

RIIGIKOGU

IV koosseis.

IV istungjärk.

80. koosolek.

11. juulil 1930.

Sisu:

1. Avalikkude algkoolide seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
2. Maatulundusekapitali seadus — III lugemisel.
3. Avalikkude algkoolide seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
4. Eesti Vabariigi 1931/32. a. kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seadus — III lugemisel.
5. Rahavõltsimise vastu võitlemise rahvusvahelise konventsiooniga, selle protokolliga ja fakultatiivse protokolliga ühinemise seadus — III lugemisel.
6. Perekonnanimede muutmise seadus — III lugemisel.
7. Teravilja kaitseseadus — I lugemisel.
8. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
9. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku määramine.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 10.28 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. Avalikkude algkoolide seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja **A. Sõster**.

Pealkiri võetakse vastu.

(I osa sissejuhatus ja § 8.)

Aruandja **A. Sõster**: Teen ettepaneku, I osa sissejuhatus vastu võtta järgmiselt: „Avalikkude algkoolide seadust (RT 75/76 — 1920) täiendatakse § 62¹. ja sama seaduse §§ 8, 23, 25, 26, 41, 62 ja 64 muudetakse ning pannakse maksma järgmises redaktsioonis:“.

See paranduse-ettepanek läheb lahku II lugemisel vastuvõetud redaktsioonist, mis on tingitud rkl. Schulbach'i ettepanekust, mis II lugemisel vastu võeti. § 62¹ ei ole endise paragrahvi muutmise, vaid on võetud täiendusena.

O. Gustavson (stp): Esitatud kujul on veidi raske seda paranduse-ettepa-

nekut vastu võtta. Sissejuhatava osa järgi oleks nõnda, et esikohal peaks olema uus § 62¹, ja siis alles järgneksid muudetavad paragrahvid. Aga seaduse tekstis on see ometi sootuks teisiti.

Meil on maksmas tehnilised juhtnõbrid seaduste koostamise kohta. Neis juhtnõrides on ette nähtud, missuguses järjekorras tuleb seadus koostada, kui mõnda paragrahvi muudetakse ja mõni uus paragrahv seadusse sisse viiakse ning mõni paragrahv välja jäetakse. Aruandja peaks mitte ainult tehtud ettepaneku juurde jääma, vaid tegema ettepaneku, seadus teisiti konstrueerida, muidu ei sobi sissejuhatav osa seaduse tekstiga.

Juhataja: Kuna käesoleva seaduse arutamisel tehnilised raskused on tekkinud, mis ei võimalda praegu tema edasiarutamist, siis jätan käesoleva päevakorrapunkti vahele ja asume järgmise juurde, et vahepeal oleks võimalik selgusele jõuda. Ettepanekut praegu sel kujul hästi hääletamisele panna ei saaks, sest selle tagajärjel võiksid segadused tekkida. Nii et katkestan esimese päevakorra-punkti arutamise.

2. Maatulundusekapitali seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman**'i puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni esimees **J. Soots**.

Juhataja: III lugemisel jätan ära seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

3. Avalikkude algkoolide seaduse muutmise seadus — III lugemisel. (Punkt 1. järg.)

Aruandja **A. Sõster**: On selgunud, et juba II lugemisel on minu poolt tehtud parandus seaduseelnõu eessõnas vastu võetud, sellepärast langeb tarvidus selle paranduse järele ära ja võtan selle tagasi. Kuid kui arutamisega jõuame § 62¹ juurde, siis tahaksin teha ettepaneku, et § 62¹ võetakse täiendavalt teise osana seadusse.

O. Gustavson (stp): Siin tuleb valida emba-kumba, kas aruandja poolt II lugemisel tehtud ettepanek vastu võtta, ja kui see vastu võetud on, siis loomulikult ei saa enam § 62¹ viia teise osasse. Ainukene võimalus oleks see, et II lugemisel tehtud parandus sissejuhatavas osas tuleks tühistada.

§ 8 võetakse vastu.

(§ 23.)

A. Usai (stp): Teisel lugemisel võttis Riigikogu vastu Hariduse- ja sotsiaalministri ettepaneku, õppetöö normiks võtta 30 nädalat. (Keskel: Teisel lugemisel oli 29 nädalat.) Lõpulikult oli 180 päeva. Hariduse- ja sotsiaalministri soov on selle parandusega veel õppeaega lühendada. Asi seisab selles, et hariduseministeerium, arvestades õppeaega, võtab tervete nädalatena ka niisugused, kuhu kuuluvad 1—2 püha, mis võimaldab paari nädala ulatuses veel õppeaega lühendada. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Ärge nüüd rääkige!) Kindlasti võib seda arvata. Teist põhjust ei ole seista vastu 180 päevale. Kuueaastase koolikohustuse juures saaksime juba 10—12 nädalat õppeaja lühendust. Sellega maakoolid erineksid märksa linnakoolidest, mis viiks lõppude-lõpuks ühtlusekooli lõhkumiseni. Seda toonitas siin ka lugupeetud rkl. professor Pöld, et ei tohi siin enam järele anda. Härra Hariduse- ja sotsiaalministri seletused, nagu ei saaks kuidagi teistviisi ära määrata kooliaasta lõpu, ei ole kaaluvad. Hariduseministeerium võib pühade vaheaegade määramise juures ühte päeva edasi ja tagasi lükata, nii et igal ajal oludele vastavalt saaks kooliaastat lõpetada. Arvestamine õppepäevadega ei peaks raskusi tekitama. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Hariduseminister ei saa pühi teise aja peale määrata, see on eksitus!) Ta võib lühendada pühade vaheaega, võib ka pikendada, see oleneb hariduseministeeriumist ära. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Ega suvistepühi ei saa teise päeva peale paigutada.) Seda küll mitte, aga jõulu- ja lihavõttepühade vaheaega Teie võite lühemaks ja pikemaks teha. Üks päev varem võite alustada õppetööd, see ei tekita raskust. Et kuidagi ei saa 180 päeva juures otstarbekohaselt õppetööd alata ja lõpetada, see väide küll mingit kriitikat välja ei kannata. Võtke kalender kätte ja vaadake järele, küll siis saate igaviisi toime. Kuidas siis teised maad sellega hakkama

saavad, kui näiteks Saksamaal on antud 240 ja Lätis 210 õppepäeva? Kuidas need rahvad suudavad oma koolitööd alata ja lõpetada? Eestis on kalender vist väga omapärane. (J. Voiman, stp: Nõrgad ministrid.) Ma arvan, et hariduseministril on omapärane kalender, mille järgi ta tegutseb omapäraselt. Sellepärast arvan, et ei saa lubada kontrabandi teel vähendada sedagi lühikest õppeaega ja täiesti lahku minna õppekavade teostamisel linna- ja maakoolide vahel, sellepärast teen ettepaneku,

võtta õppetöö normiks 180 päeva.

O. Gustavson (stp): Ainult üks väike märkus. Hariduseministeerium ise toonitab, et käesolev seadus väga tähtis. Ta on seda mitu korda rõhutanud. Seda imelikum, et sellesse tähtsasse seadusse hariduseministeerium oma juhiga eesotsas nii ükskõiksel suhtub. Näeme kuidas terve rida olutähtsusega parandusi on alles 12. tunnil koostatud ja esitatud Riigikogule selle asemel, et komisjoni neid läbi kaaluda oleks lastud. Täna selgub samane nähtus. Ei tahaks seda just hariduseministeeriumi juhi enda arvele panna, aga ministeeriumi ametnikud oleksid pidanud selle eest paremini hoolt kandma, et puudutatud küsimust õigel ajal selgitada, leides võimalusi koolide vaheaja kooskõlastamiseks eelnõus ettenähtud 180 päevaga. Hariduseminister tuleb siia ja teeb enda arvates teravmeelse märkuse: ega ta pühi teise aja peale ei saa määrata! Seda ei nõua ministrilt keegi. Aga seda nõuab iga Riigikogu liige küll, et ka minister oma ülesandeid veidi korralikumalt täidaks kui see siiani sündinud. On juba näidatud, et hariduseministeeriumil täielik võimalus on jõulu- ja lihavõttepühade vaheagu reguleerida nõnda, et haridusekomisjoni ettepanekus ettenähtud 180 päevaga väga hästi välja tuleb. Kui aga hariduseminister ütleb, et ta sellega hakkama ei saa, siis on see vaesustunnistuse andmine hariduseministeeriumile.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Mul on vana inimesena väga hea meel, kui ma natuke moraaliõpetust saan ja korralikule kohustetäitmisele kutsumakse, aga sel korral pean küll ütleva, et härra rkl. Gustavson on asjata selles asjas esinenud, sellepärast et mul see kalender on päevade kaupa kokku loetud, ja ma tahtsin just rkl. Usai'ga kalendriküsimust täpselt läbi arutada, kas ja kuidas ma see 180 päeva saan. (Vahel hüüe

pahemalt poolt.) Kui kellelgi Petseri kalender on, siis on see härra Usai'l. Ma asun sellel seisukohal, et enne 6. oktoobrit ei saaks koolitööd alustada. Kui meie tahaksime täpselt 180 päeva saada kooliõppetöö päevi, siis peaksime tervelt nädala varem, juba 30. septembril tööd alustama, see oleks aga meie seniseid kogemusi tähele pannes väga vara, nõnda et mitmel viimasel aastal ei ole seda aega kinni peetud. Kui hakkame 6. oktoobrist aega arvama kuni suvistepühadeni, see tähendab 24. maini, siis saame seda aega kokku 30½ nädalat, nõnda et selle piirides tuleks terve kooliaeg korraldada. Siin arvestan ma 6. oktoobrist 20. detsembrini, kusjuures 20. detsember oleks ühtlasi viimane koolipäev, nii saaksime kokku 11 nädalat, see on 65 päeva, sest et 31. oktoober on püha. Siis selle järele algaks koolitöö 2. jaanuarist ja kestaks 1. aprillini, see tähendab vaiks nädala kesknädalani, üks päev jääks 13 nädalast puudu, pühad oleksid: 2. jaanuar, 23.—25. veebruar ja 25. märts, nõnda saaksime siis 72 tööpäeva. Edasi saaks koolitööd alustada 8. aprillist 22. maini, selle aja sees oleksid pühad 1. ja 4. mai, see teeb kokku välja tööpäevi 175, tähendab mitte rohkem ega vähem kui läinud õppeaastal oli. Nõnda et selle moega oleks võimalik koolitööd korraldada 30½ nädala jooksul, tähendab selle aja piires, mis Riigikogu poolt II lugemisel vastu võetud. Nõnda tuleks tege-likke tööpäevi välja täpselt 175. Kui aga öeldakse, et peab olema 180 tööpäeva, siis tuleb kool sügisel üks nädal varem kokku kutsuda, ja see üks nädal tundub sügisel liiga varasena. Ma ütlen, kui ei oleks suvistepühad nii täpselt ära määratud, siis võiks koolitöö kevadel ühe nädala võrra edasi lükata, aga käesoleval õppeaastal on selle poolest seisukord väga raske. Seepärast paluksin Riigikogu jääda seisukohale, mis II lugemisel vastu võetud.

A. Usai (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui härra Hariduse- ja sotsiaalminister määrab õppetöö algusepäevaks 6. oktoobri, siis võibolla on temal õigus. Aga ma ei näe mingit alust, et just nimelt 6. oktoobril peab maal õppetöö algama. Meil on harilikult 1. oktoobril õppetöö alanud, ja mingisugust raskust ei ole see tekitanud. Kas arvatakse, et kui 6. oktoobril algab õppetöö, siis puudumisi ei ole? Selle vastu võin ma kindlasti väelda, — kõik oleneb ilmastikust: milline sügise on, soe või külm — sellest oleneb kõik; puudumisi saab alati olema. On võimalik

tulevikus andmeid koguda ja siis selgub, et ühe nädala võrra õppetöö lühendamine sügisel suuri tulemusi meile ei anna.

Ainult üheks aastaks — öeldakse — võetakse vastu praegune seadus ja need normid. Olen kindlal arvamisel, et tulev aastal, kui asume Avalikkude algkoolide seaduse arutamisele, siis öeldakse, et need normid on läbi lõõnud, ja seepärast võtame ka Avalikkude algkoolide seadusesse vastu 30 nädalat. See on sedavõrt tähtis küsimus, et siin ei või nii kergelt järele anda.

Aruandja A. Sõster (lõpusõna): Isiklikult seisukohast loen härra Hariduse- ja sotsiaalministri ettepaneku meie olude kohaselt kõige vastuvõetavamaks. Selle järele kestaks õppetöö 175 päeva, algaks 6. oktoobrist, mis ajaks võiksid maalapsed ilma takistusega tööle ilmuda, ja lõpeks nelipühiks, milline aeg on ka kõige parem kooliaasta lõpetamiseks.

Rkl. Usai ettepanekuga ühineda ei saa.

Juhataja: § 23. esimese lõike kohta on rkl. Usai'lt ettepanek, võtta sama redaktsioon, mis oli sel lõikel enne II lugemist:

Tegelik õppetöö peab kestma avalikkudes algkoolides vähemalt 180 päeva aastas.

Ettepanek lükatakse tagasi 37 häälega 22 hääle pooltolemisel.

§§ 23 ja 25 võetakse vastu.

Koosolekut asub juhutama teine abiesimees R. Penno.

(§ 26.)

A. Usai (stp): Kordan II lugemisel tehtud parandust selle paragrahvi juurde, neil motiividel, mis minu poolt II lugemisel ette kantud.

Aruandja A. Sõster (lõpusõna): Ma ei saa ühineda rkl. Usai ettepanekuga neil motiividel, mis II lugemisel ette kantud.

Juhataja: Avaldan rkl. Usai ettepaneku:

§ 26. Algkoolid, mis on vajalikud koolikohustuse täitmiseks, moodustavad avalikkude algkoolide võrgu.

Maa- ja linnavalitsused koostavad algkoolide võrgu kava Hariduse- ja sotsiaalministri poolt antud juhtnööride järgi, kusjuures maa- valitsus arvesse võtab valla- ja ale-

vivalitsuste põhjendatud ettepanekuid koolivõrgu moodustamise kohta, ja saadavad selle kava pärast kinnitamist maa- ja linnavolikogu poolt Hariduse- ja sotsiaalministrile, kes tarbekorral, kuid mitte hiljem kui kolme kuu jooksul võrgukava ministreeriumi jõudmisest arvates, võrgukavas muudatuste tegemist võib nõuda. Samas korras sünnivad ka muudatused koolivõrgus.

Ettepanek lükatakse tagasi.

§ 26 võetakse vastu.

(§ 41.)

A. Usai (stp): Kordan II lugemisel tehtud parandust,

§ 41. teine lõige redigeerida järgmiselt:

Eeltoodud ülemmäärad on maksavad, kui õpetaja kohta tuleb üksainus klass. On õpetajal korraga käes õpetada enam kui üks klass, siis on kõrgeim lubatud õpilaste arv niisuguses ühendatud klassis: kahe klassi ühendusel 40, kolme klassi ühendusel 36, nelja klassi ühendusel 30.

Rohkem kui kahe klassi ühendamine ühe õpetaja alla on lubatud ainult erakordsete tingimuste tõttu — koolides, mis asuvad väikestel mere- või soosaartel või metsakülades või mis on määratud vähesel arvul koosasuvaile vähemusrahvustele või kus õpilaste arv klassi-komplektis mõnel muul põhjusel muidu ei anna välja seaduses ettenähtud alammäära või kus kooliruumide või õpetajate puudus tingib rohkema arvu klasside ühendamise.

40 õpilast on liiga suur norm kuue õppeaasta ühendamisel ühte klassikomplekti, ja sellepärast ei oleks see norm õppetöö viljakuse seisukohast soovitav. Peaksime jääma endiste normide juurde, sest pedagoogilised kogemused on näidanud, et endised normid on otstarbekohased.

Aruandja A. Sõster (lõpusõna): Ma ei ühine ettepanekuga.

A. Usai ettepanek lükatakse tagasi.

§ 41 võetakse vastu.

(§ 62.)

A. Usai (stp): Kordan oma ettepanekut, mis tegin II lugemisel § 62. teise lõike kohta.

Juhataja: Rkl. Usai teeb ettepaneku,

§ 62. teine lõige redigeerida järgmiselt:

Õppejõude registreeriv asutis võib kooli sulgemise puhul ja õppejõu teenistuskoha kaotamise puhul koolide ning klasside koondamise ja nende ümberkorraldamise tagajärjel õppejõude ametist lahti registreerida kooliaasta kestel kuni 1. augustini, kusjuures sarnasel juhul makstakse teenistuskoha kaotanud õppejõule palk edasi riigiteenijate kohta käivate normide järgi, välja arvatud lisatundide tasu.

Aruandja A. Sõster (lõpusõna): Ma ei ühine ettepanekuga.

A. Usai ettepanek lükatakse tagasi.

§ 62 võetakse vastu.

(§ 62¹.)

Aruandja A. Sõster: Teen ettepaneku,

§ 62¹ võtta vastu II osana järgmiselt:

II. Sama seadust täiendatakse § 62¹ järgmises redaktsioonis:

§ 62¹. Õpetajate kohustetäitjaid, kel puudub õpetaja kutse, kuid kes on töötanud koolides Eesti Vabariigis vähemalt kümme aastat rahuldavate tagajärgedega, võib Hariduse- ja sotsiaalminister määrata alalisteks õppejõududeks samades koolides.

Juhataja: Aruandja ettepanek on redaktsiooniline, ja seepärast § 62¹ tuleb II osana hääletamisele pärast I osa vastuvõtmist. Praegu järgneb I osa arutamine.

§ 64 võetakse vastu.

Juhataja: § 62¹ II osa alla viimise ga muutub vastavalt I osa sissejuhatus. Panen selle järgmiselt hääletamisele:

„Avalikkude algkoolide seaduse (RT 75/76 — 1920) §§ 8, 23, 25, 26, 41, 62 ja 64 muudetakse ning pannakse maksma järgmises redaktsioonis:“.

(Hääletatakse.) Sissejuhatus on vastu võetud.

(II osa — § 62¹.)

O. Gustavson (stp): Meil on muidu viisiks olnud sarnastel puhkudel, kui seadust mitte ainult ei muudeta, vaid ka täiendatakse, seda pealkirjas märkida, sest seaduse sisu peab loomulikult olema kooskõlas seaduse pealkirjaga. Käesoleval juhul ei sobi seaduse sisu pealkirjaga, mis juba lõpulikult vastu võetud. (Riigikogu Esimees K. Einbund: See ei tähenda midagi.) Muidugi ei tähenda see midagi, lugupeetud Riigikogu Esimees, kui ei taheta pidada kinni traditsioonidest, vaid armastatakse käia tujude järele. Väga kahju, et seda „see ei tähenda midagi“ toonitab just Riigikogu Esimees.

Edasi tahtsin esitada härra Hariduse- ja sotsiaalministrile küsimuse, kuidas ta mõtleb talitada nende õpetajatega, keda lubatakse omapärasel kombel teha kutsetuist õpetajaist kutselisteks õpetajateks sel korral, kui nad vahepeal lahti registreeritud. Ettepaneku-tegija tõendas, et tema ettepanek eeskätt tingitud Läänemaa sündmustest. „Vaba Maa“ kirjelduse järgi on Läänemaal kõik kutseta õpetajad juba lahti registreeritud. See lahtiregistreerimine võimaldab loomulikult teisi õpetajaid valida vabadele kohtadele. Mind huvitab küsimus, kuidas hariduseministeerium mõtleb seaduse põhjal tehtud koolivalitsuste korraldusi tühistama hakata ja lahtiregistreeritud õpetajad uuesti määrata nende praegusele kohale?

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Lugupeetud rkl. Gustavson ütleb ise selle ära, mis hariduseministeerium teeb. Tähendab, tema määrab lahtiregistreeritud õpetajad neile kohtadele, kust nad lahti registreeritud. (O. Gustavson'i, stp vahelhüüe.) Nad on lahti registreeritud, aga nad määratakse sinna, kust nad lahti registreeriti. Kui vald kuskile teise õpetaja on valinud, siis lahtiregistreeritud õpetaja määramine sünnib sinna, kus õpetaja veel valitud ei ole. (O. Gustavson'i, stp vahelhüüe.) Valimised on välja kuulutatud, aga määramine sünnib enne. (J. Teemant, põl: Siis ei saa ühest mittedoovitavast isikust lahti.) Ainult nii saab tegutseda, teist teed ei ole. Ei saa ju ühele kohale kaht inimest paigutada, ja kui kohal on keegi, siis sinna teist määrata. (Vahelhüüe.) Jah, mis Riigikogu teeb? Ega meie ei sunni teid nii keerulisi seadusi tegema, ega meie ei saa sinna midagi parata. Kui ei julge seadust anda, et Riigikohus teeb tühjaks, siis andke kõik asjad Riigikohtu kätte, küll see teeb kõik hästi.

O. Gustavson (stp): Peab loomulikult hoolitsema selle eest, et uued seadused, mis antakse, ei satuks vastollu varem maksvate seadustega. Õpetajate lahtiregistreerimine on sündinud maksvate seaduste ja määruste alusel, nagu hariduseminister on konstateerinud. Vallavalitsus on valimised välja kuulutanud, kandidaadid on juba kohalegi ilmunud, aga seal tuleb Hariduse- ja sotsiaalministeerium ja registreerib lahtiregistreeritud õpetaja lihtsalt oma kohale tagasi. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Sedasama on tehtud.) Kui tahate luua korra asemele korralageduse, siis talitage sarnaselt, aga et see koolile tuleks kasuks, lugupeetud härra Hariduse- ja sotsiaalminister, seda võib vaevalt oletada. Päris kindel on see, kui need korraldused ulatavad otsaga Riigikohtusse, siis hariduseministeerium järjekordselt kaotab, nagu ta seni on ikka kaotanud.

§ 62¹ võetakse vastu II osana aruandja poolt esitatud kujul.

(II osa.)

Aruandja A. Sõster: Et meil § 62¹ võeti vastu II osana sellesse seaduseelnõusse, siis loomulikult endine II osa tuleb nimetada III osaks.

III osa (end. II osa) võetakse vastu.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga 43 häälega 21 hääle vastu.

4. Eesti Vabariigi 1931/32. a. kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja R. Kuris.

Juhataja: Selle seaduseelnõu, III lugemisel jääb paragrahvide teksti ettekandmine ära.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

5. Rahavõltsimise vastu võitlemise rahvusvahelise konventsiooniga, selle protokolliga ja fakultatiivse protokolliga ühineamise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Tupits.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

6. Perekonnanimede muutmise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Juhkam.

Pealkiri võetakse vastu.

Juhataja: Selle seaduseelnõu III lugemisel jääb paragrahvide teksti ettekandmine ära.

§ 1 võetakse vastu.

Aruandja M. Juhkam (§ 2. puhul): § 2. juures peaksin tähendama järgmist: § 2. p. 4. viimse lõige kõlab järgmiselt: „Sooviavalduse“ — tähendab nimemuutmise sooviavalduse — „esitajateks alla 18-aastase kodaniku nimel võivad olla ühiselt mõlemad vanemad või — vaestelastekohtu loal — kõik eestkostjad.“ Siin peaksin võimalikkude arusaamatuste ärahooldamiseks ütleva, et üldkomisjon, kustutades valitsuse eelnõus sõna „elusolevad“, oli arvamisel, et ühiselt mõlemad vanemad on nõutavad loomulikult siis, kui nad elavad. Juhtumisel aga, kui näiteks ema surnud, on küllaldane isa nõusolek.

§§ 2—8 võetakse vastu.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga.

7. Teravilja kaitseseadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursöö: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Selle seaduse on välja kutsunud raskused meie põllumajanduses. Eriti raskes muutus olukord viimasel ajal just teravilja alal ägeda dumping-kaubanduse tõttu, mis tarvitusele võeti välisfirmade ja välisviljaga kauplejate poolt. See seaduseelnõu esitati rahaasjanduse komisjonile Vabariigi Valitsuse poolt 22. juunil k. a. II lugemisel said esitatud aga õige põhjalikud parandused Vabariigi Valitsuse poolt, nimelt 1. juulil, mis kandsid või tahtsid edasi anda seadusele järgmisi põhimõtteid.

§ 1. peamiselt tahtis korraldada sissevedu, milles oli nähtud ette monopoli süsteemi mitte puhtal kujul, kuid segamonopol, riigi ainuõigus, kusjuures riigile jääb võimalus edasi anda oma ainuõigust eraisikutele ja eraettevõtetele põhjendusega, et riigil endal ei tuleks mitte erikulutusi teha vastava aparadi loomiseks, ladude soetamiseks j. n. e.

§ 2 korraldab kokkuostu küsimust, mis on samale põhimõttele rajatud ja samadest oletustest ja põhjustest välja minnes.

§ 3 määrab ära selle rukki osa, mida rukkikasvataja võiks müügil lasta, nimelt

ette nähes, et kõik saak ei tuleks müügile, vaid oma tarvituse osa peaks järele jääma. Ainult see osa, mis oma tarvitusest üle jääb, võib selle seaduse alusel ja selles seaduses ettenähtud soodustustel ja tingimustel müügile minna.

§ 4 räägib ostulubade või litsentside andmise korrast. Ühtlasi näeb ette vahekorra äramääramist saagi ja vajaduse tagajärjel tekkinud sisseveo suuruse kohta.

Viimati on § 5, mis ära määrab tagavarade arvele võtmise korra.

Mis puutub § 6., siis on seal ette nähtud vastavad karistusednormid, kes, selle seaduse vastu eksivad.

Lõpuks § 7. on ette nähtud elluviimise määrused.

Nende paranduste arutamisel rahaasjanduse komisjon leidis tarviliku olema valitsuse paranduse-ettepanekus võtta ette järgmised muudatused.

Kui § 1. oli ette nähtud, et vastavad sisseveoload annab välja põllutöoministerium, siis leidis rahaasjanduse komisjon, et nende lubade väljaandmine peaks kuuluma Majanduseministeeriumi ülesannetesse, kui ministeeriumi, kellel selleks paremad võimalused on kui Põllutöoministeriumil, ja kelle otsekoheste ülesannete hulka kuulub kaubanduseala korraldamine.

Edasi nähti § 2. juures ette vastav tähtaeg, mis ajaks peaks Vabariigi Valitsuse poolt olema kindlaks määratud hind või nõndanimetatud tootmiskulud, missuguse hinna eest siis Vabariigi Valitsus kavatses osta rukkikasvatajatelt nende ülearust või müüaolevat rukist.

Kolmanda paragrahvi juures leidis komisjon II lugemisel, et seal oli lahtiseks jäänud omatarviduse normi kindlaksmääramine, ja üldse kalduti sinnapoole, et selle omatarviduse normi kindlaksmääramisel võib tekkida nii rukkikasvatajatel kui ka valitsuseasutustel suuremaid raskusi kui ka kulusid, ja sellepärast võeti II lugemisel § 3 sarnaselt vastu, et rukkikasvatajad võivad rukist müügile tuua oma tarvitusest rippumata. Peamine nõue on, et see rukis peab oma kasvatatud olema. III lugemisel selgus aga, et II lugemisel vastuvõetud seisukoht võib tekitada valitsusele rahalisi ülepääsemata raskusi ja võib esile kutsuda spekulatsiooni ehk vilja lomardeerimise. (O. Gustavson'i, stp vaheühüü.) Ja et neid pahesid ära hoida, on siiski vajalik, vähemalt leiti vajalik olema, et teatud minimaalne, kuigi ka võibolla umbkaudne omatarviduse norm peaks saama ära määratud, et ei tuleks turule terve saak, ja hiljem ei tuleks vaja-

dust sama saaki hakata omatarviduse jaoks tagasi ostma. Ja sellepärast leiti, et see omatarviduse norm peaks saama kindlaks määratud. Ma kõrnan veel, et see võib olla umbkaudne, aga sellejuures tuleksid ära hoida üljaarused keerulised, statistiliste küsimuste vastamised rukkikasvatatajate poolt ja igasuguste keeruliste deklaratsioonide nõudmised, vaid võrdlemisi lihtsal kujul katsutakse seda omatarvidust kindlaks määrata, selleks aluseks võttes peamiselt kas põllupinda, keskmist saaki ja rukkikasvataja enese poolt müügiks antud vilja kvantum.

Teiselt poolt leiti, et § 3 tuleks seaduseelnõust üldse välja jätta. Mõlemad seisukohad said rahaasjanduse komisjonis ühepalju häält poolt ja vastu, ja-seepärast on see paragrahv Riigikogule esitatud variandina.

§ 4. täiendati rahaasjanduse komisjonis valitsuse ettepanekut selles mõttes, et sisseveolubade või litsentside edasiandmine ei ole maksev, ei ole lubatav.

§ 5. juures tekkisid jällegi pikemad vaieldused selle üle, kuidas tuleks olemasolevaid rukkitaagavaru arvele võtta, kuidas tuleks olemasolevaid ladusid arvele võtta, ja kuidas saaks siin ära hoida teenimata sissetulekuid nende ladude omanikkudele või ärimeestele j. n. e. Tuldi arvamisele, et mitte üksi valitsuse poolt esitatud paragrahvis tähendatud laod kui niisugused ei tuleks arvele võtta, vaid üldse kõik rükis, mis määratud äriliseks otstarbeks, müügiks, olgu ta siis paigutatud kindlasse laoruumi või mõnda teise paika. Veel selgitati seda paragrahvi komisjonis selles mõttes, et põhimõttelikult tuleks kõik rükis arvestamisele. Välismaalt võib sisseostu teostada ainult sel juhul, kui juba vastaval määral on kodumaa rükist ostetud ja laosolev rükis võrdsest kaetud. Teiselt poolt aga, kui on olemas sarnaste ärimeeste laod, kes ei kavatse edaspidi välismaalt üldse rükist sisse vedada, ja veel enam, kes ei kavatse ka kodumaa rükist osta, et oma laosolevat rükist selle arvel katta, siis sel juhul oleks Vabariigi Valitsusel õigus seda tagavarasolevat rükist maksustada ja nimelt 5 senti kilogrammi.

§ 6., kus olid ette nähtud vastavad karistusnormid, leiti vajalikuks kustutada üks osa neist karistustest, nimelt see osa, mis räägib karistusest selle eest, et müügile toodi rohkem rükist, kui vastaval rukkikasvatatajal omatarviduse normist ülejääki oleks olnud. Et § 3. järgi see norm väga umbkaudne võib olla, siis on loomulik, et inimene tahes või tahtmata rukkitoomisil võib

sattuda karistusnormi alla, ilma et ta sealjuures teadlikult süüdlane võiks olla. Kui on ette nähtud umbkaudne norm, siis põllupidaja, täpselt seda normi mitte teades, võiks tuua müügile rohkem rükist, ja et teda mitte selle eest karistada, siis tuli see osa § 6. juures kustutada. Muidu jäi sisuliselt paragrahv endises redaktsioonis maksma.

§ 7. juures leidis rahaasjanduse komisjon vajalikuks, et teatud tähtaeg oleks ära määratud, tähtaeg, millal see seadus peaks maksma hakkama. Leiti kõige lähemaks tähtajaks 15. august k. a., et võimaldada valitsuse- ja riigiasutustele vastavaid ettevalmistusetöid ära teha, mis seadusest tingitud. Kui seadus harilikus korras maksma hakkaks, siis võiks niisugune olukord tekkida, et riigiasutused ei suudaks ettevalmistusetöid selleks ajaks lõpetada.

Selle küsimuse kohta on palju kõnelnud, kirjutatud, komisjonis põhjalikult räägitud ja kõiksugu süsteemid läbi arutatud, ning lõpuks on komisjon jõudnud selle korra ja selle viisi juurde, mis praegu arutamisel. Sellepärast teen komisjoni nimel ettepaneku,

teravilja kaitseseadus I lugemisel vastu võtta.

Vaheaeg kl. 11.52 min. — kl. 12.18 min.

Riigivanem O. Strandman: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Põllumajanduse arendamise ja teraviljakaitse küsimus on praegu, võiks öelda, terves maailmas päevakorral, ja ei tee üksi peavalu, ja suurt peavalu Eestis, vaid ka teistes riikides, kus ta nüüd ühel või teisel põhjusel on samuti päevakorda kerkinud ja nõuab omale lahendust. Seepärast ei ole ka sugugi imestada, kui meil selle küsimuse lahendamine ja arutamine laineid lööb ja vaated siin nii mõneski küsimuses täiesti lahku lähevad. Kuid seaduseandlik kogu on omas enamusel sunnitud võtma teatud seisukohta, kuigi üksikud arvamised ja tõekspidamised siin risti võivad üksteise vastu käia.

Siin on etteheiteid tehtud, et Vabariigi Valitsus ei ole selle kava kohta, mis alguses küll ühes vormis ja pärast teatud välise kuju muutmisega esitati Riigikogule ja pärast rahaasjanduse komisjonile, et Vabariigi Valitsus ei ole öelnud oma kindlat seisukohta. See ei vasta tõele. See kindel seisukoht oli, kui seaduseelnõu esitati Riigikogule, ja see seisukoht on see, mis praegu on tähendatud seaduseelnõu seletuskirjas täiesti täpselt ltk. 4., kus öeldakse: „Selgitavad märkused teravilja kaitseseaduse juurde.“ See on see lähtekoht

olnud, see on see põhimõttelik seisukoht olnud, millest Vabariigi Valitsus välja läinud nii ühe kui ka teise kava esitamisel.

Loomulik, kui asuda teravilja kaitse-seaduse arutamisele, siis tuleb kõigepealt lühidat pilku heita ja lähtekohaks võtta meie vaated üldiselt põllumajanduse peale meie majanduslikus elus. Mina ei hakka siin pikki teoreetilisi kõnesid pidama. Kuna mina praegu aga valitsuse tegevuse ja ka selle kava eest vastutust kannan, siis lubab ehk Riigikogu, et ma lühidalt kannan ette need mõtted, mis mul olid, need lähtekohad, kust ma välja läksin, ja siis on ka Riigikogul võimalik selle üle otsustada, kus siin viga võib seista, mis ehk parandada tuleb. Mina arvan, ja see on vist üldine arvamine, millega ma ühinen, et põllumajandus on praegu Eesti majanduse nurgakivi. Mina iseloomustaksin seda sellega, et mul tuli hiljuti mõni kuu tagasi rääkida töisise töösturiga, jõuka inimesega, kellelt küsisin, kui temal oleks kapital käes ja odav kapital, mis ta sellega võiks Eestis ette võtta. See härra vastas, et mitte midagi. Meil ei ole tööstusealasi, kuhu võiks kapitali suurel määral mahutada. Meie oleme pärinud suured vabrikud Vene ajast, aga meie ei leia võimalusi, et need vabrikud käima panna. Üsrikud vabrikud, mis meil eduga töötavad, on niisugused, mis ümber töötavad meie kodumaa tooresainet. Need vabrikud käivad, ja niipalju kui meie kodumaa tooresainet saame, niipalju nad tarvitavad seda. Ei saa öelda, et meie tooresaine arv, ma mõtlen siin peaaegu liikult puumaterjali, tulevikus kasvaks. Nii et sellel alal suur eduvõimalusi ei ole näha.

Ainukene ala, suurem ala, kus meil palju teha, on meie põllumajandus. Vististi härrad Riigikogu liikmed kõik käivad maal ringi ja näevad, kuidas seal elatakse ja mis seal tehakse. Ei saa salata, et pilt, mis meile silma paistab, on siiski väga kurb. Näete maju, mis on pilpast katusega kaetud, ja need katused on nagu sõel, siis katused kaetud õlega, mida ei näe kuskil mujal, ainult võibolla Venemaal. Õlgedele on suured kivid peale pandud, et tuul neid laiali ei viiaks. Põllud on kiva täis.

Meil on viimasel ajal hakatud maaparandusetöid tegema, kuivatusetöid, kuid see on kõik algus. Tulevikus seisab see ees. See on praeguse aja puudus, et ei ole üldist kindlat kava, mille läbiviimisele tuleks asuda ja mis tuleb läbi viia mitte ühe aastaga, vaid võibolla aastakümnetega. Meie näeme, et välismail meil nii mõnegi poolt vihatud üksikud tegelased, kes suut-

nud võimu oma kätte haarata, kindlasti ära määravad oma kavad ja nad viivad need suurejooneliselt läbi. Mina olen demokraat ja leian, et demokraatia põhimõte on ainus, mis Eestis valitsema peab. Kuid võibolla, see on demokraatia nõrkus, et ei suudeta luua kindlat valitsust, kes sarnaste suurte kavatsuste teostamisele asuks ja neid sihikindlalt läbi viiks. Ühel valitsusel on ühed vaated, teisel teised, ja kui valitsused nii vähe püsida võivad, seda vähem on lootusi, et midagi suurejoonelist saaks läbi viia. Kui praegu üks küsimus, mis põhjanev küsimus, lahendamist nõuab, nimelt kas meil jääb karjakasvatus põllumajanduse afuseks või viljakasvatus, siis näeme, et siin lähevad vaated diametraalselt lahku. Ma olen neid vaidlusi jälginud ning võin öelda, et ma isiklikult teatava tõekspidamise olen leidnud. Ma arvan, et siin on lugu nii, nagu öeldakse, et ristimisel ei saa last ühes veega välja visata, nii ei saa põllumajandust Eestis ette kujutada teraviljakasvatamiseta ja karjakasvatamiseta. Tuntud agronoom Liideman ütles „Seltskondlikus Majas“ esimesel nõupidamisel, et teravilja kaitse toob iseenesest kaasa ka karjakasvatamise edenemise. Tema ei öelnud muidugi just nende sõnadega, aga mõte oli see. Meie ei saa veel praegu küsimust nii otsustada, et tahame teraviljakasvatamise pinda suuremaks teha, asudes seisukohale, et meie peame oma viljaga igal juhtumisel läbi saama. Aga kui meie siiski kaitset anname ja anname seda sihiga, et meie maaparandus, parem põlluhooldamine, parem väetis rukkipoollule enna et mitte ainult rukki saaduses ja toodangus ei tasu, vaid ka tunduvalt kaasa mõjub terve meie põllumajanduse edendamisele ja ka meie karjakasvatuse edendamisele, siin arvan, et see on õige põhimõte. Sellest järeldeb loomulikult, et meie ei tohi teraviljakasvatust saatuse hooleks jätta, vaid peame kaasa aitama ja edendama püüdma. Meie rahvamajanduse seisukohalt ei ole ükskõik, kuipalju iga aasta väljast sissetoodud vilja eest maksame. Mida vähem teravilja sisse veame, seda parem. On liialdus karjakasvatuse poolehoidjate poolt, kui tähendatakse, mida rohkem vilja sisse veame, seda kasulikum see meile on. Võibolla, et sellega Taani oludes võib ehk rohkem kätte saada kui meil. Aga ma rääkisin eile õhtul ühe inimesega, kes meie põllumajanduses, minu arvamise järgi, kodus on. Tema seletas ja arvas, et ka meie karjakasvatusele on piir pandud. Kui meie võõralt maalt sisseveetavate ainete oma karjapidamist kaugemale tahame viia, siis

meile siin kodumaa maapind on piirid pannud, tema määrab võimaluse, kui kaugele saame minna.

Praegune küsimus, mis meil silmapilgul lahendada tuleb, on pisut lihtsam. Meil on praegu tegemist nähtusega, mida mitte ainult põllumajandus üle ei ela, vaid millega on tegemist ka tööstusel, see on välismaa dumping. Kaupu saadetakse teistesse maadesse palju odavama hinnaga, kui nende tootmine kodumaal maksma läheb. Paistab, et see on väga röömustav nähtus. Mispärast siis dumpingu vastu olla? Meie maksame vilja eest, mis sisse veetakse, poole hinda sellest, mis kodumaal kasvatamine maksma läheb. See on tegelikult kink Eesti rahvale, kes seda vilja tarvitab, ja peaks arvama, et seda tuleb füüsiliselt määrata ära kasutada. Aga nii lihtsad need küsimused ei ole. Kui meil, see oli vist mineva aasta lõpul või tänava aasta algul, tuli küsimust arutada, kust tellime omale kitsarööpalise raudtee vedurid, tuli valitsusel otsustada küsimus, kas peame need tellima kodumaalt või välismaalt, sest välismaalt oleksime sellesama raha eest, mille eest kodumaal 10 vedurit saame, 12 vedurit saanud, ja ei olnud põhjust arvata, et välismaalt tellitavad vedurid oleksid halvemad olnud. Ühtlasi ei saa salata, et kodumaa vedurite peale läheb palju materjali, mis väljast tuleb sisse vedada ja selle hinnavahe teatud mõttes suuremaks teeb. Teoreetiliselt asutakse seisukohal, et oma-maa kauba eest võib 10%—20% rohkem maksta kui välismaa oma eest, et see on siiski rahvamajanduslikult kasulik. Meie

vad oma tööviljast vast ainult poole tasunud. See mõte on toodud põllumeeste kogude poolt ja paistab igale ühele, et see mõte õige on. Selle vastu on raske vaielda.

Võtame teise küsimuse — meie tekstiiltööstus. See tööstus meil on liiga suur ja teda on raske üleval pidada. See tööstus on palju nurinat avalikus elus välja kutsunud sellepärast, et seal tööstuses maksetakse vähe palka töölistele, ja ei ole riigi ega rahva huvides, et tööliste tasu väga väike oleks. Kui arvatakse ja kihutuse-tööd tehakse, et kaitsetollid on sisse seatud selleks, et töösturite kapitalile vastu tulla, siis võib ju igal ühel oma lähtekoht olla, mina ei ole uurinud, mis mõtted üksikute valitsuse liikmetel olid, Majanduseminister kandis omad seisukohad valitsuses ette ja seal ühineti nendega.

Isiklikult ütlen, et minul tähtis küsimus oli see, kui meie kaitset ei anna, ja meil praegu umbes 10.000 inimest tekstiiltööstuses ametis, ja kui vabrikuid selle tagajärjel, et kaitset ei anta, sulgeda tuleb, mis saab siis nendest inimestest? (A. Oinas, stp: Kaitse alla kuuluvad vähesed.) Teil on õigus, härra Oinas, mitte kõik 10.000 töölisi ei tööta puuvillavabrikutes. Üldiselt loetakse meil 10.000 töölise ümber tekstiiltööstuses. Aga suur osa nendest töötab seal. Meie näeme, et teised rikkad rahvad, näiteks Inglismaa ja Saksamaa, kus rahva kapital meiega võrreldes ilmatu suur on, suudavad kümneid ja sadasiid miljoneid oma töölistele juurde maksta, meie aga oma vaesuse ja väikese rahva-

arvatakse, — ma võin öelda, et ma kinnitasin ja palusin, et siin peaks objektiivne olema, et ainult tõde kätte saada — et väljamüügi hinda võiks alandada 3—4%. Nii et siin on teatavas mõttes rkl. Johanson'il õigus. Selle tagajärjel on Majanduseminister vastavate vabrikantidega läbirääkimisesse astunud, et kas nad oleksid nõus alandama saaduste hindu või jälle tõstma tööliste palku. Aga kindlate nõudmistega ei saa valitsus tulla enne, kui käesolev tolliküsimus ei ole Riigikogu poolt lahendatud, enne kui on tollimäärad kinnitatud. Kui need ära muudetakse, siis tulevad muidugi hoopis teistsugused olud, aga kui need kinnitatakse, siis loodetavasti annavad need läbirääkimised soovitud tagajärgi. (A. Oinas, stp: Villa hind on ka langenud.) See võib olla, mina ei ole isiklikult kahjuks seda jälginud. Ma olen väga tänulik, et Teie seda mulle ütlesite.

See on minu põhimõttelik seisukoht, et praegusel dumpingu ajal, meie praegusel agraraajajärgul tuleb põllupidajatele kaitset anda, ja sellepärast peame selgeks tegema, missugune selle kaitse viis peab olema ja mismoodi seda kaitset anda. On väljaspool kahtlust, et kõige lihtsam ja kõige mõjuvam on kaitse tolli näol, ja et valitsus kui ka valitsuseaparaadid niisugust kaitset eelistavad. Üks on aga kindel, et kui meil kaitsetoll maksma pannakse, siis toob see enesega kindla alalise leivahinna tõusu kaasa. Riigikassa saab sellest teatava summa, ja selle summa peab tarvitaja aasta-aastalt, niikaua kui toll püsib, välja maksma. Meil on inimesi, kes nüüd viljamüügist huvitatud on, ma ütlen, et neid perekondadega lugedes võib 100.000 olla, võib ehk ka 200.000 olla. (L. Johanson, stp: Ainult 15—20.000.) Ei, härra Johanson, siin on nüüd täeline tabel olemas, selle tabeli järgi on see arv teoreetiliselt palju suurem, tegelikult võib neid ehk natuke vähem olla, täpselt öelda, kuipalju neid on, on väga raske. Seda arvu praegu anda ei saa. Aga ma ütlen, et kui nüüd nende üksikute majapidamiste pärast tuleks tervele rahvale pikemaks ajaks koorem peale panna, siis tuleb loomulikult seda põhjalikult kaaluda. Praegu, kus meie ainult dumpingu vastu hakkame võitlema, ja see samm juba suurt vastu-seismist esile kutsunud ka minu mõttevendas, meie rühmas, siis ei ole suutnud ka teised parempoolsed rühmad, kes koalitsiooni kuuluvad, omavahel ühist fronti luua, et tolle läbi viia. Oleks seda tehtud, oleks tulnud vähemusel selle alla painutada, ei oleks sellepärast demagoogiat

tegema hakatud, oleksid tollid maksma pandud, kui enamus oleks seda nõudnud, ja meil oleks tulnud sellega leppida. Missugused poliitilised järeldused meie sellest oleksime teinud, sellest ei ole praegu koht siin rääkida. Aga seda ei ole tehtud, mina ei ole tahtnud viljatollide vaimliseks isaks saada ja ei taha seda ka praegu. Kui aga Riigikogu omas enamuses seda kõige lihtsamat vormi, tolle, tahab maksma panna, siis mina arvan, et see küsimus on nii tähtis, et võib mõneks päevaks veel kokku jääda ja seda küsimust otsustada. Igatähes ei hakka mina ega minu parteisõbrad demagoogiat tegema. Uksed on lahti, olge lahked, tehke. (L. Johanson, stp: Aga mis järeldused Teie teete siin, härra Riigivanem?) Aga keda see huvitab? Ega ma ainuke inimene ei ole, kes Riigivanem võib olla, siin on palju inimesi. (L. Johanson, stp: See on riigipoliitiline küsimus ja huvitab kõiki.)

Missugused lähtekohad minul olid, see on seletuskirjas tähendatud, seda ei hakka ma kordama, aga neist lähtekohtadest olen välja lüüdnud. Nüüd ripub seadus neist ringkondadest, kes viljakaitsest eriti huvitatud, mis nemad tahavad siin teha ja kuidas otsustada seda küsimust. Kuid enne, kui otsustamisele minna, pean oma kohuseks öelda, — ma ei hakka siin kordama seda, mida ütlesin rahaasjanduse komisjonis, see on osalt moonutatud kujul edasi antud ajalehtedes, aga ma arvan, et erakondadele on õieti edasi antud, — pean aga ütleva, et sel seadusel võivad omad tehnilised puudused olla. Mina olen nõus, kui võetakse vastu kava ja kui juhitakse tähelepanu tehniliste puuduste peale, neid puudusi parandama, kui aga põhimõtet ei tangeerita.

Praegune seadus on niisugune, mille läbiviimiseks peab olema hea tahe ja aus mäng. Hea tahe ja aus mäng peab olema ka nende poolt, kelle kasuks see seadus otsekohe antakse.

Kui seadus tahetakse maha teha, — ma arvan, et propagandat võib teha iga nii õige kui ka väärarvamuse kasuks, — kui hakatakse selle seaduse vastu töötama, siis oleks mitte ainult praegusel valitsusel, vaid ka mõnel teisel valitsusel tema teostamine väga raskendatud, ja see sünnitaks just väärarvamusi. Siis ei või keegi oma peale vastutust võtta, et neid väärarvamusi ei tule.

Ma tean, et põllumeeste kõrgud kui ka koondus on hästi organiseeritud, ja kui need hakkavad vastu agiteerima ja näitama, kui halb see seadus on, et valitsus

võiks midagi paremat anda, ja kui niisugust seisukorda esile kutsutakse, siis tuleks väga suurte raskustega tegemist teha.

Minu ei taha Riigikogu kaua kinni pidada, olen juba oma seisukoha selgesti öelnud ja kordan veel, kui mind isiklikult jäetakse seda seadust teostama, siis olen seda otsustanud teostada heatahtlikult nende huvides, kelle kasuks see seadus on välja antud. Ma ei või kuidugi oma pead selle eest anda, — kellel minu pead ka tarvis on, — et kõik hästi läheb, aga mul isiklikult on töökspidamine, veendumus, et seda seadust saab täita ja meie põllumajandusele seda kaitset pakkuda, mis ta vajab, ning ühtlasi ära hoida, et selle tagajärjel meie leivahinnad mitte järsku ja kõrgele ei tõuseks, mis meie rahvale igapäevase toidu märksa kallimaks teeks.

A. Tupits (põl): (J. Piiskar, stp: Kas poolt või vastu?) Kuulete varsti. Austatud Riigikogu liikmed! Viimaks oleme niikaugele jõudnud, et võime Riigikogus asuda selle seaduse vastuvõtmisele, mida meie põlluharijad nii kaua ja pikisilmi on oodanud. Peab ütleva, meie ei ole kerge vaevaga niikaugele jõudnud. Aasta tagasi, kui põllumeeste kogude ridadest teraviljakasvatamise kaitset nõudma hakati, olid mäletavasti kõik ringkonnad selle mõtte vastu. Siis tuli pea igapäev seletada ja vaielda, enne kui äratundmisele jõuti, et ka Eestis teisiti ei saa, kui tuleb teraviljakasvatamise kaitsmisele asuda. Et see pikaldane äratundmisele jõudmine meie põllumajandusele ja kogu meie riigile küllalt kalliks maksma on läinud, selle juures, ma arvan, ei tarvitse peatuda, sest meie väliskaubanduse bilansi suur passiivsus annab sellest juba küllaliselt tunnistust. Aga parem hilja, kui mitte kunagi. Põllumeeste kogude rühmal on küllalt põhjust rõõmustada, et nende poolt algatatud mõte lõpuks ometi tunnustamist on leidnud, ja meie nüüd seaduse vastuvõtmisele asume, mille eesmärgiks on kodumaa teraviljakasvatamist kaitsta. Siin küsiti algul, kui siia kõnetooli tulin, kuidas suhtub põllumeeste rühm sellele seadusele, on ta selle seaduse poolt või vastu? See seadus, nagu ta siin meile on esitatud, on koalitsiooni kokkuleppe saavutus, on vastastikuse järeleandmise tulemus, ja nagu iga kompromiss, nii on ka see puudulik. Meie rühm oleks selles seaduses mitmeidki asju teisiti lahendatuna näha soovinud, kui see praegu selles seaduses on sündinud. Kuid meid on sundseisukorda pandud, kus tuleb valida, kas võtta vähemalt sel kujul tera-

vilja kaitseseadus vastu või lükata kogu teraviljakasvatamise lahendamine teadmata aja peale edasi. Arusaadav, et meie viimast teed minna ei võinud, sest see oleks meie põllumajandusele hukutav olnud. Nii tuli meil tahes-tahtmata selle seadusega leppida.

Teistel riikidel on teravilja kaitse alal rikkamaid kogemusi, on välja kujunenud kindlad süsteemid, mida juba tegelikult elus ära on proovitud. Neid, teiste maade süsteeme ja kogemusi ei ole meil ära kasutada tahetud, vaid on üks uus segasüsteem välja mõeldud, mille kohta meie müüdi praegu öelda ei või, milliseid tulemusi ta elluviimisel annab ja kas ta mitte mõningaid pahesid enesega kaasa ei too, mida mõne teise süsteemi tarvitusele võtmisel karta ei oleks pruukinud. Seda praegu meie ei tea, nagu ma nimetasin.

Käesolev seadus lubab põlluharijailt nende vilja ülejäägid ära osta — see on selle seaduse positiivne külge. Kuidas sünnib kokkuostetud vilja edasimüümine tarvitajale ja välisvilja sissevedu, kas siin ebasoovitavaid nähtusi esile ei kerki, seda on praegu raske ette näha. Kui need nähtused peaksid esile kerkima, siis peavad loomulikult nende eest vastutuse enese peale võtma käesoleva seaduse autorid, kes ühegi teise viljakaitse süsteemiga nõus ei olnud, vaid küsimuse lahendamist just nii nõudsid, nagu selle seaduse järgi sünnib.

Selles seaduses on lahtiseks jäänud üks olulisematest küsimustest, nimelt põllumeestelt ostetava vilja hind. Põllumeeste kogude rühm loodab, et Vabariigi Valitsus vilja hinda bürokraatlikult määrama ei hakka, vaid selles asjas põlluharijatega ja nende esindustega läbi räägib ja õiglaselt kõik kulud arvesse võtab, mis põlluharijal vilja kasvatusega on olnud. Komisjonis olid suureks vaeluseaineks selle seaduse need paragrahvid, mis ära määravad, palju just põlluharijailt vilja ostetakse ja kuidas see ost just teostub. Peab ütleva, et meie selles asjas valitsuse esindajatelt komisjonis küllaldast selgust ei saanud, kuna nende seletused komisjonis isegi üksteisele vastukäivad olid. Meie rühm on sellel arvamisel, et selle seaduse teostamisel tuleb paberliku asjaajamise süvendamisest hoiduda. Üldse peaks silmas pidama, et vilja arvele võtmisel ja müümisel põlluharijale, samuti ka vallavalitsustele üleliigset tülinat ei tekitataks.

Mis puutub sellesse, kuipalju üks või teine talu selle seaduse alusel vilja võiks müüa, siis on meie rühm arvamisel, et siin

valitsus apteegikaaluga mõõtma ei tohiks hakata. Eriti ei tohi meie arvates neile taludele, kel mõni tiin põldu on, kõike nende poolt kasvatatud rukist nende omatarviduse normiks arvata. Kui inimesed hoiavad kokku, tarvitavad söögiks rohkem kartuleid, ja kui nad sel teel mõne puuda vilja kokku hoiavad, siis peaks riik selle vilja nendelt ära ostma, kui ta tahab õiglaselt talitada. (J. Piiskar, stp: Odavalt sisse ostavad ja kallilt edasi müüvad.) Ma arvan, et seda mitte karta ei tule väiketalude juures, kes kõigest mõnikümmend puuda vilja kasvatavad.

Muidugi oleneb kõik selle seaduse teostamisel Vabariigi Valitsusest. Meie loodame, et ta nende, siin ettekantud mõtete kohaselt seda seadust ellu püüab viia. Härra Riigivanem märkis siin, nagu võiks sellele seadusele vastutöötamist ja agiteerimist kahe suure rühma poolt karta. (Riigivanem O. Strandman: Ei, ma seda ei öelnud.) Täpselt öeldes, Riigivanem oletas, nagu võiks juhtuda, et kahest suuremast rühmast võiks vastutöötamist tulla. Mis puutub meie rühmasse, siis meie rühma poolt küll karta ei pruugi, et meie sellele seadusele vastu töötaksime, kui see seadus vastu võetakse.

Neil eeldustel, mis ma ette kandsin, pooldab põllumeeste kogude rühm selle seaduse vastuvõtmist, kuna see seadus ta puudustele vaatamata põllumeestele ikkagi teatava kaitse annab.

H. Müller (as): Väga austatud Riigikogu liikmed! Et viimasel ajal rukkihinna ilmaturul on väga langenud ja selle tõttu veetakse meile välismailt rukist kaugele alla oma tootmise kulude, on meil juba mõnda aega tagasi üles kerkinud küsimus, kas ei peaks meie oma rukkikasvatuse kaitseks midagi ette võtma. Et selles asjas kindlalt seisukohta võtta, peaksime enne täieliku ülevaate saama nende põhjuste üle, mis kutsusid välja sarnase rukkihinna alanemise ilmaturul, kui kaua võiks see kesta, ja missugused oleksid selle tagajärjed meie rukkikasvatuse arenemisele.

Peab kohe tähendama, et üheks tähtsamaks põhjuseks on ilmasõja tagajärjel segipaisatud vahekorid nõudmise ja pakkumise vahel. Näiteks Ameerika Ühendriigid enne ilmasõda pea ei kasvatanudki rukist müügiks, ilmasõja ajal aga suurendasid nad rukki külvipinda kolmekordselt. Selle tagajärjel võisid nad 1922. a. rukist välja vedada 1,2 miljonit tonni, juba sarnase hulga, kuipalju rukki sisseveo maad üldse aastas sisse veavad. 1923. a. peale,

kui Venemaa rakis ilmaturule ilmus, hakkasid Ühendriigid oma rukki külvipinda tunduvalt vähendama, ja 1928. a. oli see ainult 60% suurem kui enne ilmasõda, ja rukki väljavedu oli $\frac{1}{4}$ 1922. a. väljaveost.

Sama lugu on ka Kaanadaga. Enne ilmasõda ei vedanud ta üldse rukist välja, ilmasõja ajal aga suurendas oma rukki pindala 20-kordseks, ja rukki väljavedu oli $2\frac{1}{2}$ miljonit kvintaali. Nüüd on ka Kaanada oma rukki pindala üle poole vähendanud. Kuni 1928. aastani, millal Saksamaa figureeris rukki sisseveo-maana, oli asi korras. Kui 1928. a. Saksa rukkisaak tõusis 8,5 milj. tonnini — ligi 1,5 milj. tonni enam kui keskmised saigid enne seda, oli pakkumise ja nõudmise loomulik vahekorid rukki ilmaturul rikutud, Saksamaa on olnud ja jääb rukist kasvatavaks maaks sel lihtsal põhjusel, et maapind seal kerge-liivane, eriti põhja Preisimaa on selleks kohane, peale selle pannakse seal erilist rõhku maa harimise, kultiveerimise ja väetamise peale. Nendel põhjustel on viljakus tõusnud pea kaks korda suuremaks kui meil. Ilmasõja ajal langes küll viljakus tunduvalt, kuid nüüd on see jälle pea endisele kõrgusele tõusnud. Seetõttu rukkisaak alates 1928. a. on tunduvalt tõusnud: 1928. a. — $8\frac{1}{2}$ miljoni tonnini, 1929. a. — 8,1 milj. tonnini. See on ligi $1\frac{1}{2}$ miljonit tonni enam, kui oli keskmine saak kuni 1928. a. Muidugi osalt on siin mõõduandvad ka head rukkiaastad. Sellest ajast peale tegutseb Saksamaa rukkiväljaveo maana. See rukki enamsaak, mis Saksamaa sai, sellest oleks jätkunud kõikide rukkisisseveo maade rahuldamiseks. Kujutage nüüd ette, kui Saksamaale lisaks töid Ühendriigid, Kaanada, Poola, Ungari, Nõukogude Vene ilmaturule suured hulgad rukist, on arusaadav, et hinnad pidid seetõttu langema. Hinna langust suurel määral mõjutas veel Saksas ja Poolas väljaveopremiate maksmapanemine. See on selleks muidugi sisse seatud, et põllupidajatele sissetulekut võimaldada ja ka selleks, et edukamalt võistelda rukki ilmaturul Ameerikaga ja et lõpuks teda sealt üldse kõrvaldada. Sellest kõigest selgub meile, et praegu ilmas suur rukki üleproduktioon, seetõttu ka muidugi igalpool suured tagavarad. On näha, et Põhja-Ameerika on sunnitud rukkikasvatamist aasta-aastalt vähendama ja ligemas tulevikus võibolla selle kasvatamisest isegi loobuma. Jääb ainult nisukasvatavaks maaks, milleks seal head tingimused. Selle vastu aga rukkiturul pea tooniandjaks jääb Saksamaa. Nii nagu näete, seni kui

need vahekorrad pole reguleerunud, jäävad püsima ilmaturul madalad rukkiahinnad. Kui aga sarnased madalad rukkiahinnad, nagu meil, 1.50 senti puud, veel kaua edasi kestavad, osutub paratamatuks, et meil rukki viljakus ja toodang hakkab langema. Viljakuse languse toob enesega kaasa see asjaolu, et ei ole enam võimalik, kui rukkiahind $2\frac{1}{2}$ korda langenud, aga kunstpõllurammude hinnad endisel kõrgusel püsivad, enam rukkikasvatamisel neid tarvitada. Ja kui rukkiahinna juures 3 krooni puud 1922.—1926. a. jooksul rukki kasvupind on keskmiselt 6,7% võrra vähenenud, siis seda suurema kiirusega hakkab ta vähenema rukkiahinna juures 1.50 senti puud.

Kui nüüd üles seada küsimus, kas makstab meil rukkikasvatamist nii väga kaitsta, vahest parem sellest loobuda ja karjakasvatamisele üle minna, siis pean tähendama, et seda meie ei või teha ja järgmistel põhjustel.

1. Meie ei või teha oma majapidamist liiga ühekülgseks, kui peaksid karjasaaduste hinnad turul alla oma tootmiskulude langema, siis niisugusel korral on kindel meie majapidamiste kokkuvarisemine.

2. Oleme sunnitud alaliselt rukist kui talivilja siin kasvatama ja seda tegema nimelt meie kliimatiliste olude tõttu, iseäranis põua-aastatel, kui suvivili täielikult äpardub, ei äpardu aga mitte nii rukis, ja see aitab põllupidajaid sellest raskest ajast üle. Tuletagem meelde 1914. ja 1927. aastaid, kui suuri põua-aastaid. Kui meie rukkikasvatamine peaks tunduvat vähene-ma, siis niisuguseil aastail, nagu oli 1914 ja 1927, oleks meil üldine nälg, mis endaga kaasa tooks meie karja massilise hävinemise.

3. Et rukis harilikult meil kesapõllule külitakse, mis suvel vabana ehk vahest viki all seisab, on võimalus põllupidajail seal enne külvi vabal ajal kõiksuguseid kultiveerimis- ja maaparandusetöid ette võtta, millel määratu tähtsus maa viljakuse tõstmisel.

4. Rukki kasvatamine võimaldab talus tööd nii korraldada, et ei kuhju kõik tööd kevadepoolse suve peale, vaid osalt, nagu rukkimaa harimine ja külv, jääks sügise peale.

Need oleksid tähtsamad põhjused, miks oleme sunnitud oma rukkikasvatamist kaitsma.

Kui nüüd peatuda kaitseviiside juures, siis võiks nimetada, et kaitseviisidest tähtsamad on tollid ja monopol. Selle seaduse kava järgi oleme monopoli põhi-

mõtte juurde kindlaks jäänud. Paljud eelistavad küll tolle, iseäranis liikuvaid tolle, aga neil on ka oma puudused, võibolla veel suuremad kui monopolisüsteemil. Õige, kindlad tollid ei teeks küll valitsusele palju tüli ega muret, aga kahtlemata tõstaksid leivahinda, ja tekib küsimus, kas sisemaal rukkiahinna peale nii ruttu saaksid nad mõju avaldada, sest väljast sisseveetud rukkitaagavara võibolla jätkub meil pikemaks ajaks, ja importööridel ei ole vajadust üldse hakata oma maa põllupidajailt niipea rukist ostma. Arusaadav, et rukkittollide puhul saaks riigikassa suuremaid sissetulekuid, aga muutub väga küsitavaks, kas on mõtet praegusel majanduslikult raskel ajal hakata sellest riigile sissetulekuid hankima.

Käesolevas seaduse kavas on põhimõtte läbi viidud, et kõrgema hinnaga ostetakse ainult kodumaa rukist, kuna välismailt sisseveetava rukki hind jääks endiselt madalaks, niiviisi ei ole karta, et leivahind kõrgele tõuseks. Sellel seadusel kaval on ka see headus, et ei ole tarvidust riigil suurt aparati ellu kutsuda. Vilja ostude ja müükide teostamise võib kindla kontrolli all eraettevõtetele või eraisikutele edasi anda.

Kui on räägitud ka selle seaduse nõrkadest külgedest, siis pean tähendama, et ükski seadus pole neist vaba. Ja seegi seadus, nii nagu ta välja kujunenud, ei rahulda meid täielikult, kuid arvesse võttes praegust olukorda ja põllumajanduse kaitse tarvidust, asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühm pooldab selle seaduse vastuvõtmist.

A. Oinas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Riigivanem omas kõnes tähendas, et ta pidavat ennast demokraadiks ja sellasena ei pea õigeaks, kui vähemuse poolt tehakse parlamendi enamusele etteheiteid, kui enamus oma tahtmise maksma paneb. Härra Riigivanem arvas, et vähemus parlamendi enamusele peab alistuma, ja asi olevat sellega korras. Mina olen teisel seisukohal. Et parlamendi vähemus peaks ilma pikemata leppima enamuse seisukohaga, ei tohiks teha enamusele etteheiteid j. n. e., see on demokraatia väärtõlgitsemine. Igatahes niiviisi ei hakkaks tegutsema härra Strandman'i tööerakond, kui tal peaks olema juhus olla vähemuses.

Isegi koalitsioonis olles on tööerakond teinud opositsiooni koalitsioonile, seda nägime eelmise valitsuse ajal.

Loomulikult tuleb vähemusel arvustada

enamust, teha etteheited demokraatlikus riigis lubatud korras.

Meie ootasime huviga härra Riigivanema seletust. Lootsime, et ta ehk täidab tühja koha, mis on olemas selles, et valitsus ei ole teatanud Riigikogule oma kava põllumajanduslike raskuste lahendamise kohta. Teravilja seadus võib olla ju ainult üheks abinõuks selleks. Meie teame, et raskused suuremad, palju kaugemale ulatuvad. Meie lootsime, et Riigivanem esitab töökava, kuidas valitsus kavatses lähemas tulevikus tegutseda.

Selle asemel kuulsime midagi muud. Riigivanem oma kõnes laskus peaaegselt sellele, et oma lagunevat koalitsiooni tugevamaks teha. Peab tunnustama, et ta saavutas selles teatud tagajärgi. Põllumeeste esindajad teatasid kohe, et nad truualamlikult seaduse poolt on ja ei hakka opositsiooni tegema. (Kaitseminister O. Köster: Teil on pagana kahju!)

Komisjonis oli aga põllumeeste meeleolu sootu teine: härra Tonkman esines temperamentlike opositsiooni kõnedega, paugutati uksti, löödi rusikaga vastu lauda j.n.e. Nüüd ei ole härra Tonkman'i üldse saaliski. Kuid kõik see ei varja, ei tee olematuks tõsiasja, et härra Riigivanem ei esitanud mingisugust üldisemat kava põllumajanduse raskuste lahendamise kohta. Ta vabandas end sellega, et kaugeleulatavamad kavad võivad olla ainult valitsustel, mis on diktaatorlikud. Kuna aga meil seda ei ole, siis ei saa olla ka kavasad. Minu arusaamise järgi ei vabanda see seletus põrmugi Riigivanemat. See ei ole mitte kahjuks, vaid õnneks, et meil ei ole diktaatorlikku valitsemise viisi. Kuid see ei tähenda, et meie riigikorra juures ei võiks olla valitsusel kaugemaleulatavaid kavasad ja tegevuse sihtjooni. Ka praegune koalitsiooni valitsus peaks lõpude-lõpuks kokku leppima mingi kava kohta, et mitte elada peost suhu niisuguses põnevas küsimuses, nagu seda on põllumajanduslik kriis, või ei ole ta üldse teovõimeline koalitsioon.

Mis puutub käesolevasse seaduseel-nõusse, siis on meie rühm tema vastu.

Härra aruandja tähendas minu arvates ekslikult, et rahaasjanduse komisjonis oleks nagu igasuguseid teravilja kaitse viise ja süsteeme põhjalikult läbi arutatud. Olen küll teise mulje saanud rahaasjanduse komisjoni tööst. Põhjalikke kaalutlemisi selle kohta oli vähe, kas üldse kaitset tarvis, milline see kaitse peaks olema. Kui neid kaalutlusi püüti ette tuua, siis oli näha, et küsimuse vastu ei tunda huvi.

Need kaalutlused olid koalitsioonil nähtavasti mujal tehtud. Meie oleme kuulnud, et neid küsimusi olevat kaalutud mitte üksi valitsuse laua taga, vaid Keila-Joal ja mujal. Rahaasjanduse komisjonis oli vaid peaaegselt tegemist parandustega, kombinatsioonidega, poliitilise jõukatsumisega selleks, et üht või teist seisukohta läbi suruda.

Kas on meil üldse sellekujulist rukkimüügi kaitset tarvis? Peatun sellel küsimusel mõne sõnaga. Rkl. härra Miller eksis, kui arvas, et rukkitoodang viimastel aastatel on väga suurenenud. Rukkitoodang üleilmlikus ulatuses ei ole viimastel aastatel suurem, kui oli enne ilmasõda. Ainult üksikutes riikides on ta suurem, üldises ulatuses ei ole, välja arvatud mõned üksikud aastad, kus viljasaak oli eriti hea. (V a h e l h ü ü d e d.) Kes selle juures kahtleb, palun statistilisi andmeid järgi vaadata. (V a h e l h ü ü e.) Jah, üksikute aastatel, 1928. aastal oli, näiteks, toodang suurem keskmisest enne-ilmasõjaaegsest. Kuid millest tuleb see, et rukkist on turul ülejäägid? See tuleb peamiselt sellest, et rukki tarvitus on vähenenud. Süüdi ei ole ülejääkides niivõrt toodangu suuremine, kuivõrt asjaolu, et tarvitus on langenud. Euroopa rahvad on aasta-aastalt hakanud rukkist tarvitama vähem, välja arvatud ilmasõja aastad ja paar järgnenut. (K. P ä t s i, põl vahelhüüe.) Ma käsitan küsimust ainult mööda minnes. Mispärast küsimusel peatun? Sellepärast, et märkida tõsiasja, et ei ole väljavaateid, et rukkis võiks olla viljaks, millele riigis põllumajandust võiks rajada. Ka Eesti ei ole see riik, kus rukkis võiks olla kandvamaks põllumajapidamise alaks, sest rukkitoru väheneb järjest põhjusel, et mida kaugemale linna kultuur tungib, seda rohkem loobutakse rukkist ja hakatakse tarvitama nisuleiba ja saia. (K. P ä t s i, põl: Saja aasta peale ei tea keegi põllutöö programmi kokku seada.) Ma räägin sellest, milles praegu on kindel tendents. Oleks ekslik ka meie põllumajanduse tulevikku rajada osaltki rukkile, sest ka Eestis võib rukkisisetarvituse vähenemist ette näha.

Mis aga eriti viimasel ajal on alla viinud rukkihinna, on asjaolu, et Saksamaa ja Poola on hakanud rukki väljaveo ergutamiseks, et siseturu hinda tõsta, preemiaid maksma. Ma ei salga, et meie need talud, kes rukkid müüsid, selle tõttu teatud raskustesse on sattunud. Seda tõsiasja tunnustame meie. Kuid vaatame, kuipalju on neid talusid ja kas on põhjust rääkida meil sel puhul üldisest Eesti põllumajan-

duse raskusest. (K. P ä t s, põl: Näidake, kuipalju võiks neid talusid olla, kes võiksid rukkid kasvatada, kui rukkihind alla on langenud, siis ei ole ühtki talu, kes rukkid kasvataks.) Lugupeetud härra Päts, Teie ehk olete nii lahke ja kannate pärast oma väljavaated täiendavalt ise ette.

Kui vaatleme statistilisi andmeid, mis avaldatud „Põllumajanduse turus“, siis selgub, et taludes, kus on põllumajanduslikku maad alla 20 ha, esinevad rukki ülejäägid õige piiratud ulatuses, kuna talundites, kus alla 10 ha maad, ei ole üldse ülejääke. Talundites, mis suuremad, millel 10—20 ha maad, tekivad küll teatud rukki ülejäägid, kuid ei saa öelda, et need suuremad müügi ülejäägid oleksid, sest rukkid tarvitatakse ka loomasöödana. Talundites, mis üle 20 ha suured, tekivad juba rukki ülejäägid, mida võib müüa, enam aga suuremates talundites, mis üle 30 ha suured. Neis elab üldse 150 tuhat hinge ühes imevate lastega. Ainult need võiksid, teoreetiliselt, sellest huvitatud olla, et rukkihind kõrge oleks. Teised talundid, kus elab enam kui kaks korda enam inimesi, ei ole püsivald sellest huvitatud, et rukkihind oleks kõrge, väiketalud on huvitatud hoopis vastupidisest. Konstateerin sellega tõsiasja, et ainult umbes $\frac{1}{4}$ Eesti põllumajanduses tegutsevast rahvast on huvitatud selles, et rukis oleks kallid, kuna $\frac{3}{4}$ ei ole sellest huvitatud. Üks osa on neutraalne, teine osa on huvitatud sellest, et rukis oleks odav, sest neil tuleb rukist juurde osta.

Seda tõsiasja peame küsimuse käsitlemisel silmas pidama. Meie ei tohi asja käsitada ainult nende talundite seisukohalt, kes rukist müüvad, vaid ka selle põllumajanduses tegutseva rahvaosa seisukohalt, kes rukist tarvitab. (K. P ä t s, põl: Kas peavad siis väljast sisse vedama?) Sellega ei ole rukkikaitse küsimus sellel pinnal, kas üldse põllumajandust toetada või mitte, vaid küsimus on pinnal, kas ja kuidas toetada rukkimüüjaid talundisi. (K. T o n k m a n, põl: Härra Oinas, Teie lähete teiest seisukohast välja.) Kuna umbes $\frac{1}{4}$ põllumajanduses tegutsevat rahvast on ainult rukki hinna kõrgendamisest huvitatud, ei saa juttu olla tollidest, sest tollid koormaksid ülekohtuselt nii $\frac{3}{4}$ põllumajanduses tegutsevat rahvast, kui ka kõiki teisi tarvitajaid linnades ja alevites. Valitsus on tahtnud leida kompromissi, on tahtnud asja nii lahendada, et oleksid „hundid söönud ja“ — ma ei tarvita sõna „hundid“ etteheitvas mõttes — „lambad terved“. (M.

J u h k a m, tõer: Et kirik oleks keeset küla.) Kahjuks kirikut ei paigutata küla keskele, vaid ühele servale, nimelt sellele külaservale, kus rukkimüüjatalundid. Kirik paigutatakse sinna, kus asub vähem rahvast.

Küsimus on raske ja keeruline, kas ja kuidas tuleb vastu tulla nendele talunditele, kes rukist müüvad. Kui leitakse niisugune tee vastutulekuks, mis ei koormaks suuremat osa rahvast, siis oleksime meie selle poolt. Need abinõud aga, mis valitsus ette paneb, on niisugused, et nad koormavad üldsust. Meie rühm on asunud seisukohale, et ei ole võimalik ühele väikesele osale rahvast ohvriks tuua suurema osa rahva huvisid. (K. P ä t s, põl: Teie teete etteheiteid valitsusele, et seisukohta ei ole, aga siin nii tähtsas aktuaalses küsimuses teil ka seisukohta ei ole.) Meil on oma seisukoht. Meie ei pea võimalikuks sellaseid ohvreid tuua rukist müüvatele talunditele, nagu käesolev seaduseelnõu rahvale peale paneb. (J. T e e m a n t, põl: Järelikult peavad teised töötama, ja jumal teab, kust raha saab, mis juurde maksta.) Ka teine osa rahvast töötab ja tahab elada. Meie ei saa kõige enam $\frac{1}{8}$ rahva pärast suurt koormat asetada $\frac{7}{8}$ rahva turjale. (K. P ä t s, põl vahelhüüe.) Teie võite öelda, et raskused, mis leivahinna tõstmise toob, ei ole suured. Ütleme, et valitsuse seaduseelnõu tagajärjel leivahind tõuseks ainult keskmiselt 5 senti ulatuses kilogrammi pealt. Täiskasvanud inimene tarvitab aastas 200 kg rukist. Kui perekonnas on kolm täiskasvanud inimest, oleks see 600 kg, 5 senti kilogrammi, teeb välja 3.000 senti aastas. 3.000 senti on ühe talu majapidamise, kellel maad on üle 30 ha, summa, mis seal mingisugust suurt auku järele ei jäta. Talu ei satu raskustesse, kui ta 3.000 senti kaotab. Kuid töölise büdshetis, kehviku ja popsi büdshetis on 3.000 senti juba suur raha. Hilja aja eest olid meil kõne all mõisatöölise palgad. Lugupeetud Riigikogu liikmed, teil on teada, et mõisatööliline saab rahapalka ainult umbes 10.000 senti aastas. Sealt peab ta isikumaksu maksma 2.000 kuni 3.000 senti, peale selle maksud kirikule, nii et umbes 6.500 senti jääb talle järele. (J. T e e m a n t, põl: Härra Oinas, millega Teie ostate seda välismaa rukist?) Teie olete, härra Teemant, harjunud mõnusustega, mida Teile Teie elukutse võib anda, Teil on silmad kinni läinud sellele, kuidas kehv inimene elab. (P a r e m a l t poolt: Demagoogia!) See ei ole demagoogia, see on valus tõsiasi. Kui teie

töölise büdshetti koormate ülearuse 3.000 sendiga, siis pigistate tunduvalt tema elamisvõimalusi. (P a r e m a l t p o o l t: Kust võtate välisvaluutat?) Ma ka selle juurde tulen.

Seaduse kummaliseks iseloomuks on see, et mida enam kodumaal rukkid kasvatatakse, mida enam rukkid kodumaal kokku ostetakse, seda kõrgemaks läheb keskmine siseturu hind juhusel, kui ilmaturu hind on madalam. Oletame, et valitsus maksab rukki eest 20 senti kilogramm. Praegu maksab 8 senti väljastpoolt sisetoodava rukki kilogramm. Kui valitsus maksaks 12 senti enam ja kui ta ostaks selle hinnaga põllupidajatelt niipalju rukist, kui seda siseturul tarvitatakse, siis ei oleks kogu siseturu rukki kilogrammi hind ka 20 senti. Tähendab, mida rohkem valitsus põllupidajatelt kõrge hinnaga sisse ostab, seda enam läheb leib kallimaks. 12 s. kallinemist klgmilt teeb kolmeperekonnaliikmelise töölise büdshetis välja aastas juba 7.200 senti... (M. J u h k a m i, tõer vahelhüüe.) Härra Juhkam arwab, et võib olla olukord, et rukki kilogramm on 12 senti kallim, aga leivahind ei tõuse. Mina arvan, härra Juhkam, meie elame maa peal, mitte kuu peal.

Üldine tõde on see, et leivahind vastab keskmiselt jahuhinnale, mis oleneb terahinnast. Kui leivahind ei ole Eestis västanud rukki- ja jahuhinnale, on sellest viimasel ajal olnud tunduvalt kõrgem, siis on selle põhjuseks väärnähe, et jahu- ja leivatööstused on ära kasutanud turu konjunkturi. See on ebaloomulik nähe, ja sellest ei tohi teha järeldust, nagu peaks see nii olema alati. Kui leivahind on meil rohkem tõusnud kui jahuhind, või kui ta on vähem langenud kui jahuhind ja rukkiahind, siis tähendab see seda, et jahu ja leiva valmistajad ei ole tarvilikult tarvitajate surve all, nemad ei ole asetatud olukorda, et nad ei võiks võtta liigkasu leiva valmistamise juures. (V a h e l h ü ü e.) Teravilja kaitseseadus ei kõvenda aga tarvitaja seisukorda ega vähenda liigkasu võtmise võimalusi. Mispärast peaks siis rukkiahinna tõusmisel leivahind madalaks jääma! Seaduseelnõu on mõnelt poolt ja ka rahaasjanduse komisjoni seletuskirjas nimetatud riigimonopoli põhimõttel kokkuseatud seaduseelnõuks. Tõelikult seaduseelnõu ei näe ette teravilja riigimonopoli sisseseadmist Eestis. Riigimonopolist võiks alles siis juttu olla, kui riik oleks ainus peremees rukkimüügi alal. See ei ole aga nii. Riik ei kavatse oma õigusi teostada, kogu selle seaduse mõte on, et riik

annab oma õigused edasi eraettevõtetele ja isikutele. Härra Riigivanem tähendas ise, et vahe seaduseelnõu viimase ja eelmise variandi vahel seisab õieti ainult vormis. Eellmine variant aga ei olnud riigimonopoli alusel kokku seatud, viimase kohta öeldakse, ta asuvat riigimonopoli põhimõttel. Kui vahe ainult vormis seisab, siis on ju selge, et ka viimast varianti ei saa sisuliselt nimetada riigimonopoli sisse teemiks. Tõelikult on see ainult viigileht, mis seaduseelnõule ette riputatud.

Selleks, et riik võiks teostada oma õigusi käesoleva seaduseelnõu alusel, on tarvis, et riigil oleksid teatavad rahasummad, teatav operatsiooni fond. Meie ei ole aga sõnagi kuulnud sellest, et valitsusel on kavatsus mingit krediiti nõutada selleks, et ta võiks ise tegutseda, sest ilma sellekohase krediidita ei saa ju rukist kokku osta. Rahaasjanduse komisjonis juhtisin ma sellele tõsiasi tähelepanu. Seal vastas mulle härra rahaministri abi, et Kaitseministeeriumi eelarves olevat summa, millega võiks opereerida. Härrad Riigikogu liikmed, see on väga nõrk väide. Kaitseministeeriumi rukki- ja kaeraostukrediit on ju ainult selle jaoks eelarvesse kalkuleeritud, et kaitseväge tarvilikult varustada, — loomulikult ei saa sellega valitsus teisi suuremaid teravilja operatsioone teostada käesoleva seaduse alusel. (K. P ä t s, põl: Aga Teie ise ütlesite, et seda rukist kasvatatakse meil nii vähe.) Ei, härra Päts, niisugust väljendust ei ole minu poolt olnud. Vahelhüüete peale märgin seda, et kui tahetakse kokku osta see kvantum rukist, mis on statistika keskbüroo kalkulasiooni järgi viimastel aastatel tulnud oma maa toodangust tarvitamisele, siis tuleks kokku osta umbes 22 tuhat tonni. Kui võtta kilogrammi hinnaks 20 senti, millist hinnast oli juttu rahaasjanduse komisjonis, siis tuleks selleks raha välja panna umbes 450 miljonit senti. On selge, kaitseväge eelarve väikesest krediidist ei jätku selleks, vaid peaks olema palju suurem fond.

See ei oleks halb, kui riik ise teata- vaid rukki ostu-müügi operatsioone ette võtaks, see oleks paremaks abinõuks, et turgu reguleerida ning vastu võidelda spekulatsiooni katsetele. Mida passiivsemaks jääb riik, seda halvemad tagajärjed tarvitajate seisukohalt on seadusel. Ettevõtjad, keda asetatakse litsentsidega monopolistide seisukorda, need võiksid spekuloida vabalt.

Mis puutub seaduse üksikasjadesse, siis näeb käesolev seaduseelnõu ette, et

valitsusel on õigus ka nisuterade, nisujahu ja nisusaaduste müüki ja sisseostu korraldada selle seaduse alusel. Rahaasjanduse komisjonis vaidlesime meie, sotsialistid, sellele vastu ja juhtisime tähelepanu, et kuna rukki „kaitse“, küsimust on ajakirjanduses kui ka komisjonides arutatud, selle kohta kalkultatsioone tehtud, on küsimus nisu suhtes üksikasjalikumalt täiesti käsitamata ja selgitamata. Keegi ei ole nisukaitset seni tõsiselt käsitanud, sellest on mööda mindud kui asjast, mis ei ole akuutne. Ometi on valitsus tarvilikuks pidanud ühes rahaasjanduse komisjoni enamusega ka nisu suhtes vekslit välja anda, lubada valitsusele ka nisu ja ta saaduste suhtes sama korda maksuma panna, kui rukki suhtes.

Mis puutub nisukaitse, siis on see palju keerulisem kui rukkikaitse, sest nisu on terve rida saadusi, mida tuleks kaitsta, kuni makaronideni. Kogu seda keerulist kaitsekorda oleks mõeldav ainult siis ellu viia, kui sellega saavutatakse mingi silmanähtav tulu. Kuid meie tunneme kõik Eesti olusid küllalt hästi, et öelda, et nisumüüjaid on Eesti põllumeeste hulgas vähe. Suuri nisukasvatatajaid ei ole meil kuskil. Lätis võiks ennem sellest juttu olla; Kuramaal on võimalik nisu kasvatada, meil aga on nisu kasvatamine kõrvalise tähtsusega. Seepärast anda valitsusele õigust põhjaliku ümberkorraldust teha nisusaaduste müügikorra alal, ei ole põhjust, ei ole mõtet. See volituseandmine tuleb täiesti seadusest välja jätta. Kui on tarvis nisu suhtes mingisugust uut korraldust maksuma panna, siis võib seda igal ajal teha seaduseandlikul teel. Rahaasjanduse komisjonis juhtis härra Hasselblatt tähelepanu sellele, et nisu suhtes ei tohiks uut korraldust maksuma panna enne, kui tehakse ülemineku ajajärk, mis peaks kestma vähemalt kuus kuud. Kuue kuu jooksul võib Riigikogu igal ajal sellekohase seaduse vastu võtta, ilma et tarvitseks valitsusele anda blankovolitust revolutsiooni tegemiseks nisuturul. (K. P ä t s, põl: Millega seda revolutsiooni teha, kui Teie ütlete, et raha ei ole?) Seda enam, kui meil raha ei ole isegi rukkiga kauplemiseks, mis jaoks siis nisu suhtes tahetakse uüsa koormat kaela võtta.

Mis puutub nisuhinda, siis ilmaturul on see ju kõikunud. Kuid nisuhinna kõikumised on olnud selles mõttes loomulikud, et nad on olenenud nisusaagist. Dumpingut preemiatega, nagu rukkiga, nisuga ei ole tehtud. Saksa ei vea nisu üldse välja, ja ei ole Euroopas ega mujal riiki, kes

nisu väljaveole suuri preemiaid maksaks, nagu seda Saksa ja Poola maksavad rukki väljaveole. Sellepärast teeme meie ettepaneku, kui seadus tuleb arutamisele II lugemisel, seadusest nisu välja jätta, kui täiesti üleartune ballast.

Mis puutub vaidlusküsimusse, mis keris rahaasjanduse komisjonis selle kohta, kuidas mööda seda kvantumit rukist, mis ostetakse põllupidaja käest kõrgema hinnaga kui turuhind, siis on meie seisukoht, et sellekohast kriteeriumi ei saa seaduses lahtiseks jätta. Kui Riigikogu enamuse peaks selle halva seaduse siiski vastu võtma, siis soovitame mitte lahtiseks jätta kriteeriumi selle kohta, kuipalju põllupidaja võib müüa rukist riigile kõrgema hinnaga. See tuleks kindlaks määrata, vastasel korral võiks areneda spekulatsioon, täiesti tarbetu rukki edasi-tagasi vedamine maalt linna ja linnast maale. Ma ütlen otsekohe, rukkiga saherdamine, sest põllumeeste ringkond on väga kirju, loomulikult äriiselt mõtlev põllumees katsub ära kasutada olukorda, et oma rukist kõrgema hinnaga ära müüa ja odavamalt rukist asemele osta majapidamise tarvidusteks.

Rahaasjanduse komisjonis saavutati küsimuses kompromiss, mis on väljendatud seaduseelnõu § 3-das. Kuid see ei ole rahuldav. Põllumeeste kogude rühma esindaja härra Laarman tähendas komisjonis õieti, et oleks päris vildak ja naeruväärne, kui laevakapteni vanadust hakataks mõõtma laeva pikkusega. Seaduse teksti järele tuleb välja, et talu omatarvidust hakatakse mõõtma rukki all oleva põllupinna alusel, põllupinna suuruse järele, mille juures „võetakse arvesse“ ka rukkikasvataja vastav pakkumine. Sellest viimasest võib veel aru saada, et aga omatarvidust hakatakse mõõtma rukki külvipinna suurusega, see on küll kapteni vanaduse mõõtmine laeva pikkusega. Sellel kriteeriumil on veel see pahe, et ta pidurdaks viljasaagi tõstmise huvi, sest mida kõrgem viljasaak tiinult, seda vähem läheks korda põllupidajal turustada riigi hinnaga oma saaki, sest rukist ostetakse põllupinna suurusele vastavalt. Seega neis põllupidamistes, kus viljasaak tiinult kõrge, ei saaks kogu „ülejääki“ turustada, sest et keskmine hulk rukist, mis tuleb 1 hektaari kohta, on madalam, kui see kvantum, mis kõnealolevad talud hektarilt saavad. Nende ülejääk, nende töövili jääks suurel määral aita, sest keskmine saaginorm on madalam, kui nende oma. See pidurdaks põllupidajate huvi viljasaagi tõstmise vastu. Need põllupidajad aga, kel viljasaak madal, saaksid kasu,

neile maksetaks veel preemiat. Seega need kannavad kahju, kelle viljasaak kõrgem, kellel madalam, saavad aga preemiat! Sellane rukkikasvatuse toetamine oleks täiesti ekslik. Oleks loomulik preemiat maksta just vastupidiselt. Tõin mõned näited selle kohta, kui ebaratsionaalne, kui õnnetu on see kompromiss, mis saavutati rahaasjanduse komisjonis.

Mis puutub ladudesse, siis seisame väga keerulise küsimuse ees, kuidas kasutada laduseolevat vilja. Kõigile on teada, et viimasel ajal on väga intensiivselt välismaalt vilja sisse veetud. Kunagi ei ole rukki sissevedu olnud nii suur, kui viimastel kuudel. Mispärast seda tehakse? Loomulikult sellepärast, et arvatakse, et mingisugune rukki hinda tõstev teravilja kaitsekorraldus Riigikogu poolt ikkagi maksa pannakse. Vahepeal tahavad kaupmehed ja möldrid end varustada suuremate tagavaradega. Seaduseelnõu vastuvõtmise tagajärjeks on see — siseturul vabal müügil rukki- ja leivahind tõuseb, seega oleks kasu kõigil neil, kellel on suured odava vilja tagavarad. Seaduseelnõu tahab võimalust, oma ladudega spekuloida, sel kombel ära hoida, et antakse valitsusele volitus, valitsus võib olemasolevaid tagavarasid kas arvele võtta tulevase sisseveo suhtes, või maksustada kuni 5 senti kilogramm. Rahaasjanduse komisjonis II lugemisel läks läbi see seisukoht, et ladusid tuleks maksustada. Sellega oleks tõmmatud punane joon selle vahel, mis seni on olnud ja mis saab olema edaspidi, oleks teatud määral ära hoitud liigkasuvõtmise võimalus. Valitsus jäi aga omale seisukohale, et temale tuleb anda võimalus asja nii ja teisiti korraldada.

Minu arvates võimaluste lahtiseks jätmine valitsuse äranägemiseks on hädaohtlik Eesti oludes. Meie teame hästi, misugune meie riigiaparaadi, riigiametnikkude moraal on. Ei saa öelda, et meil oleks kõik täiesti puhas. Antud juhul on aga tegemist asjaga, kus on mängus kümned miljonid ja kus ka väga raske oleks sisulikult administratsioonil leida õiglast teed. Meie paneksime administratsiooni väga raske ja libeda ülesande lahendamisele. Miks asetame küsimuse pinnale, mis korrupsiooni võib tekitada? Ütleme, et meil tegutsevad riigiasutustes inglid, oletame, et korrupsiooni ei tekiks, aga etteheited, kahtlustamised tulevad kindlasti. Küsimust võib ju lihtsamalt otsustada, panes ladude peale maksu, mis vastaks senise ja tulevase rukkihinna vahele. (K. Päts, põl: Kas see on teie kavatsus, et maks

peale panna?) Eelistan maksu, mitte alternatiivi. (K. Päts, põl: Tagavara peale?) Tagavarade peale, mis praegu olemas. Kõik suuremad tagavarad võetakse ju arvele. (J. Holberg, põl: Aga see, mis ta peale tagavara sisse toob, see oleks ilma maksuta.) Jah, mis sisse veetakse uue korra juures, see ei kuuluks maksu alla. (K. Päts, põl: Milles see uus kord lahku läheb?) Valitsuse eelnõu loob ju uue korra rukkiga kauplemise alal. (K. Päts, põl: Mis Teie arvates on uus kord?) Seda näete ju seaduseelnõust. (J. Holberg, põl: Kui maks peale pannakse, siis tõusevad leivahinnad järsku.) Loomulikult seaduse maksmahakkamise tagajärjel rukki- ja leivahinnad tõusevad, sest rukist ei saa senistel tingimustel muretseda, vaid juba palju raskematel, sealjuures makstes kodumaa oma eest kõrgemat hinda.

Mis puutub tähtsasse küsimusse, kuidas on tarvitajad kaitsnud, siis on seaduseelnõu selle üle vähe muret tundnud. Meie juhtisime juba tähelepanu sellele, et valitsuse enese rukkioperatsioonideks ei ole krediti ette nähtud. Teisi tarvitajate kaitsmise võimalusi seadus ette ei näe. Endises seaduses olid mõnesugused normid, mille üle komisjonis kaevati, et nad karmid olevat, mille järgi Põllutöoministeeriumil oli õigus ärraamatuid kontrollida. Käesolevas seaduseelnõus puuduvad nad aga täiesti. Ei ole ette nähtud mingisuguseid õigusi äride kontrollimiseks, et võidelda liigkasuvõtmisega.

Mis puutub seaduseelnõusse üldse, siis ei pidanud meie, sotsialistid, võimalikuks rahaasjanduse komisjonis teha suuremaid parandusi. Seaduseelnõus on läbi viidud teatav süsteem. Seda süsteemi ei saa lappida, siia juurde ei saa suuremaid parandusi tuua, sest öeldakse õigusega: küüarakat ei saa sirgeks teha, neid parandab vaid haud. See seadus oli ilmale tulles küüarakas, teda ei ole võimalik parandustega sirgemaks ajada. Sellepärast ärge nõudke ka meilt, et meie tähtsate suurte parandustega tuleksime, meie ei saa seda teha.

Mis puutub veel seaduseelnõu halbadesse külgedesse, siis oleks nimetada veel seda, et uue korra juures ei saaks Eesti rahvamajandus ära kasutada ilmaturu konjunktuuri. Loomulik on, et meie oma rahvamajanduse huvides rukist just siis sisse ostame, kui rukis on välismaa turul odav, ja neil aegul, kus ta kallid, vähem ostame. Paraku on lugu nii, et kui rukkisaak on meil halb, siis on ta ka tihti peale enani-

vähem halb neis maades, kust meie hari-likult rukist sisse ostame, ja vastuoksa, kui meil on hea saak, on ka neis maades hea saak. Tähendab, kui meil oleks edaspidi tarvis suuremal määral rukist sisse osta, siis peame ostma just sel ajal, kus välismaal rukkiahind kõrge. Seda sellepärast, et seadus aheldab välississeostud tihedalt sisseostudega.

Saksamaa mõnel aastal ei vea üldse rukist välja. Ta rukkitoodang on siiski nii suur ja tarvitus Euroopas nii väike, et kui Saksamaal juhtub olema hea rukkisaak, siis see kvantum, mis ta ülejäägina turule saadab, litsub rukkiahinnad alla. Veel enam, — Saksamaa maksab, vastavalt oma seadustele, et siseturu hinda tõsta, preemiat rukkist väljaveole. Kui aga rukki saak ja ülejääk väike, siis langeb automaatselt ära preemiate maksmine. Sellega tuleks meil osta suuremal määral rukist just ehk siis, kui rukis välisturul erakordselt kallis. Meie rahvamajandus saaks sellega uue korra paindumatuse tõttu ilmaaegset kahju. Võib-olla, mõned optimistid ehk arvavad, et meil rukist üldse ei ole tarvis sisse vedada. Mina ei ole niisugune optimist, et loodaksin, et meie oma toodang peatselt nii suureks läheks ja vaja ei oleks rukist väljast sisse vedada. (V a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t.)

Kui oleks esitatud üks paremini läbi mõeldud seadus, mis rukkikasvatajale ka väikeses talus appi tuleks, kes ei kasvata rukist müügi jaoks, vaid ainult omatarviduseks, kui oleks olemas ettepanek, mille järele küsimus oleks lahendatud nii, et tarvitaja huvid ei kannataks, oleks näiteks seaduses ette nähtud, et teatud preemiat võiks saada see, kes oma põllumajandust kõige paremini, kõige intensiivsemalt korraldab, siis oleksime meie hoopis teistviisi suhtunud. Nüüd aga esitatakse põllumajanduse korraldamiseks eelnõu, kus $\frac{1}{8}$ rahvast tahetakse toetada $\frac{7}{8}$ arvel. (V a h e l h ü ü d e d.)

Härra Päts, igal alal ei ole meil lugu nii, et iga inimene peab oma töövaeva tagasi saama. Töötajad on näiteks ka niisugune saadus, mida turustatakse. Kuid, kas saab töölise tarvilikult kätte kõik oma tööjõu produktsiooni kulud. Tööliskond maal ja linnas on suurem, kui mõni teine rahvakiht. Jõukamate rahvakihtide büdshetis ei tähenda 3—5.000 senti midagi, kuid töölise büdshetis on see juba suur summa. Mjs olete Teie teinud, et ka töölise oma tööjõu produktsiooni kulud tarvilikult tagasi saaks, kas Teil on see probleem kunagi üles tõusnud? (M. L a a r-

m a n, põl: Miks ei ole) Teie ütlete, miks ei ole — aga mis on siis tehtud? Need seaduseelnõud, mida viimasel ajal oleme valitsuselt saanud, need seaduseelnõud ei ole üldse sellele mõelnud, vaid nad on püüdnud kogu aja töölisele tema tööjõu produktsiooni kulusid järjest suurendada, kuna midagi pole tehtud selleks, et töölise oma tööjõu müügi eest saaks paremat hinda. Milleks olid meil rasva- ja lihatol- lid? Nende üks tulemus on see, et töö- lisel tema tööjõu produtseerimine kallimaks läheb. Töölise ei saa neist seadustest muud, kui et elu läheb kallimaks. Teravilja kaitse seadus ei anna töölisele ka muud, kui et leib läheb kallimaks. (K. P ä t s, põl: Aga millega see tööandja, kes vilja kasvatab, peab töölisele palka mak- sma, kui ta peab viljale juurde mak- sma?) Vaadake, härra Päts, see hulk talusid, kel- lesse seaduseelnõu puutub, see $\frac{1}{4}$ taludes elavast rahvast, ei ole niisuguses seisukor- ras, et tema parandamiseks abinõu, mida meie praegu arutame, ainukene ja mõjuv abinõu oleks. See abinõu on niisugune, et halbtused, mis ta rahvale toob, on suu- remad kui paremused, mis ta annab. Meie peame teisi abinõusid leidma. (K. P ä t s, põl: Näidake need paremad abinõud.) Võ- tame Taanima. Ka Taanimaal on tõus- nud üles teravilja ja ka karjasaaduste kaitse küsimus, kuid seal püütakse raskus- test teisiti üle saada, püütakse põllumajan- dust ümber korraldada vastavalt turu olu- korrale ja nõuetele, piüdes teha toodangut ratsionaalsemaks, odavamaks ja arendades tulutoovamaid alasid. Omalajal tähendas üks rahaminister, et Eesti peaks uuesti arendama lambakasvatust. (J. T e e m a n t, põl: Noh kuulge, härra Oinas, kas Teie tõsiselt mõtlete?) Jah, lugu on koomiline, kuid õpetlik. 60—80 aastat tagasi oli meil ka võrdlemisi suur lambakasvatus. Kuid sellest ajast, kus Austraalias arenes suur lambakasvatus ja odava villa väljavedu, on jäänud järele varemed lambakasvatamisest. Kui oleks aga kunstlikult lambakasvatust alal hoitud, nagu praegu rukist, siis oleks see meie majandusele ainult üleliigseid raskusi teinud. Kuhu me oleksime siis jõudnud? Kas me oleksime siis olnud jõukamad, meie põllumajandus tugevam?

Taanis kaitstakse teisiti põllumajan- dust. Kui sinna hakkas läinud aastasaja 70.—80. a. odav villi Ameerikast sisse tu- lema, siis ei võetud Taanis tolle kaitseks, — ja talitati õieti. Taanis mindi siis üle karjamajapidamisele. Taani on praegu üle neist raskustest, millistes sipeldakse Saksamaal, kus võeti kaitsetollid tarvitu-

sele... (J. Teemant, põl: Et umbes 70 meiereid on pankrotis.) ...sellepärast, et meil oli „Gründertum“, — et üks meierei on ühel pool ja teine teisel pool teed, see ei tähenda ju, et meiereisid üldse ei olnud tarvis ehitada. (J. Teemant, põl: Kui küsitakse 6 senti liitri piima eest!)

Härra Teemant, ma saan aru, rukist on Eesti põllupidaja armastanud ja kasvatanud, nagu esimest last. Tema kohta on põllumeestel sama palju eelarvamisi, kui emal oma esimese lapse kohta. Kuid katsume kainelt mõelda ja siis paistab ka selle esimese lapse suhtes nii mõnigi asi teises, õigemal valguses.

Mitte rukkis ei seisa meie põllumajanduse „päästmise“ probleem. Meie kohus on eelarvamistest vabaneda.

Meil on omad seisukohad põllumajanduse kaitse kohta. Sellest kaitsest peaks kasu saama kogu meie põllumajandus, tehes teda tugevamaks, et ta mitte ainult praegustest raskustest üle ei pääse, vaid ka tulevastest, milliseid võib ette näha.

Viimase aja politika suund on olnud selles mõttes täiesti ühekülgne, et on tähelepanu juhitud ainult ühe ringkonna, ühe rahvaosa huvidele. (J. Teemant, põl: Kuidas saab niiviisi rääkida!) Nii ühekülgset sotsiaalset seaduseandlust, nagu viimasel ajal, ei ole leida teistes iseseisva Eesti ajaloo ajajätkudes. Meie saame aru põllupidajate raskustest, oleme nõus neid kergendada, oleme nõus aitama neist raskustest üle saada, aga mis olete teie teinud valitsuses selleks, et laialise rahvahulga, töörahva olukorda kergendada? Nimetage üksainus väikesemgi seadus, üks väikesemgi asi, mis oleks töörahva olukorra kergendamiseks tehtud? Kõik seaduseelnõud, mis meile valitsuselt esitatud, on sihitud ainult sinnapoolse, et jõukamate kihtide olukorda parandada, pealegi laialiste rahvahulkade arvel. Härra Anderkopp viskab käega, aga olge lahke, tulge nimetage ükski seadus, mis töörahva olukorda kergendaks. Kas rasvatollide seadus on niisugune? Kas teravilja seadus on see, mis vaesematele annab kergendust? Nimetage ükski seadus!

Õige riigipolitika ei tohi olla ühekülgne, kitsas kihipolitika. Kui ta kujuneb ühekülgseks, siis on see oligarhiline politika. Ei ole harjunud kõvade sõnade tarvitamisega. Kuid viimase aja politika kohta peab tunnustama, et tal on oligarhiline värving. Seda ei saa nimetada õigeks riigi juhtimiseks. Riigi politika peab olema kogu rahva politika, peab arvestama kogu rahva huvidega. Kui arvestatakse

ainult ühe ringkonna huvidega ja rahuldaksite neid laiade hulkade arvel, siis ei saa meie niisugust poliitikat tunnustada ja peame talle vastu astuma kogu oma jõuga.

M. Laarmann (põl, fakt. märk.): Rkl. Oinas seletas täna siin, et see õiglusest on, kui rukkikaitsega põllumeestele, keda tema arvates $\frac{1}{8}$ rahvast on, tuuakse ohvriks terve rahva huvid. (A. Oinas, stp: Rukkimüüjaid on $\frac{1}{8}$.) Tahaksin käesoleva faktilise märkusega kinni naelutada seisukohta, et härra Oinal õiglusetunne on kasuistlik, ühel juhtumisel nii ja teisel teisiti, mis ühelt poolt õige, see teiselt poolt vale. Kui põllumeestele rukkikaitset nõutakse, siis on see tema seletuse järele rahva kasude ohvriks toomine, kuid 27. novembril läinud aastal seletas härra Oinas rahaasjanduse komisjonis, et tema peab seda õigeks, kui tööstust kaitsakse tollidega.

Teise faktilise märkusena tähendan järgmist. Härra Oinas seletas, et õige ei ole see, kui teraviljakasvatusele kaitset nõutakse, sest teraviljakasvatus ei ole see, mis Eesti põllumajandust päästa suudab, vaid see on karjakasvatus ja piimandus. Kuid ma tuletaksin meelde, et 1923. a. esitasid härra Oina seltsimehed arupärimise, ja selle otstarb oli see, et taheti või väljavedu välismaale kitsendada ja sellega meie karjamajandusele hoop anda. Nii et siin jällegi kaks seisukohta on.

J. Teetsov (põl, fakt. märk.): Faktilise märkusena tähendan rkl. härra Oinal selle peale, kui tema ütles, et teravilja kaitseseadusega ei saada midagi kätte, ja ei olevat töötavatele kihtidele sellest muud kui kahju oodata, et faktiliselt on aga seisukord hoopis ümberpööratud. Praegu on meil Saaremaal töölisel, kes saavad 8.000 senti suve pealt palka, just selle tagajärjel, et vili on odav. Kui teie nüüd tahate, et töölisel nii odavalt peavad teenima, et enam riietki selga ei saa, siis on teie seisukoht täiesti selge ja arusaadav, et seda teraviljakaitset tarvis ei ole.

A. Oinas (stp, fakt. märk.): Faktilise märkusena pean tarvilikuks rkl. Laarmann'i seletuse kohta öelda, et tollide suhtes on meie rühm alati olnud sellel seisukohal, ja mina olen seda seisukohta ka rahaasjanduse komisjonis avaldanud, et Eestis ei saa ühekülgsest tolle ära kaotada. Tollide likvideerimine on rahvusvaheliste kokkulepete ülesanne. Üksikuid tolle võib muidugi alandada ka ilma sellela. (Vahelhüüe paremalt poolt.)

Teiseks ei ole meie rühm kunagi olnud selle vastu, et Eestist karjasaadusi välja veetakse. Meie arupärimine oli omalajal selles mõttes esitatud, et valitsus tarvitaks põllumajanduse saaduste väljaveo suurenmisel abinõusid, et Eesti tarvitaja raskustesse ei satuks. Väljaveo vastu meie põhimõttelikult ei ole olnud, isiklikult ei ole kunagi seda väljendanud. Oleme seisukohal, et põllumajanduse saaduste väljavedu on möödapääsematu ja rahvamajanduslikult tarvilik asi. (K. P ä t s, põl: Protokollid on alles!) Protokollides on see ka sees.

Juhataja: Kuulutan vaheaja kella 5-ni ja teatan juhatusse nimel, et vahepeal on vanematekogu kokku kutsutud.

Vaheaeg kl. 14.18 min. — kl. 17.17 min.

Koosolekut juhatab esimene abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Teravilja kaitseeadus esitatud kujul tabab sügavalt kogu meie majanduslikku elu, eriti laialisi rahvahulkasid nende peatoiduse alal. Nii on hädatarvilik, et endale täielikku selgust muretsetaks seaduseelnõu tähenduse ja ulatuse kohta.

Teravilja kaitseeaduse ülesannetest on siin kõneldud, et meie sellega peame oma põllumajandust kui oma rahvamajanduse nurgakivi katsuma kindlustada. Selle juures on aga ühtlasi rõhutatud, et meie demokraatlikus korras ei ole võimalik endale valmistada põhjalikumalt üldkava selle kohta, kuidas kaitsta meie põllumajandust. Nõnda tundub siis, et teravilja kaitset tahetakse siin teostada ilma kaugema kavata, silmapilgu nõuete seisukohalt.

Need nõuded on eriti möödunud aasta sügisest saadik väga teravaks kujunenud. Kuigi meil viljahinnad üldse on küllalt kõikuvad olnud ilmaturu konjunktuuri järgi, siis on iseäranis rukkiahinnad meie siseturul sedavõrt juhuliselt läbi viidud, et seda tasapinda, milleni nad jõudnud, ei saa võrrelda endiste aegadelega.

Need põhjused ei ole mitte üldise majandusliku kriisi esilekutsujaks meil kui ka teisel, vaid need on erilisteks põhjusteks rukkiahinna langusel. Kui Saksamaal rukkiisaak rohke oli, siis oli see Poolamaal mullu veel suurem. Selle tagajärjel võeti ka Poolamaal kasutamisele, kuigi mitte kujuliselt, siis ometi mõtte järgi needsa-

mad väljaveopreemia põhimõtted, mis Saksamaal on maksvusel olnud juba Caprivi aegist, kuigi neid tegelikult on kasutatud ainult erakordadel. Peale selle teame, et Nõukogude-Vene vili on peale rõhumas; kuigi sealt ei ole vast niipalju vilja sisse voolanud, kui seni kardeti, siis oleks see surve ometi olnud väga suur, kui hinnalangus meil ei oleks olnud nii tuntav.

Nõnda on loomulik, et meie siin kõneleme teraviljakasvatuse ajutisest kaitsest dumpingu vastu.

Kui meie aga selle tähenduse juurde jääme, siis oleks loomulik, et meie selle ajutise kaitse nõnda korraldame, et meie seda saame käsitada just niisugustel puhkudel, kui dumping ehk muud erilised põhjused meil siseturul viljahinnad ebaloomulikult alla viivad. Ajutise kaitse korraldus ja kogu ta struktuur peaks küllalt paindub olema, nõnda et ta saaks aja oludele seda kergemini kohaneda.

Selles mõttes oleme ka meie oma poliitiliste sõpradega pooldanud seda, et meil ei katsutaks mitte vilja kaitsetolle maksma panna alalise tegurina meie majandusliku arenemise mõjutamiseks. Meie oleme rõhutanud, et meil lootuseta oleks, kui meie kõrgete kaitsetollide abil oma tööstust ehk ka põllumajandust hakkaksime siseturul soodustama teiste majanduseharude kulul. Kui meie seda katsuksime teha, siis tunneksime meie varsti, et kandepind sellel soodustusel on liiga väike. Tahaksime meie kunstlikult oma tööstust arendada kõrgete kaitsetollide teel, siis peaks raskus kalduma põllumajandusele. See peaks koorma enesele võtma. Kui meie võrdleme vahekordi, mis üksikutel kutseliikidel meie riigis on, siis tunduks, et põllumajanduse ringkondadel oleks vahest võimalik teatavat koormat oma peale võtta selleks, et välja kujundada erilist tööstust, ilma et see oleks rajatud ilmamajanduslike nõuete alusele, vaid areneks just meie kaitsetollide politika alusel eriliselt. Ometi on selge, et põllumajandus iseenesest oma ülekaalust hoolimata ei suudaks sarnast tööstuse soodustust pikapeale välja kanda. Varsti tuntaks, et siis põllumajanduses tootekulud tõuseksid selle tagajärjel, et põllumajanduse ringkonnad sunnitud oleksid ostma oma tarbeid tööstusloodete kujul kallimalt, kui seda ilmamajanduse hinnad nõuaksid. Selle tagajärjel oleks meie põllumajandus eriti raskesse seisukorda viidud ilmaturul: võistlusevõime kaoks, meie põllumajanduse saaduste väljaveo hoog jääks seisma, ja meie oleksime sunnitud võistlust isegi nii mõnelgi

alal katkestama. See oleks kõige lühinägelikum katse.

Veel selgem peaks aga meile olema, et kui meie katsuksime tollipolitika teel soodustada põllumajandust kogu meie rahvamajanduse arvel, siis need katsed varsti jõuaksid lõpule. 65% soodustamine 35% kulul ei võiks ju kaua kesta.

Järelikul peaks olema selge, et kui meie kõneleme teraviljakasvatamise kaitsest, siis ei saa selle all mõista teraviljakasvatamise soodustamist. Ei ole sellepärast võimalik ka sarnast kava osaliseltki teostama hakata, kui endale aru ei anta, et sarnase katsetamise fiaskoga võib meie rahvamajanduse segi paisata ja sellega meie rahvamajanduse edukust halvata.

Selles mõttes oleme algusest saadik öelnud, et meie ei ole teraviljakasvatamise kaitse vastu selles mõttes, et meie tahame kaitset muretseda oma põllumajandusele dumpingu pealetungimise vastu. Need desorganiseerivad võtted, mida teatavad viljaväljaveo maad tarvitavad, et oma vilja ülejäägi meie turule paiskavad alla oma tootmiskulu ja alla ilmaturu hindu, pakuvad meile alavõistlust. Meie peame selle vastu abinõusid leidma.

Kui nii, siis oleks loomulik, et teraviljakaitse mitte ainult oma painduvuse poolest ei oleks kerge kohanema dumpingu nähtuste ajutise surve tagasitõrjumiseks, vaid see kaitse korraldus peaks ühtlasi niisugune olema, et ta meie rahvamajanduslikku organisatsiooni ei purustaks; et ta meie rahvamajanduse loomulikku funktsioneerimist ei halvaks ega segi ei paiskaks.

Selles mõttes oleme meie arvamisel öelnud, et kui tarvitusele oleks võetud säärane kaitsemeetod, mis oleks meie põllumajandusele võimaldanud siseturul oma kõrsviljatooteid loomuliku hinnaga müüa, ilma et meie rahvamajanduse üksikute harude loomulikku arenemise tungi ja vahetorkorda rikutaks, siis oleks saadud ajutiste kaitsetollide teel paremini edasi.

Oleks võidud kahtlemata ette võtta ka sundostu teatud sundhinnaga, nagu sellekohaseid kavatsusi on öelnud. Sarnasel korral oleks pidanud aga välisvilja sissevedu võimalik olema tarvidust mööda. Muudkui siis oleks sissevedamisel pidanud vahe ära tasutama, mis sundhinna ja välisvilja hinna vahel oleks öelnud.

Oleks võidud tarvitusele võtta selle kõrval ka sundjahvatust. See ei ole küll kerge läbi viia, kui meil on 900 veskit. Ei ole kerge järeleaatust ehk kontrolli sisse seada. Kuid on selge, et meil veskeid,

mis jahvatavad omal arvel turu jaoks, väga vähe on. Väikesed vesiveskid ja tuulikud jahvatavad talude vilja talude omal arvel. Kui vabastada kontrollist talude omajahvatus, siis ei sega see põrmugi suurtes joontes jahvatusesunni teostamist. Siis jääb ühtlasi kontrolli alla väike arv veskeid, mille üle valvet raske korraldada ei oleks. (V a h e l h ü ü e keskest.) Vaadake, kui nüüd tahetakse tegutsedes suurtes joontes lõhkuda puud, siis ei jooksta väikeste laastude järele.

Kuid see ei ole ju tähtis, et meie nüüd ainult sundjahvatuse korralduse tarvitusele võtaksime. Oleks selle asemel ju ka sundost võimalik läbi viia. Kuid isegi see kaitsekorraldus ei ole vahest paratamata meie oludes, vaid meie oleksime saanud vististi läbi liikuvate tollidega, kui need aga mitte alaliseks sisseseadeks ei oleks kujunenud, vaid valitsuse käsutuses oleksid seisnud hädasilmapilkude jaoks. Siis oleks meil põllumajandus võinud tegutseda ilma riigivõimu kunstliku ja karmi vahelesegamiseta; oleks võidud tegutseda vabaalgatuse ja ettevõtlikkuse alusel, ilma et oleks bürokraatlikku eestkostmist vaja ölnud.

Nüüd on aga tarvitusele võetud viljamonopoli mõte, mis põhimõttelikult, aga ka tegelikult risti vastu käib sellele vabale algatusele ja ettevõtlikkusele, mida meil on katsutud õhutada isegi siis, kui oleks tarvis ölnud ainult pikkamööda likvideerida sõjamajandust. Sõjaaja raskused olid paratamatud, teatav riigimajanduslik väljaarenemine tarbainete jaotamisel j. n. e. oli möödapääsemata sõjaoludes. Siis aga, kui seda oleks tulnud pikkamööda likvideerida, asuti meil selle lõpetamisele otse silmapilkselt. Põhjendati seda sellega, et meil ei saa rahvamajanduslikult mitte edasi, kui meil riikliku eestkostmise avaldused võimalikud on bürokraatliku korralduse teel. Seda imelikumana tundub nüüd, et praegustes rahuaja oludes, kus kõik need erakordsed eeldused ja paratamatused möödunud, tullakse ja pannakse maksma — riiklik viljamonopol! Ometi käib see vastu kõigele sellele ideoloogiale, mida on katsutud meil kultiveerida kodanlike ringkondade poolt.

Sellepärast on siis aga ka tarvis küsida, kas teraviljakasvatamise kaitse teeb paratamatuks sarnased kaitsekorraldused, mis kahtlemata peavad halvavalt mõjuma meie majanduse arendamise kohta?!

Kui see selge on, siis ei ole siin tegemist mitte ainult üldise kava puudumisega, vaid siin puudub ka kava selle kaitse

lääbiviimiseks. See riiklik viljamonopol kujuneb teataval määral õnnemänguks, mis oma ulatuse poolest praegusel korral Riigikogule nähtavasti veel mitte selge ei ole. Sest selle eelnõu põhjendamisel ei ole veel mitte kuulda olnud erilisi põhjendamiisi just riigimonopoli maksmapanemiseks praegustes oludes. Ei ole ka näidatud, kuhu see viib. Veel vähem on aga näidatud, kuidas seda riiklikku viljamonopoli tahetakse tõelikult teostada.

Kui aga sarnase õnnemängu teele asuda, siis peab mõtlema selle peale, et mäng peab ikka katma vähemalt küünlakulud. Kui aga terve tulukus ei tööta mitte sedagivõrt suur olla, et katta neid „küünlakulusid“, mis tema paratamata kaasa toob, siis on vaevalt loota, et ka otsekohesed tulemused teraviljakasvatamise kaitse mõttes oleksid küllaldased.

Nimelt tuleb kaaluda, kas on meil riiklikul viljamonopolil tema järjekindlal teostamisel tõesti küllalt mõju, et meie põllumajandusele tarvilikku kaitset muretseda, ilma et selle läbi tarvitajaskonnale kalliks aetaks leivahind. (K. B a a r s, tõer: Aga tollid ei anna!) „Küünlakulud“ on seal teised! (K. B a a r s, tõer: Vist palju suuremad veel.) Vaadake, kui meie tahame põllumajandusele teatavaid hindu kindlustada, ilma et sellejuures põllumajanduse enese tegutsemine ja arenemine takistatud oleks, siis tuleb küsida, — kas on Majanduseministeeriumil mingi kava, kuidas ta läbi viiks selle kava nõnda, et siseturul viljamüüjad saaksid normeeritud hinna, ilma et aga tarvitajaskonnal tuleks maksta leivahinnale rohkem juurde, kui seda vabal võistlusel tarvis oleks.

Peame enesele ikka selgeks tegema, et monopol oma ainuõiguslikkusega kõrvaldab võistluse. Seal ei saa juttu olla sellest, et võistlus reguleerib hindu, vaid seal määratakse hinnad. Teie teate aga, kuidas nende määratud hindadega näiteks sõjaajal oli. Et tarvitajad saaksid kontrollida, kas ärimehed liigkasu ei võta, kirjutati ette hindade väljapanek vaateakendele; määrati hinnad kindlaks teatud tarbainete jaoks; seati kõva kontroll sisse, et neist hindadest üle ei astutaks. Suured karistused käisid kontrolli kannul. Ja ometi ei saadud kätte seda, mida taheti.

Nüüd oleks sel korral, kui riik hakkaks viljamonopoli teostama oma bürokraatliku aparaadiga, vaevalt kellelgi põhjust oletada, et nüüd asi teisiti kujuneks.

Siin on aga näidatud, kuidas riigil võimata on viljamonopoli oma aparaadiga läbi viia. Eriti tuleb peale rahapuduse

ja muude meelde tuletada, et meil on terve kaubandus-tööstusministeerium, kelle ülesandeks oleks olnud sarnase monopoli teostamine, kokku tõmmatud. Ei ole sellest ministeeriumist rohkem järele jäänud kui osakond Majanduseministeeriumis eridirektori all. Isiklik koosseis on nii väikene, et sellega ei teostata kontrolli riigimonopoli teostamise kohta. Veel vähem saate teostamise panna selle aparadi peale.

Kõik muud kavatsused, näiteks kaitseväge majanduseorganisatsioon selleks liikuma panna, on samuti lootusetu. Oleme kaitseväge korraldusi aastate jooksul lihtsustanud just selles mõttes, et suurelt osalt majandusevalitsusi likvideerida. Rügementide asemele tulid iseseisvad pataljonid, et meil ei oleks rügemendi majapidamise kõrval veel pataljoni majapidamist. Kõik koosseisud tõmmati äärmiselt kokku. Kui nüüd tahetaks seda aparati ära kasutada veel sarnase erilise ülesande teostamiseks, siis tuleks kahtlemata teine koosseis ette näha.

Kõik see ei ole meil muidu võimalik, kui suurte kuludega. Kahtlemata tuleb peale otsekoheste raskuste maksumaksjatel, niihästi põllumeestel kui ka mittepõllumeestel, veel kaudseid kulusid rohkesti kanda, mis aga täiesti viljatud on, sellepärast et sarnane aparaat ei suuda seda rahvamajanduslikku funktsiooni või ülesannet, mis meil vabakaubanduslik organisatsioon täidab, nii edukalt läbi viia.

Nõnda on siis küll paratamatu, et see nõndanimetatud riiklik viljamonopol kujuneb eramonopoliks. Kõigil on aga teada, et eramonopoli, eriti viljaeramonopoli, kõige halvemaks sisseseadeks tuleb pidada, mida enesele keegi saab välja mõelda. (A. J õ e ä ä r, stp: Tarvitajal on halb, aga spekulantidel on kasulik!) Kui oleks aega, ma võiksin teile näidata, kuidas just põllumajandusele, keda tahetakse kaitsta, viljaeramonopol väga raskeks ja kahjulikuks kujuneks. (A. J õ e ä ä r, stp: Sellejuures ma ei kahtle.) Nii ei ole siin ainult tarvitajaskonna kahjuga tegemist, vaid ka nende kahjuga, keda tahetakse kaitsta.

Järelikult peame ütleva, et kui siin riiklik viljamonopoli teostamine tahetakse anda eraorganisatsioonide, ettevõtete ja isikute kätte, siis ei saa seda põhjendada ei teoreetilise ega praktilise kaalutlusega selle kavatsuse kasulikkusest, vaid siin olakse ainult sunnitud viljamonopoli teostamist eraettevõtete hoolde jätma, sellepärast et riiklik aparaat selle ülesandega toime ei saaks.

Siin peaks nüüd eriline selgus valitsema selle kohta, mida meil tuleb oodata

eraviljamonopoli teostamiselt. Üksi „hea tahtmine“ ja „aus mäng“ ei anna meile mingit ettekujutust; see jääb kõlaks ilma tuumata. Kuidas tahetakse eraviljamonopoli teostada, see on otsustava tähtsusega; missugustel teedel, aga ka missuguste kuludega ühtlasi.

Siin rõhutatakse seaduseelnõu seletuskirjas kui ka põhjenduses aruandja poolt, et riik ei võta siin enesele mingit vahe- tasu oma ainuõiguse edasiandmise eest eraisikutele ja ettevõtjatele. Tahetakse ühtlasi näidata, nagu ei oleks riigil siin mingisuguseid kulusid karta.

Kui meie riiki ainult vaatame fisku- sena, siis võib ju see vaatekoht õige olla: riigikassale ei tule siit otsekohe suuri kulusid. Kuid meie rahvamajandus ja riik kui meie rahvuslik ülemorganisatsioon peab suuri kulusid kandma, mis siin para- tamatud on selle eramonopoli teostamisel.

Nii on siis selge, et siin ilma kindla kavata, põhivaatata või perspektiivita sar- nast katset puhtsüdamlikult raske on teha. Ei kõnele ma kuidagi agitaatorlikult, vaid see on minu veene.

Eriti halvaks kujuneb seisukord vilja- monopoli teostamisel selle demoraliseeriva mõju poolest, mida endaga kahtlemata kaasa toob nõndanimetatud „litsentside“ süsteem kõigi nähtustega, mis sõjaolu- dest küllalt tuttavad on. Ei saa endale mitte rahustuseks öelda, et endiste koge- muste põhjal on kerge neid eitavaid näh- tusi kõrvaldada. Mitte sugugi ei ole see kergem, vaid just keerulisem kui sõjaajal, kus kindel kord, sunnivõimalus, aitas valitsusevõimu vahele segada, kus see tarvis oli.

Siin tekib kuritarvitusi ja demoralisee- rivaid võtteid silma all ja avalikkuse näh- tel, valitsusel ei ole aga teha midagi. Seni kui hakatakse halbtusi välja juurima sea- duse abinõudega, on kuri juba sündinud. Riiklik organism kannatab selle all. Häda põrgukiviga välja põletama hakata, ka see mingit kasu ei too.

Et spekulatsioon ennast maksma paneb, on enam kui selge. Peaks ime olema, kui äritegevusest elavad inimesed ei kasutaks legaalseid võimalusi, mis riik annab sea- duseandlikul teel selleks, et omale kasu teha teiste kulul. (J. P i i s k a r, stp: Täit- sa õige!) Ja mitte ainult ei võeta seda kasu vilja ja viljasaaduste ostjatelt, vaid ka müüjatelt. Ei saa kõiki võimalusi siin ette kujutama hakata. Selge on aga, et monopolistid saavad vilja sundhinnad viia miinimumini, teiselt poolt aga enestele kasu teevad just müügihinna kõrgendamise teel.

Leivahinna tõus on siin möödapääsemata. See tõus on aga palju suurem kui vaba võistluse puhul.

On selge, et need, kes viljaga hakka- vad opereerima, on väikearvulised. Kuigi seal mõned väikesemad vennad katsuvad oma käe peal opereerida, aga kontakt lei- takse mõjukamate ettevõtjate vahel varsti, siis on aga selge, et iseenast ära ei unustata.

Et leivahind ka ajutiste kaitsetollide juures tõuseb, on vististi arvata. Meie näeme, kuidas isegi tulumaksu tõusmise tagajärjel hinnad tõusevad. Riigi- ja oma- valitsuste teenijate palkade normeerimise puhul tähendas ikka väike palgatõus toi- duainete tõusu turul. Hingeolulikul on kõik eeldused selleks olemas, et seda elus- tavat või animeerivat mõju, mis sarnasei vilja- ja jahuhindade tõusul on, ära kasu- tatakse just väikemüügil.

Selles mõttes on siis nüüd isiklikult mi- nul, aga ühtlasi ka meie poliitilistel sõpra- del väga raske oma poolehoiuga kinnitada seda seaduseandlikku akti ja ta elluviimist. Meie ei ole oma seisukohta varjanud ei avalikkuse ees, ei Riigikogu komisjonides. Meie oleme aga ühtlasi rõhutama pidanud, kuidas dumpingu hädaoht on meil nii suur, et selle vastu abinõusid tarvitusele võtmata ei tohita jätta.

Kui nüüd selgub, et dumpingu vastu meie põllumajandusele kaitset muul teel ei saa, kui aga isegi seesuguse teravilja kait- seseaduse maksmapanemisega, — mis jääb siis muud üle kui öelda: vastutust meie oma peale ei tohi võtta, et põllumajandus ülepea ilma kaitseta jääks!

Sellepärast oleme sunnitud siin oma vastuseisemisest loobuma. Meie peame aga tarvilikuks rõhutada, et kõlbliselt meie vastutust selle teravilja seaduse ja viljamonopoli maksmapaneku suhtes oma peale võt- ta ei saa. (K. B a a r s'i, töer vahelhüüe.) Imelikku ei ole siin midagi. Meie võtame vormaliselt vastutuse enda peale, aga meie ütleme: kui oleks praegu üks teine või- malus, siis meie oleksime valmis istuma kuupalju te tahate, et välja töötada teist seadust. Kui aga teise seaduseelnõu läbi- viimist ette näha ei ole, siis meie ilma kaitseta põllumajandust jätta ei või. Siin ei tohiks midagi imelikku olla. Praegu ei ole veel Riigikogu oma lõpuotsust teinud. Kui teised rühmad neid kaalutlusi, mis ma ette olen toonud, jagavad, siis revideerime seaduseelnõu! Võtame käsile ja töötame kas või terve instituudi ümber!

Kui aga valitsus võimalikuks ei pea siin esineda teise ettepanekuga, siis min-

gisugune teraviljakasvatamise kaitse on ju praeguses olukorras paratamata ja vajalik.

Siin ei saa öelda, et meie kunstlikult tahaksime raskusi teha, ette näha on aga, et riikliku viljamonopoli maksmapanek neid lootusi ei täida, mis tema peale pannakse. Paratamata tuleb küsimuse revideerimine ikkagi varsti. Ja meie ütleme juba ette: kus võimalus on parandustele kaasa aidata, seal tahame meie seda teha!

See seisukoht ei tohiks kuidagi illoiaal olla. Ei ilmuta see ka „ausa mängu“ puudumist. See sunnib aga meid siiski olukorra tõsiduse peale tähelepanu juhtima selleks, et meie kogu selle küsimuse lahendamise tõsised põhivaated, mis meid ootavad, endile ikka ette kujutaksime, et meie illusioonidele järele ei läheks seal, kus on ette näha paratamatud raskused, millest mööda ei pääse.

Meie ülesanne on ju leida neid teid, mis viiksid sihile, see tähendab, meie põllumajanduse kaitsele dumpingu vastu, ilma et sellega kaasas käiksid tarvitajaskonna koormamised ja asjata kulud meie rahvamajandusele, ühtlasi aga ka hädaohtlikud nähtused meie riiklikus elus!

L. Johanson (stp): (K. Päts, põl: Kas tuleb tugevasti?) Ei, vähe tuleb. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eelkõnelejad, ka valitsuse erakondadest, ei ole leidnud sellel seadusel häid külgi ja voorusi, on ainult eitavate külgede peale tähelepanu juhitud. Seda on teinud ka põllumeeste kogude kõneleja, kelle ridade vahelt paistis välja, et millegipärast peab selle seadusega leppima. Eriti kriipsutas seda alla rahvaerakonna juht rkl. Tõnison, kes väga õieti ütles, et see seadus tabab sügavalt meie rahvamajanduslikku elu. Seda esiteks.

Teiseks see viis, kuidas selle seadusega tahetakse põllumajanduse kriisi lahendada, käib risti vastu kodanikkudele põhimõtetele. Eelkõneleja isegi ütles veel, et see seadus toob kahju neile, keda tahetakse kaitsta, aga kahju toob ta kindlasti tarvitajatele, samuti kui põllumeestele. Ja missugused tulemused või tagajärjed on sellel seadusel? Et nad eitavad ja halvavad on, see paistis selge olema. Kui halvavad ja eitavad need tagajärjed on, seda ei saa ette kujutada hea tahmine ega aus mäng. On selge, et siin tekib kuritarvitus, ja isegi valitsuse ning valitsuse ametkonnad peavad ütleva, et juriidiliselt ei ole siin midagi ära teha, ei ole võimalik isegi põrgukiviga seda kurja tõbe välja arstida. Nii iseloomustati isegi valitsuse

erakondade esindajate poolt seda seaduseelnõu. Seaduseelnõu on niisugune, et kui ta ellu viiakse, siis toob ta kaasa suuri raskusi, kuritarvitusi. Ja tagajärg on sarnane, mida ei ole võimalik parandada mingisuguste abinõudega. Kuid kõigile sellele vaatamata, valitsuse erakonnad kui ka rahvaerakond lubavad seaduseelnõu toetada. Kui see nii on, siis lubage lugupeetud koalitsioonilt küsida, kas see on õige, ausa mängu tundemärk? Missugust ausat mängu võiks selle seaduse elluviimisel, teostamisel loota, kui juba ristsetel niisugune mäng käimas on?! Missuguseid lootusi meie võiksime siis teiega jagada, ja kas on teil üldse siis õigust kõnelda ausast mängust, nagu härra Riigivanem Strandman, ühtlasi ka koalitsiooni juht, siin ette tõi. Sellele lootusele olete teie ise risti peale tõmmanud. On selge, et teiegi näete ette, et siin tuleb üks armetu spekulatsioon, suured raskused tulevad meie laialistele rahvahulkadele, leivatarvitajatele, kuna neid õige vähe on, kellele see seadus tuluks tuleb. Kui neid on üle 100 tuhande, mida ma ei usu, minu andmete järgi on see arv väikesem, siis ikkagi ühele miljonile rahvale pannakse uus maksukoorem peale. Ja kui suur see on, seda võite kohe välja rehkendada, kui tähele panete, missugused alused võetakse leivahinna väljarvamisel, ja kui seda siis võrdlete praeguse turuhinnaga. Seda seadust tahetakse dumpingu pärast ellu viia, dumpingu pärast, mille tagajärjel rahvas saab odavamalt vilja. Ja selle väikese rahvahulga pärast, kes tahaks paremate aastate juures turule tuua oma vilja, ja selle eest suuremat hinda saada, selleks tuleb ühele miljonile inimestele nende kõige tähtsama toiduaine hinda tõsta. Kui palju tõsta, see pole veel selgunud, aga siin selle seadusega tahetakse tõsta vähemalt 5 sendi võrra hinda kilogrammi pealt.

Kui kõiki neid seletusi kokku võtta, mis selle seaduseelnõu arutamise juures on ette toodud nende poolt, kes on arvestanud seda seadust, siis ma võiksin seda vast võrrelda sellega, et on olnud nagu hea piimalehmaga tegemist, kui ämber täis, siis on jalaga ümber lükatud.

Kui niiviisi küsimuse juures peatutakse, siis tuleb kindlasti kahelda nende tulemuste juures, mis selle seaduse teostamisel on.

Vaatame edasi. Kuidas on sündinud see seadus, ja kuidas ta on vastu võetud. Seadusel, mis tahetakse maksma panna, on oma kindel poolehoid sealt kuni sinna, (Kõneleja näitab paremalt poolt kuni tööerakonnani.) kust poolehoidjate keskel on

deklareeritud, et nad võtavad selle seaduse vastu, kuid vastutust enda peale võtta ei taha. Kuidas saab siis seadust vastu võtta, kui see halvaks tunnustatakse?!

Ühe rühma poolt tõsteti nõudmine, et põllumeestele tuleb anda mingisugune kaitse teraviljakasvatamise alal, tuleb erutada teraviljakasvatamist — selleks tuleb mingisugune seadus vastu võtta ja tingimata veel enne käesoleva istungjärgu lõppu. Valitsuses kaaluti seda, ei leitud mingit teed. Kui istungjärk hakkas lõpule jõudma, toetati ikka seda nõudmist, mitte seepärast, et põllumajandus oleks seda hädavajalikult nõudnud, vaid et oleks näidata, et nemad on selle istungjärgu lõpul midagi läbi viinud. (K. Päts, põl: No see ei ole õige!) See on õige. Kui oleksid teised põhjused, siis oleks teisiti talitatud, siis oleks teatud, mis tarvis teha. Siis pöörati Riigivanema poole. Õeldi, et koalitsioon püsib ainult selle tingimusega, kui antakse niisugune seadus. Riigivanem hakkas vist ideesid otsima, nagu härra Riigivanem seda ise komisjonis ütles, leidis idee, oli ka ministri abi härra Merits, see toodi vormi andma, — ma toon mitmed isikud meelega ette, et see siis ajalukku jääks, sest olen kindel, et siin pannakse alus mingisugusele ajaloolisele sündmusele, mis pärast ka vaatluse alla võetakse, kuidas see kõik tekkinud ja arenenud. Läks see siis ka komisjoni, ja komisjonis algas uuesti võitlus selle ümber. Ei rahuldanud need ideed, aga istungjärgu lõpp tuli ikka lähemale ja lähemale. Ja kui oli seaduseelnõu tagasi lükatud, tagasi lükatud sellepärast, et koalitsiooni rühma tegelased ise tema vastu küllaladast huvi sisuliselt ei tundnud ja oma kohuseid sellepärast ka võrdlemisi loiult täitsid, — siis kutsuti kokku koalitsiooni esindajad Keila-Joale ja seal leiti teised ideed, ning see oli see, mida siin näeme. Aga ka juba komisjonis selgus, et ka see ei rahulda kedagi, aga kui sellega lepitakse — tunnistati ka komisjonis, nagu siingi — siis ainult sellepärast, et on ikkagi võimalik näidata, et midagi sel alal on tehtud. Seda seaduseelnõu on kõigepealt iseloomustanud komisjonis üks põllumeeste rühma esindaja, kes ütles, et see on kui kõis põllumehe kaela ümber, millel ühes otsas Riigivanem Strandman ja Majanduseminister Zimmermann, aga jättis lahtiseks, kes on teises otsas. Aga täna jõuame otsusele ja ma olen kindel, kes teises otsas on, ma võin seda ka teile öelda, seal ei ole mitte küsimisemärk, vaid koalitsioon, kes teeb tegusid, aga nende tegude eest

vastutada ei taha. Nii et nende ringkondade keskel, kes seda seadust kõige käre-damalt on nõudnud, põllumeeste kogude keskel, on iseloomustatud seda seadust kui köit põllumehe kaela ümber, mille mõlemas otsas on raskused, kaks suurt raskust. Raskused tõmbuvad kokku, ja silmus jääb ikka väikesemaks ja väikesemaks. Muidugi, mida rohkem teostama hakatakse, seda koomale silmus tõmmatakse. Mitte ainult põllumehe kaela ümber ei ole silmus seadusega asetatud, vaid see silmus on asetatud terve meie leibasööva rahva kaela ümber.

Ja täna on siiski see ajalooline päev, kus meie rahva kaela ümber pannakse üks niisugustest lõikavamate silmustest, mis üldse seni on tema kaela ümber pandud ja sarnane silmus, mis kaela soonib, nii et sinna haavad järele jäävad. Et majanduseellu haavad järele jäävad, seda on täna teie ridadest (pöördudes paremale) tunnustatud, et need haavad meie rahvaellu järele jäävad, seda on ka komisjonis tõendatud. Et see seadus loob meie majanduseelus uue spekulatsiooni, uue korrupsiooni aegjärgu, seda ei ole täna siit saladud, ja nende spekulatsiooni-võimaluste peale on komisjoni tähelepanu juhitud, on tähelepanu juhitud mitte ainult opositsiooni poolt, vaid ka siit, nendest ridadest, kus on iseloomustatud seda seaduseelnõu, kui seaduseelnõu konksudega. Konksud on selleks loodud, et teatud ringkonnad võiksid spekuloida, et spekulatsioon võiks öitsele lüüa, ja see, mis sündis Eestis litsentside päevil, on väikene osa sellest, mis siin vilja kokkuostu juures ja selle seaduse teostamise juures tekib. Selle seaduse kohta on isegi ametlikkudest ringkondadest öeldud: teravilja kaitse seadus on demagoogia seadus, demagoogia nõuab seda, mitte majanduslikust tarvidusest ei ole see tingitud. Ja on öeldud sõna-sõnalt selle kohta: ei anna see seadus põllumehele midagi, küll aitab rahustada neid, kes praeguses valitsuse koalitsioonis edasiolemist tahavad kuidagi põhjendada. Nii näeme, et niisuguse seadusega on tegemist, mille tagajärjed võivad väga sügavalt rahvamajanduse ellu lõigata. Ja see seadus ei ole tingitud tarvidusest, ei ole tingitud ka heast tahtmisest, millest kõneles härra Riigivanem, heast tahtmisest põllumajandust aidata, korraldada, vaid siin on teised tegurid, mõjud, mis selle seaduse on tekitanud. Need on teised mõjud, mis on selle küsimuse Riigikogusse nihutanud, ja teised mõjud, mitte hea tahtmine korraldada meie

majanduseelu, vaid teised tegurid on, miks seda seadust siit Riigikogust tahetakse läbi suruda. Kas keegi julgeb või tahab siis veel tõendada kätt südame peale panes, et sarnasest seadusest võib midagi head meie rahvamajandusele loota?! Seda ei ole ükski seni tunnistanud peale Riigivanema. Kui seda ei ole tunnistanud, kas on siis Riigikogul kõlblist õigust sarnast seadust vastu võtta, mille kohta siin avalikult tunnistanud, et tal halvad tagajärjed on, spekulatsioonid tekitab ja korrupsiooni võimalusi loob. Siit kõnetoolilt on seda rahvale avaldatud ja siiski võetakse sarnane seadus vastu. Kas niiviisi võib rahvaesindus talitada! Kas see on siis kõigiti aus mäng, kas see on tahteavaldus meie põllumajanduseelu, ühtlasi tervet meie majanduseelu korraldada!

Niiviisi siiski ei talitata! Kui tuntakse ära tõde, tarvidusi ja abinõusid, millega neid tarvidusi täita, siis tuleb neid põhjendada ja kaitsta, aga mitte öelda, vaadake, kui neid abinõusid kasutame, kui neid tarvitame, siis on resultaadid sootu vastupidised, negatiivsed, aga tarvitame neid siiski. Niiviisi ei tohiks rahvaesindus Eesti rahvamajandusega ja eriti põllumajandusega operatsiooni teha. Kui üksik inimesed kannatab ühe või teise ettevaatamatu operatsiooni tagajärjel, siis ei ole sel suuremat tähtsust, aga kui terve riigi rahvamajandus kannataks niisuguse operatsiooni tegemisel, siis ma ütlen, võivad sellel väga rasked tagajärjed olla, iseäranis sarnases riigis, nagu seda Eesti riik on, kus majanduslikud raskused, võrreldes teiste riikidega, siiski palju suuremad.

Härra Riigivanem kõneles siin ka põllumajanduse tõstmise üldkavast, et see on tarvis koostada, ja nagu tema sõnadest võis järeldada, valitsus mõtleb ka selle peale, et seda võibolla ka edaspidi teha. Näib, et selles üldkavas üks kardinaalne osa on see, millega praegu välja tullakse.

Põllumajanduse alal on seni pööratud tähelepanu eriti karjakasvatamisele. Sellele lisaks on soovitatud seakasvatamist. Karja- ja seakasvatamist on püüdnud riik toetada, ühismeiereisid ja tapamaju toetades. Kõik on tulnud riigikassast. Nüüd, kus raskused on tekkinud karjasaaduste turulesaatmise alal, nüüd korruga tahetakse teha mingisugune revolutsioon, nüüd tahetakse erilist tähelepanu pöörata teraviljakasvatamisele, ja seda just sellel ajal, kus teraviljahulk ilmaturul, nii nagu rkl. Miller väga õieti ette tõi, kasvab, kuid rukki tarvitamine üldiselt langeb. Nisu tarvitamisele minnakse ka osalt üle.

Enne ilmasõda oli Venemaal tähtis koht ilmaturul. Peale sõda kaotas ta oma tähtsuse. Sellepeale vaatamata on ilmaturul teraviljahulk tunduvalt tõusnud.

Kui võtame mõnesugused arvud, siis näeme, et 1913. a., üks aasta enne ilmasõda, nisu all külvipind oli 109 miljonit hektaari, 1928. a. — 124 miljonit hektaari. 1913. a., üks aasta enne ilmasõda, nisu lõikus oli 115 miljonit tonni, 1928. a. — 131 miljonit tonni. Kuigi Vene enam nisu välja ei vea, oli ilmaturul nisu 1928. a. 17 miljonit tonni.

Ühtlasi on kartulisaak kasvanud. Külvipinna ja lõikuse suurenemises oli suur osa Lõuna-Ameerikal ja Austraaliaal, kes ilmasõja päevil hakkasid karjapidamise asemel teravilja kasvatama. Suur osa tõusust on tingitud põllumajandusliku tehnika edust, masinate tarvitamisele võtmisest ja kunstlikust väetisest. Teraviljahulk ilmaturul on küll pealesõja-aastatel suurelt tõusnud võrreldes ennesõja-aastatega, kuid tarvitust ei ole mitte tõusnud. Ja nüüd, kus üheltpoolt see hulk tõuseb ilmaturul, teiselt poolt tarvitust väheneb, hakatakse meie riigis operatsioonid tegema just risti vastupidi, hakatakse erilist rõhku panema selle produkti kasvatamise peale, mille tarvitamine langeb. (K. P ä t s i, põl vahelhüüe.) Peale ilmasõda on rahva ostujõud langenud. Suured hulgad ei saa enam tarvilikku igapäevast leiba, sest neil ei ole tööd, ja kellel tööd on, selle tööd hinnatakse eriti liiga madalalt, nagu näitavad andmed Eesti kohta, kes seisab tegeliku teenistuse poolest viimases reas. Meie näeme, et tegeliku teenistuse üldindeks on: Põhja-Ameerika Ühisriikides — 197, Kaanadas — 168, Austrias — 152, Rootsis — 115, Taanis — 112, Inglismaal — 100, Irimaal — 100, Hollandis — 89, Saksamaal — 77, Itaalias — 51 tegeliku teenistuse järgi, Poolas — 68, Tšehhoslovakkias — 77. Viril Poola, oma lagunenu tööstusega... (K. P ä t s i, põl: Mis see 68 oli?) Üldindeks. Eestis on see 54. Tööindeks ei ole Eestis mitte teistest riikidest halvem. Meie tööpäev on pikem kui teistes riikides, ja meie tööliste tööviljakuse kohta ei saa öelda, et meie rahvas mitte küllalt viljakalt ei töötaks.

Rahva ostujõud on peale sõda langenud, eriti on ta Eestis langenud. Ja see on üks põhjustest, mis meile ka majanduseelus väga suuri raskusi toonud. On teooriad, mis arvavad, et see tööstusele tulus on, mida väikesem palk, mida väikesemad sissetulekud töötaval rahvaosal. Need teooriad on kõrvale heidetud. Need

teooriad püsivad vaid saamahimul ja ah-nusel. Muud põhjendust ja toetust neil teooriatel enam ei ole, neid ei tunnustata enam.

Raskuste suureks põhjuseks ja mõjuvaks põhjuseks on kahilemata see, et suured rahvahulgad näljas ja vaesuses peavad elama, ja selle tagajärjel suureneb turul müümata saaduste hulk, müümata vilja hulk ja müümata rasvaainete ning lihasaaduste hulk. Muidugi, mida suurem on see hulk, seda madalamaks lähevad hinnad. Suureneb see hulk sellepärast, et nälgib suur osa inimesi, töölised, ja eriti need töölised, kellel tööd ei ole. Kui meie vaatame teisi statistilisi andmeid, siis need näitavad, et tarbeainete hinnad, milliseid tööliskond tarvitab, olid keskmiselt 1929. a. 17% kallimad kui 1923. a., kuna samal ajal teenistus oli kõrgem keskmiselt ainult 12% võrra, tähendab, palgad jäävad elukallidusest maha, meie riigi kohta on ka see statistiliselt selgeks tehtud. Meil soovitatakse rohkem pöörata tähelepanu teraviljakasvatamisele, et nii lahendada põllumajanduslikku kriisi, millega tegemist teevad ka teised riigid. Andmed tõendavad, et põllumajanduse kriisi all kannatavad eriti need riigid, kes teraviljakasvatamises, eriti aga rukkikasvatamises on esimesel kohal. Meil aga, et seda põllumajanduslikku kriisi süvendada, soovitatakse rukkikasvatamist kaitsma hakata sunnihindadega. Nii kasutame meie praegu teiste riikide kogemusi!

Mis rukkitarvitamise vähenemisse puutub, siis seletatakse seda sellega, et terves maailmas on inimesed hakanud tarvitama rukkileiva asemel enam nisuleiba. Ja seda näeme nüüd Eestis. Rukkileiva tarvitamine on vähenenud, kuid põllupidajad ei ole hakanud vähendama teraviljakasvatamist. Rahvad on peale nisuleiva hakanud tarvitama ka muid saadusi, on hakanud rohkem tarvitama aia- ja juurvilja, ja see on vähendanud rukkileiva söömist. Rukkileiva tarvitamine on vähenenud Inglismaal 10%-di võrra ja Põhja-Ameerikas 15%, kuid teraviljakasvatamine on tõusnud sel ajal. Rahvas tarvitab nii palju aineid oma ülespidamiseks, kui ta ostujõud seda lubab. Ja et seda ostujõudu tõsta, selleks tuleb parandada rahvamajanduslikke olusid, edendada tööstusi, ärielu, ja tuleb sotsiaalseid olusid parandama hakata. Selle abil saame oma põllumajanduslikku kriisi parandada, aga mitte sellega, et rahva toitlusevõimalusi vähendada ja neid sunnime alatoitlusele üle minema. (K. P ä t s, põl: Kõik rükis tuleb sisse ve-

dada.) Sellel rukkisisseveol ei ole mingisugust erilist hädaohtu. Rahvas ei söö selle tõttu rohkem leiba, kui talle tarvis läheb. Meie rahva toidunorm oleneb tema sissetulekust ja loomulikkudest tarvidustest.

Riigivanem oma kõnes püüdis seda operatsiooni õigustada sellega, et ütles, et põllumajandus on Eesti majanduse nurgakiviks. (A. Oinas, stp: Ärakulunud aabitsatõde.) See on kulunud aabitsatõde. Kui aga niisugusel viisil sellele nurgakivile hoone rajatakse niisuguste abinõudega, nagu siin näha, siis on küll küsitav, kas see nurgakivi oma otstarbet täidab, ja kas sellega kasutatakse vääriliselt seda paika, kuhu ta paigutatud. Kui mingit hoonet tahetakse ehitada, siis peab enne plaan olema. Aga kas on siin plaani? Teie kõik kuulutate ette, et kui meie selle hoone valmis ehitame, siis ta variseb kokku, toob kahju, matab paljude inimeste au ja elu enese alla, ta toob kahju tervele rahvale, ja siiski niisugust hoonet, mille pole plaani, vundamenti olemas, mille pole inseneri ehitamise juures olemas, mille kontrolli kohta tähendatakse, et kuigi see seadus teostatakse, et siis kontroleerimise võimalusi meil niikuinii ei ole, — siiski teda tahetakse ehitada. Ta on kulukas, ja Eesti peaks oma aineliste jõududega väga kokkuhoidlik olema. Näib, nagu valitseks meil, nii nagu seda on ise loomustatud, mingi veeuputuse meeleolu, ja sellest on tingitud ka see Riigivanema lause, mis ta siit kõnetoolilt ütles, et ei ole tööstuses ala, kus võiks midagi kapitaliga ette võtta. Ei ole näha, et suuremat arvu töölisi saaks meie tööstusesse panna, seda on öelnud üks vabrikant isiklikult jutuajamisel härra Riigivanemaga, kui oli kõne alla tulnud, mis ta teeks, kui 100 miljonit saaks. (K. B a a r s, tões: Summast ei olnud juttu.) Oli vist. Iga tahes, kui ta saaks teatud summa kapitali, mis ta siis teeks. Kas meie siis tõesti nii kurvas seisukorras oleme, et kui meil kapitali oleks, siis selle kapitaliga ei saaks meie majanduses midagi teha?! Niisuguses seisukorras meie siiski ei ole. Kui see aga nii oleks, siis oleks siin veeuputuse meeleolu põhjendatud, ja siis tuleks ka selle küsimuse juures pikemalt peatada, ja siis tuleks siin kiiret ümberkorraldust ette võtta. (O. K a s k, tões: Sotsiaalseadusi anda.) Mis meie sotsiaalseadustesse puutub, siis peab ütleva, et sotsiaal-seaduseandlus on, Eestis maha jäänud teiste riikide seaduseandlusest. Meil pole ühtki sotsiaalseadust olemas, mille peale võiks

näidata kui eeskuju peale. Meie oleme selles suhtes järgi longanud rohkem, kui see meie rahva tervisele ja rahva tööjõule kasulik oleks. Siin on vana aialoosilik arusaamine, mis meie rahvale eriti omane, kõige suuremaks takistuseks olnud. Ka Riigivanem kahtles nende kavade juures, mis põllumajanduse tõstmise alal teostada võis, ja kahtles seepärast, et demokraatia nõrkus olevat see, et ei suudeta kavasid läbi viia. See on üks põhjus, millega tahetakse seletada meie valitsuste saamatusi ja meie valitsuste plaanide puudust. Aga härra Riigivanem näidaku ühe diktatuuri riigi peale, kus need kavad kõige paremini on läbi viidud. Kõige kindlam kava on Stalin'i valitsusel Venemaal. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Itaalias on ka hästi. — K. Päts, põl: Päriskõva küll.) Itaalias on raskused, samuti Poolas ja Leedus on diktatuur, ja need riigid on raskemas seisukorras kui meie. Hispaania vanas riigis on suured raskused, samuti Lõuna-Slaavis ja Kreekas. Võtke ükskõik missugune riik, kus on diktatuur ja nende aseained eesotsas, kas sellest majanduslikust olukorrast on meil midagi eeskujuks võtta? Mina arvan, et Riigivanem ei või nimetada, mida võiksite sealt eeskujuks võtta. Põllumajanduse ja tööstuse alal ei ole midagi sealtpoolt võimalik eeskujuks võtta. Kõik need kirjutused ja see kirjandus, mis nende maade olusid käsitavad, näitavad, et need riigid ei anna mingisuguseid tõendus- ega põhjendusi, et diktatuur suudaks rahva huvide, majandusliku elu, korraldamise ja eriti põllumajandusliku elu alal midagi eelistavat anda, kui demokraatia.

Nii siis, ärgu kõneldagu siin demokraatia nõrkusest. Kui kavad on olemas ja kui neid esitatakse rahvaesindusele ja kui nende teostamisele asutakse, siis keegi nende teostamist ei takista, ka mitte Eestis.

Siin on väga õieti kõneldud sellest, kuidas meil on halvatud isegi neid aparate, kes neid kavu, peaksid välja töötama. Meil on tahetud kaubandus-tööstusministeriumilt, et tema peaks kaubanduspoliitikat ajama, millest ka varem on kõneldud, aga see ministerium on nii lammutatud, et sellest on järele veel ainult väike osakonnakene või jaoskonnakene, kus ei ole praegu ametnikke, kes iseseisvalt otsustada suudaksid. Neid ametnikke kasutatakse ainult selleks, et mõnesuguseid ideekesi valada seaduseelnõusse. Nii et meil ei ole püütudki neid kavu teha ja meil on selle peale käega löödud, nagu

Riigivanem täna tegi, ja see ametkond ise on enam-vähem likvideeritud.

Nii siis seda seaduseelnõu ei saa nimetada mingisuguseks teravilja kaitseks selles mõttes, et põllumajandusele mingit tulu tooks, vaid see võib teravilja kaitse olla teises mõttes. Terad valguvad kokku, aga terad valguvad väikese kildkonna, mitte üle 20 kuni 30 tuhande tasku, kes teravilja turule toimetavad. Haikalasid on meil riigis olnud algusest peale, ja need haikalad käivad ringi ja lõksutavad lõugu. Ma kuulsin komisjonis, kuidas olevat maakondadegi tsentrumites rahakad mehed kokku löönud, asutavad mingisuguseid ühinguid, aktsiaseltse, et suurest spekulatsioonist osa võtta. Muidugi, kui Ameerikas omalajal leiti kullasoon, siis valgusid sinna kokku kõiksugused tumedad elemendid, ja osa neist sai rikkaks. Meil Eestis ei ole maamullas kulda, meil on seda ainult niipalju, kuipalju rahvas oma tööga suudab teha ja kuipalju on kogunenud riigikassasse. Vaadake, see teravilja seadus annab kulda, aga mitte põllumeestele, vaid spekulantidele, kes tükk aega ei leidnud, kuhu saaksid oma kapitali „mahutada“, mida tööstusse ei maksa panna, sest tööstusel Eestis ei olewat võimalust areneda. Kuid kapitalile on nüüd leitud isegi panipaik ja panikoht, ja siin hakkavad terad veerema nende inimeste taskutesse, ja sellest tuleb neile kuhi, aga see kuhi vajutab meie rahva seljale, vajutab ka meie põllumehe seljale, kes päris viljatera, rukkitera, oma raske tööga, higi ja vaevaga on aidanud mullapõuest välja tuua, ja valitsusele aitadesse, valitsuse templiga märgitud eraisikute aitadesse kokku tuua. See on selle seaduse tagajärg, ja nii ärge kõnelge siin teravilja kaitse seadusest, vaid see on teravilja spekulatsioon, korruptsiooni soodustamise seadus, nii nagu komisjonis on isegi teie ridadest, lugupeetud koalitsiooni rühmad, korduvalt öeldud, et see on korruptsiooni, see on spekulatsiooni seadus ja see ei ole mingisugune kaitse seadus. Selle vastuvõtmine olevat paratamatus, mis ei ole tingitud majandusliku elu korraldamisest, vaid muudest teistest kõrvalistest mõjudest.

See seadus kahtlemata on ka lüli tervest sellest seaduseandlusest, mida siin olen varem iseloomustanud. Ta on lüli, mitte just lüli, vaid õieti jätk, üks osa sellest kõigest, mis meie rahva kaela ümber ikka rohkem ja rohkem koomale tõmmatakse.

Näeme, et nii meie majanduseelu korraldamise kui ka rahvaelu korraldamise

alal on meie valitsus nõrk ja eriti meie Majanduseminister. Aga niisuguse kõie keerutamise alal on teil esimesejärgu osavus, ja niisuguse kõie keerutamise seadusi leiame mitmeid. Nii oli täna päevakorras üüriseadus, see on küll juba otsustatud; rasvaainete, tekstiil-, naha-, teiste tarbainete ja tarbeasjade tollide seadus — need kõik kokku sünnitavad õieti selle, millega kokku surutakse meie rahva loov jõud, millega seotakse meie rahvas käsist ja jalust, mille vahele suletakse meie rahva majandus ja rahva elu, nii et ta ennast ei saa avaldada, ei saa areneda, ei saa kasvada.

Ja kuri on siin olemas. Siin on tunnistatud, isegi rkl. Tupitsa seletustest võis aru saada, et siin kurja seadusega tegemist on. Seni on kõneldud Eesti riigis, et ei tarvitse tolstoilik olla ja kurjale tuleb vastu panna, aga nüüd tulevad ka rahvaesindajad ja ütlevad, meie ei tahagi sellele kurjale seadusele vastu töötada. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : ... ei taha tolstoilikuks muutuda.) Siin tunnistati, et see kõik halb on, mida tehakse, aga siiski teie teete seda. Sarnast talituseviisi ei saa tunnistada õigeaks, sarnast talituseviisi ei saa tunnistada ka ausaks mänguks, mis pidi ainuke telg olema selle seaduse elluviimiseks, mis pidi tagatiseks olema, et sellest seadusest midagi välja tuleb. Teie ise olete näidanud ja tõendanud, et see seadus ei too meie riigiellu midagi head, tekitab vaid halba, ja selles oleme ka meie kindlad. Selle peale oleme komisjonis näidanud ja oleme oma kohuseks lugenud ka siin tähelepanu juhtida sellele, et niisugust mängu ei tohiks Riigikogu lubada, et niisugust operatsiooni ei tohiks meie oma riigielus ette võtta, spekulatsioon ja korruptsiooni võimalusi ei tohiks lubada eriti siis, kui teadlikult seda tehakse. (A. J õ e ä ä r, stp: Seaduseandlik korruptsioon!) Eelkõnelejate poolt on siin tähendatud, et spekulatsioon ja korruptsioon tingimata tulevad, ja et valitsusel puuduvad abinõud selle vastu võidelda. Kui seda siiski tehakse, siis on see mitteaus mäng, teadlik mitteaus mäng.

L. R a u d k e p p (krst): Kristliku rahvaerakonna rühm leiab, et teravilja kaitse-seadus on olulise tähtsusega meie põllumajandusele, ja et ta peab kaasa aitama kõrvaldada võimaluse piirides riigi majanduslikke raskusi. Rühm tahab näha, et seaduse elluviimisel viljatootjate ja müüjate ning vilja ja leiva tarvitajate huvid oleksid tasakaalustatud üldriiklikkudes hu-

vides, et elukallidusele tõkkeid tehtaks, et spekulatsioon ega muud kuritarvitused ei leiaks aset, et selle seaduse teostamisel hoidutaks igasugusest lajutamisest, ja et Vabariigi Valitsus õigel ajal leiaks paranduse võimalusi, kui seaduse elluviimisel tuleb ettenägematuid vääratusi või raskusi, — annab ju teravilja kaitse-seadus valitsusele suured õigused, aga paneb seega ka suuri kohustusi peale. Seda deklareeriti meie rühma esindaja poolt rahaasjanduse komisjonis. (J. P i i s k a r'i, stp vahelhüüe.) Mina olin ise komisjonis. (J. P i i s k a r, stp: See oli feine seadus.) Kuulsite, kui mina avaldasin komisjonis rühma seisukoha seaduseelnõu kohta. Kuid silmas pidades käesoleva seaduse tähtsust meie riiklikus elus, ei saa ühtlasi vabaneda võrastusetundest, miks selle seaduse valmimine ja läbiviimine niikaua on veninud ja alles praegu Riigikogus on võinud tulla arutamisele. On ju küsimus ligi aasta asjastuhvitatud ringkonnis päevakorral seisnud. On ju üldiselt teada, et suuremad rühmad ja nende üksikud tegelased on süüdi selles viivitamises. Selle viivituse tagajärjel teravilja kaitseabinõude leidmises ja arutamises on ettevõtjate poolt võibolla suured tagavarad teravilja sisse veetud ja sellega suur hulk välisvaluutat kulutatud ilma hädalise vajaduseta, kuna käesolev aasta töötab enam-vähem head loikust. See asjaolu halvab osaliselt seadusest loodetavaid hüvesid ja raskendab selle teostamist.

Igatahes tuleb valitsusel tõsist tähelepanu pöörda selleks, et käesolev seadus, kuigi vast ajutise paratamata abinõuna, täidaks temale pandud lootusi. Tähendades nendele kahjulikkudele nähetele seaduse valmimisel, kuid lootes, et Vabariigi Valitsus asub ratsionaalselt ja otstarbekohaselt seaduse teostamisele, hääletab meie rühm teravilja kaitse-seaduse poolt. (H ü ü d e d: Vaheaeg!)

V. H a s s e l b l a t t (sk-s-r): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei hakka kordama väidet, mida esile tõin selle seaduse kohta rahaasjanduse komisjonis. Näib siin kaks asja olevat päevaselged. Esiteks, on tarvis sellel sesoonil abinõud tarvitusele võtta, et rukki produktsioon kodumaal kaitset saaks, ja et põllumehed ei tarvitseks alla tootmishinda rukist müüa. Kui seda tarvitusele ei võeta nüüd, käesoleval sesoonil, siis järgneval aastal rukkikasvatamine läheb katastroofiliselt tagasi, ja see oleks hädaõhtlik meie majandusliku produktsiooni proportsioonidele ja teata-

val määral meie majandulikule iseseisvusele. Teiseks, valitsus praeguse rühmade koosseisu juures teist kompromissi vaevalt suudaks läbi viia. Sellega ei ole öeldud, et see kompromiss iseenesest hea oleks, sellega tahtsin põhjendada ainult seda, mispärast meie rühm hääletab selle seaduse poolt. Teeme seda mitte küll suure usuga, et siin oleks just päris õige tee valitud. Meie pooldaksime seadust, mis ei riivaks ökonoomilisi seadusi. Teame, et monopol sellel kujul riivab kõiki ökonoomilisi seadusi. Esiteks kaob vaba konkurents. Ka krediitdiküsimused on raskendatud monopoliseaduse läbiviimise puhul, konjunktuuride kasutamine välisturul on raskendatud j.n.e. Kõigi nende raskustega tuleb arvestada. Meie kahetseme, et seadusega loodud abinõu on väga ühekülgne, ja ma arvan, et selles seaduses peegeldub jällegi sundarendamine meie majanduslikus ja riiklikus elus. Meie peame ikka ja alati kiires korras seadusi vastu võtma, mis mitte kõigile ei näi parimaks abinõuks küsimuste lahendamisel. Ei ole enam tarvitatud põllumajanduses neid abinõusid, mis mitte pennigi ei maksa ja mida võiks läbi viia, kõrvaldades näiteks suur osa riiklikkudest sundmõjutustest, mis takistavad põllumajanduse arendamist.

Ma tahtsin veel tähendada, et meie põllumajanduse kaitseks tuleks kahtlemata rohkem teha, kui selle seadusega kavatakse teha. Meie peame sellega arvestama, et meil tuleb sama teed käia, mida kõik riigid käivad, et neile toiduainetele, mida rohkem tarvitatakse kui produtseeritakse, kaitset leida ja nende saaduste eest, mis tarvitamist ületavad, väljaveopreemiat maksta. Ma kardan, et ilma väljaveopreemiata saab raske olema ka võiekspordi läbi viia niipea, kui konjunktuurid mööda minnes märksa halvenevad. Ka võiekspordi turul tulevad raskused, ja siis ei ole meil mingisuguseid summasid, et võiksime kaasa aidata raskest ajast ülesaamiseks. Kui oleks sel puhul selles küsimuses võimalik olnud niisugust süsteemi valida, millest juba rääkis üks eelkõnelejaist, nimelt härra Tõnisson, nimelt differentiaal maksude süsteemi, et importöörid maksavad selle vahe, mis sisemaal kindlaksmääratud hinna ja maailma börsi vahel on. (K. P ä t s, põl: Siis läheks leivahind palju kõrgemaks.) See on küsitav. Meie võime muidugi katsuda seda monopoliseadust nii läbi viia, et ta meile suuri kulusid ei teeks. Teadus ütleb aga, et kõigist abinõudest teravilja kaitse alal on monopol kõige kallim. (K. P ä t s, põl: See pole

monopol.) Ma tahtsin just öelda, et sisuliselt see ei ole monopol, vaid siin on tegemist teraviljaturu sundreguleerimisega. Ja selles peituvad uued lootused, ja selles peituvad muidugi ka väga suured hädahohud. (V a h e l h ü ü e.) Mõned nendest ära tähendada, tegin endale ülesandeks, kõigist ma ei ole rääkinud, seda tegin juba komisjonis.

Juhataja: Kuulutan vaheaja pooleks tunniks, et rahaasjanduse komisjonil oleks võimalik kokku tulla.

Vaheaeg kl. 19.05 — kl. 19.40 min.

Koosolekut juhatab Esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

H. Martinson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ei ole vist küll ühtki seaduseelnõu, mille kohta nii ühemeelne hukkamõiste otsus on olnud, kui selle teravilja kaitseaduse kohta, mis praegu arutamisel on. Raske on kõneleda pärast nii häid ja põhjalikke seletusi, mis siin mitme rühma poolt on ette toodud. Peaegu kõik rühmad on oma seisukoha selle seaduse kohta avaldanud, kui Riigivaneemat ka arvata tööerakonna rühma hulka. Majaomanikkude rühma esindaja härra Pung ütles juba komisjonis oma arvamise ära ja leidis niipalju puudusi selle seaduse juures, et see täiesti vastuvõtmatu peaks olema. Aga sellegi poolest, ei tea mispärast, iga koalitsiooni rühma kõneleja, kuigi ta seda seadust hukka mõistab, lubab lõppude-lõpuks ikkagi selle vastuvõtmise poolt hääletada. Aruandja ütles alguses, et valitsus on seda seaduseelnõu põhjalikult parandanud. Minu arust ei ole see nõnda, vaid siin on koguni uue seadusega tegemist. Esimene, mida Riigikogule esitati, oli teravilja seadus, praegune aga, mida valitsus pidi esimesest parandanud olema, on teravilja kaitseadus. Põhimõte, isegi pealkiri on uus, nii ei ole sellel seadusel esimesega midagi ühist. Vana nime korral võiks seda võrrelda ühe kooliõpetaja noaga, mida see oma õpilastele näitas, seletades, kuidas mõistlik ümberkäimine üht asja kaua tarvitada laseb. „Vaadake seda nuga,“ ütles ta, „sellel pole rohkem olnud kui 3 uut tera ja kaks uut pead, aga üks ta ole ikka nii kui uus.“ Selle seadusega on lugu veel hullem, sel on isegi nimi uus, sisust rääkimata, mida üldse võimata pidi olema parandada, nagu seda põllumeeste rühma kuuluv endine aruandja härra Tonkman ütles, kui ta aru-

andja kohuste täitmisest loobus. Ja ometi on härra Tonkman üks parematest Majanduseministri halbade seaduste ümbertegijatest. Seda nägime maatulundusekapitali seaduse juures, mida ta põhjalikult ümber tegi. Ja kui tema juba ütleb, et seda seadust kuidagi võimalik parandada ei ole, siis peab asi tõesti hull olema. (N a e r.)

Imestamapanev on ka rahvaerakonna juhi, lugupeetud härra Tõnisson'i seletus, kes täiesti õieti seda seadust arvustas ja ütles, et see kellelegi kasu ei anna. Ei saa sellest kasu põllumajandus, ei saa sellest kasu ka põllupidajad-rukkimüüjad, ammugi mitte tarvitajad. Kasu saavad ainult spekulandid, keda küll härra Tõnisson ei nimetanud. Lõpuks tuli otsusele, et peame ikkagi põllumajandust aitama, ja sellepärast tuleb tahes või tahtmata see seadus vastu võtta. Kus on siin loogika? Vana sõna ütleb: „Kus hulk tarku päid koos, sealt ikka mõni rumalus välja tuleb!“ Selle seaduse juures on see täide läinud. Seda on parandatud, arvustatud, uuendatud, sellena jällegi kõigilt poolt hukkamõistmist leidnud, aga ometi lubatakse selle vastuvõtmise poolt hääletada. Minu rühma-kaaslane, rkl. Johanson nimetas juba, et põllumeeste kogudele ei ole see seadus muuks tarvilik, kui näidata maal neile oma valijatele, kes sügavamalt mõelda ei taha ehk ei oska, et näete, meie oleme teie kasuks seal Riigikogus ikka midagi ära teinud, oleme teile teravilja kaitseseaduse muretsenud. Ise nad teavad väga hästi, et see seadus sisuliselt neile midagi ei anna. (A. Mõttus, tõi: Aga milleks Teie kõnelete, kas mitte selleks, et näidata oma valijatele, et midagi teete? — V a h e l h ü ü d e d.) Ka mulle enesele läheb leib kallimaks, mitte üksi minu valijatele. (K. T o n k m a n, põl: Sellepärast olete tüse, et rukkileiba sööte.) Võibolla! Öeldakse, et kartulid ja rukkileib ajavad kõhu suureks. (K. B a a r s, tõi: Alles puhvetis sõite korpi, ega see rukkileib ole.) Rahaasjanduse komisjonis nimetas valitsuse esindaja ministri abi härra Merits seda seadust suri-muriks. Vahelhüüdena nimetati, et õigem olevat sulii-muri, sest see anda vaba voli sulii tegevusele. (Aruandja O. S u u r s ö ö t: Härra Oinas nimetas seda.) Härra Merits ütles „suri-muri“, kes „suli-muri“ märkust tegi, see on ükskõik.

J u h a t a j a: Kõneleja, ma kuulsin, et Teie ütlesite kellegi kohta „suli“, kelle kohta see käis, ma ei pannud tähele, aga see tähendas vist komisjoni tegevust.

H. M a r t i n s o n (s t p): Ei, ei. Mina ei hakka juhatajaga vaidlema, aga öelda tahan siiski, mida ma sellega mõtlesin. Mitu korda on räägitud, missugustele spekulatsioonidele see seadus vaba voli annab, ja minu arvates ei ole ülekohus, kui mõndagi spekulanti, kes ausat äri ei aja, „suliks“ nimetatakse. Kes sellest teistmoodi aru saab, see eksib.

J u h a t a j a: Ega ma märkust ei teinud.

H. M a r t i n s o n (s t p): Siis on hea. Praegusel korral, kui see seaduseelnõu alles arutusel on, näeme juba, missugused voorid välismaalt rukist sisse veetakse. Seaduses on küll punkt, mille järele võetakse ladudes olevaid rukkitaigavarasid arvesse, pannakse teatud maksu alla või võetakse kodumaalt ostetava rukki arvele, aga sellest katsutakse mööda minna ja minnakse mööda.

Minul oli alles, täna hommikul ühe jahuagendiga jutuajamine, kes rääkis, kui suurel arvul ta praegu rukkijahu müüb väikestele leivatöösturitele ja neile, kes väikesel viisil rukkiga ja rukkijahuga kauplevad. Kuni 500 kotti päevas müüvat ta praegu läbi. Need on tagavaraks ostetud, ja kas neid kõiki igalpool jõutakse arvele võtta?

Nagu ma komisjonis Majanduseministri abi seletusest aru sain, olevat kavatsus ainult suurveskite, suurärimeeste rukki ja rukkijahu tagavarad arvele võtta. On vist nii? Selles lootuses siis katsuvad väikesemad ärimehed omale suuri tagavarasid muretseda. Milleks muuks, kui et seda hiljem kõrgema hinna eest müüa või ümber töötada, ja eks see ole ometi spekulatsioon. Hukka mõista neid sellepärast ei või, ärimehe seisukohalt on see täiesti õieti talitatud, kui püütakse odaval ajal suuremal hulgal selleks kaupa sisse osta, et kallimal ajal enam kasu saada.

Väikesest asjast, mille kohta komisjonis palju sõnavõtmisi ei olnud, ei või vaikides mööda minna. See on teise paragrahvi lõpulause, milles öeldud: „Need lepingud on vabad tempelmaksust.“ See ei tohiks õigustatud olla. (Aruandja O. S u u r s ö ö t: Komisjon pani selle sisse.) Põllumeeste kogude poolt toonitati selle punkti juures, et kui meie lepingud tempelmaksu alla paneme, sellega tõstame leivahinda ja nii olevat lepingute tempelmaksust vabastamisest kasu just vaesematel inimestel. Minu arusaamise järele on kasu enim ärimeestel — lepingu sõlmijatel, kes küll tempelmaksust vabanevad, aga

leivahinda sellegipärast odavamaks ei lase, vaid kasu oma tasku pistavad, ja kahju-kannataja on riik, kes ilma tempelmaksuta jääb.

Kogu see seadus lõhnab ju selle järele, et meil leivahind peab kallimaks minema. Räägitagu niipalju ja nii ilusaid sõnu sellest, et selle seadusega tahame ainult põllumehe töövilja sarnaselt hinnata, et tema töö õiglaselt tasutud saaks, ilma et elukallidus tõuseks. Kuidas saab sarnast seadust anda, et „hundid sõonuks saavad ja sealjuures lambad terveks jäävad“, see on mõistatus. Vilja eest kõrge-mat hinda peab maksetama, aga leivahind ei tohi tõusta, see on sõnakõlks, mida keegi tõsiselt ei mõtle, seepärast, et sarnast asja olla ei saa. (K. T o n k m a n, põl: Aga kui peale puhutakse.) Puhutakse? (K. T o n k m a n, põl: Noh enne olid kõik-sugu puhujad.) Ei tunne seda asja, kui saate sarnase asjaga valmis, oleks hea; kahtlen aga, kas see mitte üle Teie võimiste ei käi? (K. T o n k m a n, põl: Ma nimetasin ainult seda.)

Härra Riigivanem nimetas põllumajandust Eesti majanduse nurgakiviks ja rääkis nagu selle tõenduseks, kuidas keegi ärimees, ettevõtja või rahamees olevat öelnud, et kui temal õige hulk raha käes oleks, paneks tema selle põllumajandusse. Panen imeks, mispärast härra Riigivanem ise selle targa õpetuse järele ei ole teinud. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Temal on talu.) Mispärast tema oma kapitali ei pane talusse, mispärast ta linna maja ehitab — ju see siis ka tulutoov või veel enam tulutoovam ettevõtte on kui põllumajandus. (K. B a a r s, tõer: Tal on talud ka vist.) Mida rohkem talusse sisse panna, seda rohkem see peaks tulu andma, ja vist ei ole ükski talu nii hästi sisse seatud, et enam midagi parandada ei oleks. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Seda rohkem jätab ilma.) Kuidas ta ilma tohib jätta, Riigivanem seletas ju, et kõige kasulikum kapitali paigutamise koht Eestis olevat põllumajandus, miks ta siis vale seletustega esineb. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Tema ei öelnud seda, mis Teie seal ütlete.) Tema ütles küll, et keegi teine oli seda temale öelnud, aga tema pidas ka seda ütelist õigeaks, sest ega ta seda muidu eeskujuks poleks seadinud. (V a h e l h ü ü e: Tema ütles, et tööstuses ei ole midagi teha.) Aga kas siis põllumajanduses on teha? Ega tema seda muidu ette ei oleks toonud, kui see ka tema oma arvamine ei oleks olnud. Kui mina

mõne näite toon, et mõnda asja nii või nii tuleb teha, siis pean mina seda ise kõigepealt pooldama ja selle järele tegema.

Riigivanema suust kuulsin, et Eestis majad olevat viletsad. Seda ei saa küll keegi eitada. Tema ütelsest võis järeldada, et õlekatus on viletsuse tundemärk; väljamaal ei olevat õlekatusesega maju näha. (A. M õ t t u s, tõer: Riigivanem ütles, et lagunenud õlekatusesega majad on viletsuse tundemärk.) Mina olen väljamaal ka õlekatusesega maju näinud, ja need polnud sugugi viletsad. Ma ei ole asjatundja, aga olen kuulnud, et õlekatus, ehk see küll tulekardetavam on kui sindelkatus, sellest siiski vastupidavam on. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Siis, kui ta korras on; kui ta sasihunnik, siis ei ole ta midagi väärt!) Usun, kui Riigivanem teravilja kaitse juures räägib nendest asjadest, siis ei tohiks ka minul see keelatud olla, kui ma neidsamu asju käsitan. Peaks ikkagi ühe ja sama mõõdupuuga kõiki mõõdetama.

Rkl. Teetsov omas faktilises märkuses kriipsutas alla, et põllumehed saavad selle seadusega kätte, mida nad tahavad. Teine põllumeeste kogude rühma liige härra Tupits ütles aga, et see seadus neid kaugeltki ei rahulda. Ka rahaasjanduse komisjonis kuulsime põllumeeste esindajate suust, et see seadus neile midagi ei andvat. Härra Teetsov'it see aga rahuldab, tema leiab isegi, et sellest seadusest ka töölistel kasu olevat, sest nemad võivat selle läbi rohkem teenida. Teoreetiliselt oleks härra Teetsov'il täielik õigus: põllutöölise palk on tõesti tõusnud, palgaks saadud vili on kõrgema hinna alla arvatud. Kas see neile aga kasuks on? Nad tarvitavad selle vilja ise ära, müügis neile seda ei jätku. Teisest küljest võiks see neile veel kahjuks olla. Praegu arvatakse talu- või põllutöölise palk mõisades 60.000 sendi peale aastas, aga selle läbi, kui moonavilja hind kõrgemaks arvatakse, tõuseb, mitte reaalpalk, vaid paberil tõuseb nende palk, ja selle läbi tuleb neil ka tulumaksu rohkem maksta. Nii et see näiline põllutöölise palga tõstmine on neile kahjuks. Keegi seda eitada ei saa, et see nii on.

Kellegi poolt tõsteti küsimus üles, kas meil karjapidamine või teraviljakasvatamine peab tähtsamal kohal olema. Härra Miller nimetas, et mõlemad on meil tähtsad. Tal on õigus. Ei saa üht olla ilma teiseta. Karjajapidamine on siia maale ikka kõige suuremaks rahaallikaks põllumehele olnud, seda keegi ei

salga. Aga et teravilja kallimaks minemine meie karjamajapidamist ka arendab, seda on raske uskuda. On ju iseenesest mõistetav, et see teeb majapidamise tulukuse vähemaks, kui hakatakse kalli viljaga loomi söötma. (K. Tonkman, põl: Ega loomatoiduks teravilja ei tarvitata.) Tarvitatakse rukkijahu ka loomatoiduks, kui see odav on. (K. Tonkman'i, põl vahelhüüe.) Kui see odav on, siis on seda kasulikloomadele sööta.

Kui meie põllumajandus nii viletsal järjel on, kas aitab siis see natukene, mis põllumees rukist müües rohkem saab, kokkuvarisevat põllumajandust vee peal hoida? (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Iga penn, mis juurde tuleb, aitab edasi.) See ei päästa pankroti eest ühtki talupidajat. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Pennidest tulevad margad.) Teie oma ridadest avaldati rahaasjanduse komisjonis teistsuguseid arvamisi, öeldi, et põllumehed ei olevatki nii väga ahned või rumalad, et nad 50—60 senti hinnakõrgenduse pärast hakkaksid oma vilja müüma, see neid ei huvitavatki, ja keegi mõistlik põllumees ei minevatki oma vilja müügiks vedama 10—15 kilomeetri taha, kuigi saaks puuda pealt kas või 60 senti rohkem. See edasi-tagasi käimine ja vedu maksvat temal rohkem. (Paremalt poolt: See on teises mõttes.) Ma tooksin ühe vastupidise näite, kirjelduse järele, mis oli eilses „Vaba Maas“. Ma ei tea, kuipalju seda uskuda tohib, arvan, härra Tonkman ütleb kohe, et see ei ole õige, sest temast oli jutt. Kullamaa kihelkonnast, härra Tonkman'i naabrimees ütleb seda kirjutanud olevat. (K. Tonkman, põl: Kas nimi oli all?) „Naabrimees“, kes kindlasti ütles teadvat, et härra Tonkman'ile enesele olevat see teravilja kaitseseadus täiesti kahjulik. Ta olevat mineval aastal 400—500 puuda vilja oma talumajapidamisele loomatoiduks juurde ostnud. Seda vilja ei olevat ta oma lähedalt möldrite käest ostnud, kus puud 200 senti maksis, vaid läinud 50 kilomeetrit eemale, kust 140 sendiga puud saanud. See näitab, et lähevad küll vilja järele 60 senti pärast, ja üsna kaugele veel. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Kui hobused priid on, muidugi lähevad!) Vaadake, kus koer maetud, ja kui vähe tõtt selles üteldes peitub, et põllumees ei lähe 20 versta taha oma vilja 50—60-sendilise kõrgema hinna pärast müüma. On näha, et käiakse ostmaski. Ma ei tea, kui õige see teade on, härra Tonkman võib seda paremini öelda, kas

„Vaba Maa“ kirjutust selles asjas võib võtta puhta tõena või mitte. (K. Tonkman, põl: Härra Martinson, paber on väga kannatlik, sinna võib väga palju kirjutada.) Siis ei ole see tõsi? On ju ometi teada, et põllupidajail ikkagi neid aegu tuleb, kus hobused vabad, ega nad alatasa hommikust õhtuni põllutööl rakkes pole. Leidub aega; sest kuidas härra Tonkman aega leidis, nii võivad ka teised põllumehed aega leida. (J. Holberg, põl: Kas on heameel küll?) Ei, ma räägin päris tõtt ja selle üle pole mul mingit erilist põhjust rõõmustada.

Tekstiiltööstuse tolle puudutades nimetas härra Riigivanem, et temal kui valitsuse juhil olevat meie tööstuse kaitse niisama südamel, kui põllumajanduse kaitse, ja et töölistele tööd anda, sellepärast olevat meil ka tööstuse tolle tõstetud. Aga kas need tööstuse tollid, kas tekstiilkaupade tollid andsid meie tekstiiltöölistele tööd juurde? Just vastuoksa. Meil on teada, et meie tekstiiltöösturid on palju töölisi vallandanud, nii on Balti puuvillavabrik lahti lasknud mitte 400 töölist, nagu oli ekslikult ajalehtedes, vaid 1.500 töölist. Nüüd viimasel ajal on hakatud jälle üksikuid töölisi tagasi võtma. Kuuldavasti ulatub tagasivõetud tööliste arv 150-ni. Teie näete: 1.500 töölist lastakse lahti ja kõigest 150 võetakse tagasi. Kas nii hulga inimeste töölt lahtilaskmine peabki tõendama, et tollitõstmine meie töölistele enam tööd võimaldab? Niisamasugust asja võiks ka meie nahatööstuste kohta öelda, ega sealgi lugu palju parem ole; vahe on ainult selles, et sellel alal niipalju töölisi üldse ei ole olnud ja sellepärast ei võidud ka niipalju lahti lasta. Tallinnas on saapa- ja nahavabrikutes kokku umbes 600 inimest tööl, ja loomulik, et siis seal ei saadud 1.500 inimest lahti lasta. Kuid ka sealt on neid vabastatud sellest ajast saadik, kui saapavabrikud ühe aktsiaseltsi kätte läksid.

Härra Riigivanem ütles, valitsus olevat arvamisel olnud, et põllumajandusele kaitset tingimata vaja on, aga missugune see kaitse peaks olema, selles ei ole selgusele jõutud. Viimaks on just kui Ameerika üles leitud, et sarnane riigi monopol, mis õieti riigi monopol ei olegi, see õige põllumajanduse kaitse olevat. Kui rahaasjanduse komisjonis üks teraviljaseadus tagasi lükati, tuldi teisega välja. Siis hakatakse alles koera kasvatama, kui hunt juba karjas on. (Paremalt poolt: Missugust kaitset siis Teie pooldate?) Oma seisukohast ja ka nende inimeste seisuko-

hast, kes mind siia valinud, pean küll ütlemä, et sellel alal erilist kaitset vaja ei ole. Peaks katsutama produkte odavamaks teha niihästi põllumajanduses kui ka tööstuseasutustes, ja muud kunstlikku kaitset ei olekski vaja. Tühja kotti püsti ajada ei saa. (K. T o n k m a n, põl: Härra Martinson, aga siis peab tööliste palku maha tõmbama?) See viga on meil põllumajanduses kui ka tööstuses, et meie produktioon läheb liiga kalliks, mitte tööliste palgade pärast, mitte tööliste palgad ei aja seda kalliks, vaid liiga suur administratsioon. Meil on liiga suur hulk inimesi, kes ise tegelikult tööd ei tee, vaid kes tahavad elada, ilma et ise tööd teeksid. Väikepõllupidamistes sarnaseid nähteid niipalju vist ette ei tule; tööstuses on seda enam näha. On tööstureid, kes õige suurt hädakisa tõstnud selle üle, et nad kuidagimoodi välja ei tule, tööstus ei tasuvat ennast. Tean vabriku, kus vaevalt 200 inimest tööl, sealjuures on neli direktorit, kes igaüks saavad 125 tuhat kuus palka. (J. T e e m a n t, põl: Kus see on?) Mis ma nime nimetan, küllap Te seda isegi teate. Ega neid üks ole, neid on enam. Peale selle on selle väikese töolistehulga juures üks ülemmeister, kes saab 75 tuhat kuus, siis on üks alam ülemmeister, kes saab 40 tuhat, siis on seitse meistrit, kes igaüks saab 25 tuhande ümber palka. Siis on veel üks naisinspektor, kes saab 36 tuhat palka, kontori personaal arvamata. Sellegi juures, nagu meile näitavad Riigi Teatajates olevad aruanded, on see vabrik ülemineval aastal vist neli miljonit puhaskasu andnud. See ei ole ainukene sarnane nähe, usun, et neid on enam kui üks. Kas on alust veel sarnastel juttudel, et meie tööstus ei tasu ennast ära. Ta tasub ennast üleliigagi ära, aga ta ei jõua niipalju anda, kui inimeste ahnus seda tahab või püüab. Põllumajanduses see nähtus vist nii väga teravalt esile ei tõuse, aga tean talu Rapla kihelkonnas, mille peremees oli väga agar põllumees, väga uuendaja mees, kes oma talu majapidamise tõstis peaaegu eeskujulikku seisukorda, kõik oma karjamaa tegi põlluks, torutas ära ja loomi söötis põllu peal, põlluheina kasvatades. Kas see just nii kõige parem oli, seda ma ei või öelda, aga tema oma seletuse järgi pidi see olema kasulik, ja näha oli, et ta majapidamine õitses. Mees oli ise tegelikult töö juures. Ta suri ja majapidamine läks laste kätte. Üks poeg oli veel kõrgeima põllutöökooli lõpetanud ja oli kohegil põllutöökoolis juhatajaks. See poeg sai vaevalt paar aastat seal olla ja talu oli

pankrotis. Ta oli sunnitud talu käest ära andma ja teenib palgalise õpetajana kuskil koolis.

See on üks näide, et meie väiketalu-pidamine ei kannata „saksa“ mängimist ja niisugust saksa mängimist tuleb nii mitmes talus, kui mitte otse peremehe enese poolt, siis laste poolt, kes ühel või teisel põhjusel ei pea enesele sündsaks tegelikult kehalist tööd teha. Niisuguste nähtuste ja pahede vastu ei saa kuidagi väikese rukkihinna tõstmisega võidelda, mis küll kõigile meie vabariigi kodanikkudele nende leivahinna kõrgemaks ajab. (P. J ä r v e, põl: Härra Martinson, kuipalju Teie tarvitate rukiist ja kuipalju see elukallidust tõstab?) Rkl. Oinas tõi juba andmeid ette, kuipalju see elukallidust tõstab. On kindel, et aasta kohta teeb see mõnegi hea tuhande välja. Et leivahind kallimaks läheb, see on käega katsutav ja seda selle seaduse läbi just kätte saada püütakse. Et see kogu meie töötavale kihile, kelle teenistus niikuinii väikene, iseäranis valusalt ennast tunda annab, see on päevaselge. Mitmelt poolt on hüüdeid kuulda olnud, mitte ükski siin, vaid ka väljaspool Riigikogu, et rukkihinna alanemisega ei olevat leib meil nii odavaks läinud, kui see olla võiks ja olema peaks. Osalt on see õige, aga õige on ka see, et leib praegu odavam on kui see meie ajal kunagi olnud on. Leib ei maksa praegu täit 5 senti nael, aga niipea, kui viljahinda tõstetakse, tõuseb leivahind, tõuseb enne veel, kui leivategijad kallimat rukiist üldse tarvitada on saanud. Seda näeme iga-päev igas asjas, et hinna tõus või kerkimine läheb alati rutemini kui allalangemine. Hind kunagi nii ruttu ja niipalju alla ei lange, kui tooresained langevad. Mul on meeles iseloomustav jutustus, mille rääkis rahaasjanduse komisjonis rkl. Sihver ühest leivategijast, kelle käest küsitud, mispärast leivahind nii kõrge olevat, kuna viljahinnad palju langenud olevat. See leivategija oli öelnud, et kõige tähtsam aine, mis leiva juures tarvis, ei olevat odavamaks läinud, ja see olevat vesi. See andvat leivale kaalu juurde ja see ei olevat põrmugi odavamaks läinud. (O. K a s k, tõer: Kas olete sellega nõus?) Ma tõin iseloomustava näituse, kuidas allalangemine ei lähe nii ruttu kui hinna tõus. (O. K a s k, tõer: Ega vesi kallimaks ka ei lähel!) See ei ole ka minu ülesleidus, vaid teiselt poolt ette toodud, kelle tarkust ma omaks ei taha teha. Oleks kangesti huvitav teada saada, kuidas rkl. Tõnisson oma ütelsi seletaks. Oma kõne algul kinnitas ta, et kogu teravilja kaitse olevat üks

suur õnnemäng, mis kellelegi midagi ei anna. Aga ometi tahab ta ise kui üks amsamatest ja sihikindlamatest Eesti riigi tugedest seda suurt õnnemängu kaasa mängida. (M. L a a r m a n, põl: Missugust?) Kaitseseadust. (M. L a a r m a n, põl: Ah jah, mul läks segamini.) Kui seda oleks keegi teine öelnud, kui näiteks mina oleksin seda öelnud, siis ei oleks tohtinud seda nii väga pahaks panna. Ma ei julge ennast temaga võrrelda, aga seletust küsida on mul ometi õigus. Aga kahju, see seletus jääb täna küll saamata. (M. L a a r m a n, põl: Ei tea miks?) Ei ole siin, ta ei pea seda nii tähtsaks, mis teised räägivad, ei arvesta niisuguse tühise asjaga. Oleme harjunud nägema, et härra Tõnisson sagedasti niisuguse kange opositsioonikõne peab, mille vastu ükski miitingumees ei saa, lõpuks tuleb üks — aga — ja siis läheb tasapisi edasi ja välja tuleb viimaks ainult plaks ja sorr. (N a e r. — M. L a a r m a n, põl: Rääkige ikka sealt edasi. Mis Teie nüüd teete, härra Martinson?) Ma ei taha Riigikogu tüüdata, näen, et Teil himu kuulamisest ära läheb, siis on parem õigel ajal lõpetada. Ma ütlesin esiteks, et head kõnelejad on eelpool rääkinud, (M. L a a r m a n, põl: Ei kuulud, aga Teid kuulatakse.) täpsete andmetega esinenud, ja kes aru saada tahab, sel peaks selge olema, et teravilja kaitseseadus polegi õnnemäng, sellepärast, et sellest õnne kellegilgi ei ole loota, õnnetusemäng oleks küll õigem nimetus. Aga, noh — opositsiooni rühmade vahel on see kindlaks tehtud, see õnnetusemäng selleks, et valitsuse koalitsioon ei lagune, ja seepärast ei aita, kui meie ka ingliskeeltega räägiksime. (N a e r.) See on selge. Aga ma pidasin tarvilikuks oma seisukohta, oma valijate seisukohta ära öelda, mis need sellest teravilja kaitsesest ja teravilja kaitseseadusest mõtlevad. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Ja neile õpetama, mis nad peaksid tegema.) Nagu juba ütlesin, ei taha teie aega liiga palju raisata, teades, et teie selle järgi ikka ei tee, kuigi kivid peaksid kisendama.

Aruandja O. S u u r s ö ö t (lõpusõna): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Praegu on kõikides teravilja kasvatavates riikides käimas abinõude otsimine selle ala kaitseseks. Seni ei ole aga veel sel alal neis riikides kuskil pikemaajalisi kogemusi ja sellega ka meil häid eeskujusid leida. Sellega arvan ma, on ka seletatav see asjaolu, et siin mitmelt poolt näidatakse teoreetiliselt selle seaduse puudusele, sest

praktilisi kogemusi ei ole ei arvustajatel ega Vabariigi Valitsusel, kui seaduse esitajal. Kaitsesüsteemisid on õieti mitmed ja mitmed olemas, kuid pikemaajalist läbikatsutud ja praktiliselt ära kasutatud süsteemi ei ole meil teada. Meil, äärmise dumpingu all oleval teravilja kasvataval riigil, on aga selle vilja kaitse saanud möödapääsematuks, paratamatuks, ja sellepärast on ka see seadus meil tingitud paratamatusest. Sellepärast julgen rahaasjanduse komisjoni nimel, sellepeale vaatamata, et seda seadust õige valjult arvustatud, Riigikogule ettepanekuga esineda,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta,

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

8. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Maakomisjoni aruandja J. K l e s m e n t.

Üldkomisjoni kaasaruandja M. P u n g.

Kaasaruandja M. P u n g: Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu otsustas linnade ja alevite maaga varustamise seaduse muutmise seaduse § 8. läbivaatamiseks anda üldkomisjonile. Üldkomisjonis küsimus oli ligemal läbivaatamisel, ja komisjon jõudis selles asjas järgmisele seisukohale:

Linna- ja alevivalitsustel oleks volikogu otsusel õigus enne tähtaega taganeda lepingutest maade kohta, mis selle seaduse § 2. teise lõike põhjal üle läinud, kuid lisas juurde täienduse, et ainult sel korral on linna- ja alevivalitsustel õigus lepingutest taganeda, kui linna või alevi planeerimise kava või avalikkude asutiste või üldistes huvides vajalikkude ettevõtete teostamine tingib nimetatud lepingutest taganemise. Peale selle lisas üldkomisjon veel ühe tingimuse juurde, nimelt, et lepingust taganemisel kohaldatakse Balti Erasead. § 4125. eeskirjad. Need on taganemise põhjused ja järeldused, mis lepingutes ja tsiviilseadustes ette nähtud. Loomulikult, kui on lepingus endas mingisugune taganemise põhjus antud, ja kui need lepingud lähevad täies ulatuses linna- või alevivalitsusele üle, siis läheb see tingimus ühes linna- või alevivalitsusele üle. Peale selle leidis üldkomisjon, et linna- ja alevivalitsused on sarnasel olukorral kohustatud tasuma maakasutamise lepingust taganemise tagajärje kahjud ja kahjud muidugi täies ulatuses, nii nagu valitsuse eelnõus see

ette nähtud oli, ja nii nagu maakomisjon seda omaks oli võtnud. Üleslugemine seaduses, missuguse objekti eest kahju tuleks tasuda, on näitlik. See kahjutasu ei piirdu mitte nende objektide eest tasu maksmisega, vaid tulevad tasumisele igasugused kahjud, mis lepingu tühistamise tagajärjel on tekkinud. Sellesama lõike sisse § 8. juurde on paigutatud ka 2 viimast lauset käesoleva seaduse § 10. tekstist, milles ette nähakse see kord, kuidasviisi tasu välja arvestatakse. Nimelt on ette nähtud, et see arvestamine sünnib kohtu kaudu, ja et see tasu kuulub väljamaksmisele enne seda, kui maaomanik on maatükilt, mis ta kasutamisel on, lahkunud. See kahjutasumise põhimõte, mida, ma siin seletasin, oleks käinud nende maade kohta, mis linnadele ja alevitele üle lähevad pärast selle muutmise seaduse maksmapanemist. Küsimus aga oli keeruline, kuidasviisi kahjutasu määrata nende maade kohta, mis juba endise 1928. a. seaduse põhjal linnade ja alevite kätte olid üle läinud. Selles endises seaduses ei ole mitte öeldud, et täieline kahju saaks tasutud äravõetud maade eest, vaid olid loetud üles ainult üksikud objektid, mille äravõtmise eest kahju tuleks tasuda. Nimelt oli seal öeldud, et kahju tuleks tasuda ehituste, ettevõtete siseseadete, maaparanduste, metsa ja põdsaste eest. Kui nüüd nii valitsus kui ka maakomisjon leidis tarviliku olema, et see kahjutasu täies ulatuses tuleks maksta panna ka nende ülevõetud maade eest, mille ülevõtmine sai teostatud endise seaduse põhjal, kus kahjutasu täies ulatuses ei olnud ette nähtud, siis oleks tekkinud niisugune seisukord, et uute ülevõetud maade eest omavalitsused oleksid pidanud täielist kahjutasu maksta, kuna endiste ülevõetud maade eest oleks tasuda olnud ainult üksikute objektide väärtus. See seisukoht ei oleks õiglane olnud, ja sellepärast leidis maakomisjon — üldkomisjon ühines selle seisukohaga —, et tuleks kahju ka endiste ülevõetud maade eest tasuda täies ulatuses.

Edasi leidis üldkomisjon veel, et omavalitsustele peaks jääma volikogu otsusel õigus, kui maad kasutajailt üle võtmata või kui maad teistele isikutele edasi andmata, uuendada lepinguid, mis olid tehtud ülevõetud maade kohta. Kuid et nende lepingute tühistamisele asuda, on omavalitsused sunnitud uue seaduseelnõu redaktsiooni järgi maksta täielist tasu. Kui oleks see õigus neile andmata jäänud, siis loomulikult oleksid maavalitsused juba nüüd sunnitud olnud täielist tasu maksta. Sellega

oleksid maavalitsused asetatud raskesse seisukorda, ja sellepärast leiti üldkomisjonis, et sarnasel olukorral oleks õigem, anda linna- ja alevivalitsustele õigus uuendada rendilepinguid, neid lepinguid, mis endise seaduse põhjal tühistatud. Kuid selle õiguse andmine oleks võimalik ainult tingimusega, et omavalitsused võivad need endisi lepinguid uuendada ainult samadel tingimustel ja samadel tähtaegadel, nagu see nendes oli ette nähtud. Kui niisuguste lepingute uuendamine omavalitsuste poolt ette võetaks, siis loomulikult vabaneksid omavalitsused kahjutasu maksmisest. Et aga siiski neid planeerimise kavu, mis juba välja töötatud ja valitsuseasutuste poolt kinnitatud, oleks võimalik omavalitsustel teostada, siis leidis komisjon, et oleks soovitatav anda omavalitsustele õigus, jätta endale neid maaosaid, mis planeerimisel tarvis läheksid, ja maakasutajatele tasu anda selles ulatuses, kuipalju maad ära võetud, kuna muus osas jääks leping maksta.

Ühenduses selle seisukohaga tuli muutmisele ka Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse § 10. Selle § 10. esimeses lõikes on öeldud, et „Käesoleva seaduse maksmahakkamisel on krunte kasutajal isikul eesõigus ühe tema käes kasutada oleva krundi saamiseks kruntide väljaandmisel käesoleva seaduse alusel“. Samuti oli siin endine kahjutasu arvestamise viis ette nähtud, kuid et see kahjutasu arvestamise viis võeti § 8. teksti sisse, siis on loomulik, et ei oleks tarvis seda viisi maksta jätta endises seaduses. Sellepärast on üldkomisjonis parandus tehtud: § 10. teine lõige kustutada, ja selle lõike kaks viimast lauset, mis kahjutasu maksmise viisi ette näevad, tuleksid § 8. üles võtta. Pean tähendama veel, et juriidilise stiili poolest on ka selle seaduse teksti ühtlustatud selle stiiliga, mis endisel seadusel on. Juriidilisest küljest on kooskõlastatud see muutmise seadus seadusega enesega, ning üldkomisjoni nimel teen ettepaneku,

§§ 8 ja 10 üldkomisjoni poolt esitatud kujul vastu võtta.

(§ 8.)

J. K l e s m e n t (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Ma juba selle seaduseelnõu I ja II lugemisel juhtisin tähelepanu sellele, et selle seadusega tahetakse linnad ja alevid, mis Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse põhjal oma piiride laiendamiseks maad said, asetada raskesse seisukorda, raskemasse, kui sel korral, kui neile seaduse põhjal maad üle anti. Teiste sõnadega — arutuselolevale seadusele antak-

se tagasiulatav jõud. Meil on õnneks siia maani kinni peetud üldtunnustatud juriidilisest põhimõttest, et ei tohi ükski seadus tagasiulatavat jõudu omada. Selle seadusega astume aga, kui ta komisjoni redaktisioonis võetakse vastu, sellest üldisest põhimõttest kõrvale. Nähtavasti saab paragrahv komisjoni redaktisioonis enamuse Riigikogus, ja mul jääb ainult tungivalt soovida, et meie selle seadusega pretendent ei loo ja edaspidi üldiselt sellele teele ei asu, et seadustele võib ka tagasiulatavat jõudu anda.

Sisult on lugu sarnane. Omavalitsused said 1928. a. seaduse põhjal oma administratiiv-piiridesse riigi maid. Kohustused, missugused neil linnadel ja alevitel endiste rentnikkude vastu olid, olid seaduse § 8-das kindlaks määratud. Selle paragrahvi järgi ei ole linnad ja alevid kohustatud tasuma kõiki kahjusid, kui rendilepingud enne tähtaega lõpetatakse, vaid ainult seaduses ülesloetud kahjud, see on puude, põõsaste, püstitatud hoonete j. n. e. hinna. 1. mail 1928. a. said linnad ja alevid osa maid kätte ja asusid nende korraldamisele, seaduse järele lõppesid kõigi üleantud maade kohta rendilepingud iseenesest 1. mail 1930, ja omavalitsustel oli ainult õigus neid rendilepinguid pikendada, kui nad seda tarvilikuks pidasid. On selge, et linnad ja alevid, saades maa, arvestasid ainult selle seadusega, mis oli siis maksev. Nad lõpetasid rendilepingud ja asusid maade kohta omi kavatsusi tegema. Linnad ja alevid seadsid kokku planeerimise kavad, nad olid selleks kohustatud seaduse § 3. põhjal ja tihti oli selleks tarvis ka enne tähtaega enäisi rendilepinguid lõpetada. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Ei ole igalpool lõpetatud.) Kas seda nüüd igalpool on tehtud, või mitte, see ei ole tähtis, sest teoreetiliselt see võimalus oli. Ja et paljudes kohtades seda on tehtud, see on fakt. Härra minister seda ei tea, see võib olla, aga on asutusi, kes seda teavad. Meie linnade liit teab seda ja tema andmete järele selgub, et on rendilepinguid üles öeldud mitmes linnas. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Aga kas on maad üle võetud?) Kas meie selle üle hakkame vaidlema, kas nad üle on võetud, sest meie teame, et rendilepingud lõppesid seaduse järgi 1. mail 1930. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p'i vahelhüüe.) Kuulge, härra minister, kas tõesti tahate meile selgeks teha, et see tagasiulatavat jõudu kuidagi viisi vähendab, kui maad veel tegelikult üle võetud ei ole. See kõik ei ole kuidagi moodi tähtis, vaid täh-

tis on see moment, millal õigus maade kohta omavalitsustele läks ja õigus tekkis endiste rentnikkudega rendilepinguid lõpetada. Millal tegelikult maad üle võetud on, see on ükskõik. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Tähtis on see, kas nad kaotavad või mitte.) Muidugi kaotavad. Linnad ja alevid kaotavad seepärast, et nad seadnud kokku planeerimise kavad, arvesse võttes, et neil tekib võimalus maid ka endistelt rentnikkudelt üle võtta. Nüüd tuleb kanda raskemaid kohustusi rentnikkude ees või jätta planeerimise kavad teostamata. Öeldakse, et planeerimise kava on võimalik ümber teha. See on muidugi võimalik, kõik on lõpuks võimalik. (K. P ä t s, põl: Seadusele tagaspidi võimuandmine on ka võimalik.) Nähtavasti küll. Maakomisjoni ja üldkomisjoni enamus tunnistas ka seda võimalust. Et linnad aga selle läbi ei kaota, ei saa ometi öelda. Kui planeerimise kava on kokku seatud ja kinnitatud, siis ei ole kerge seda kava ümber tegema hakata. Tihti võib see tuua raskusi, mida meie siin üldse ette näha ei oska. Ma katsun üht võimalust näidata. On mõeldud kuskile tänav läbi viia, või asutada avalik plats. Tarviliku maa-ala keskel on aga näiteks paar rentnikku, kelle rendileping kestab 12 aastat. Ei saa üldse teostada planeerimise kavasid, peab ootama kui 12 aastat on möödas.

On kõneldud mingisugusest ülekohtust. Ma ei vaidle vastu, et nende maade suhtes, mis üle antakse pärast seaduse maksimahakkamist, et siin kõik kahjud tasuda tulevad. Siin on linna- või aleviomavalitsusel teada, et kui nad tahavad rendilepinguid lõpetada, siis on nende kohused säärased, ja see siis võetakse ka arvesse. Aga nende maade juures, mis enne üle läinud, ei saanud uusi kohustusi ometi arvesse võtta. Kui seaduseandja kord on asunud sarnasele seisukohale, et seadusega on loonud kergemad tingimised endiste rentnikkude suhtes linna- ja aleviomavalitsustele, siis on täiesti selge, et neid tagantjärele raskemaks teha ei või. Minu arvates on rentnikkudel ka praegu võimalus kõiki kahjusid nõuda, aga nad nõuavad neid riigi käest.

Siin tuleb käia Balti Eraseaduse järgi. Kui uus omanik ei ole kohustatud lepingut tähtjani edasi pidama, või rendilepingu enne tähtaega lõpetamisel kohustatud on ainult osa kahjusid tasuma, siis on selge, et rentnikul nõudeõigus endise omaniku vastu kustunud ei ole. On endine omanik — riik — käesoleval korral uuele omanikule rentnikkude suhtes ainult osa kohustusi peale pannud, on ta sellega tunnusta-

nud, et ülejäänud kahjud tasub rentnikule riik ise kui endine omanik. Aga et riik nüüd, kui kahe aasta eest andis üle maad ja võttis osa kohustusi endiste rentnikkude suhtes enda peale, tagantjärele need kohustused omavalitsuste peale paneb, seda teha ei saa ja seda ei või pidada õigeks. Seepärast arvan, et üldkomisjon, kes küll käesolevale seadusele on andnud täpsema redaktsiooni, kui maakomisjon teinud, on siiski ilmaaegselt sisse võtnud paragrahvi viimase lõike. Ka need kergendused, millele aruandja tähelepanu juhtis, annavad omavalitsustele vähe, vaid ainult üks moment on siin parem. See on nimelt see, et omavalitsusele jäetakse õigus rendilepingut, mis üles öeldud, uuesti pikendada kuni tähtaja lõpuni, ja kui rendileping omavalitsuse poolt on pikendatud, siis ei ole rentnikul õigust kahjutasu nõuda. Puhtpõhimõttelisest seisukohast välja minnes esitan ettepaneku,

käesoleva paragrahvi viimne lõige kustutada.

Kohtu- ja siseminister A. Anderson: Austatud Riigikogu liikmed! Mui on au Vabariigi Valitsuse nimel teatada, et Vabariigi Valitsus ühineb täielikult selle redaktsiooniga, mis üldkomisjon omalt poolt ette paneb, kuna see vastab neile põhimõtetele, mis valitsus on pidanud tarvilikuks üles seada.

Mis puutub üldpõhimõttesse, millest Vabariigi Valitsus välja läheb, siis on see lühike ja lihtne: ei tohi ühegi erainimese käest seda varandust, mis tal olemas, võtta ei kogukond ega riik tasuta ära. Vanas seaduses on see viga sees, kuid valitsus ei ole seda õigeks pidanud ja on kõige kategoorilisemalt nõudmise üles seadnud, et seda põhimõtet Riigikogu omas enamuses peab tunnustama.

Mis puutub motiividesse, mida rkl. Klesment ette tõi, et nagu tuleks meil sisuliselt siin põhimõttega tegemist teha, mis paneb mõne seaduse läinud aja peale maksuma, see tähendab — uus norm segab endiste aegade tsiviilvahekordadesse, siis peab ütleva, et kui ka nii oleks, siis see meie riigis esimene samm ei ole, kus seda tarvitatud on. Omal ajal võtsime vastu n. n. popsiseaduse, ja minu tähelepanu juhtis sellele lugupeetud rkl. Päts, mis meie siis seal teinud oleme. Meie oleme seal ühe varanduse omaniku peale erilise seadusliku normiga pannud kohustuse, mida lepingu vahekorras ei olnud. Mä ei ole kuulnud, et härra Klesment ja tema kaaslased siis oleksid selle vastu vaielnud.

Ehk võtame teise juhtumise, lugupeetud Riigikogu liikmed. Täna seisib päevakorras teravilja kaitseseadus. Mis meie teeme? Seal on ärimees vedanud teatud arvu vilja sinna kokku, see on tema varandus, ja nüüd paneme sellele varandusele erilise korraga maksu peale. (V a h e l h ü ü e.) Kas see on sel normil tagurpidine jõud või mitte? Mis vahe siin põhimõttelikult on?! Tegelikult on käesoleval korral tegemist juriidiliselt aga sootu ise põhimõttega, millest üldkomisjoni aruandja pikemalt kõnelema saab.

Mis puutub asja sisulisse külge, siis võin kinnitada: Suurem osa kõikidest maa-dest, mis olid eraisikute kasutada, on omavalitsuste poolt üles öeldud 1. maiks s. a. Kui nüüd rkl. Klesment'i paranduse vastu võtame, siis suurem osa inimesi selle paranduse alusel ka tasu ei saaks. Teiselt poolt on vaid ainult üksikuid juhte, kus linnad maad tegelikult oma valdamisele on võtnud ja sellepärast linnadel ei ole ka senini mingisuguseid kulutusi olnud, mille pärast põhimõtet eitama peaks, et riik ja omavalitsused eraisikute käest ei tohiks maksuta varandusi ära võtta.

Nendel põhjustel ei saa valitsus taganeda oma senisest seisukohast ja on kindlas arvamusel, et koalitsioon põhimõtet, erainimeste käest muidu varandust mitte ära võtta, toetama peab.

Kaasaruandja M. Pung (lõpusõna): Küsimus on siin tõusnud põhimõttelikult küljest üles, kuivõrt seadusel tagasiulatav jõud võib olla. Loomulik on see seisukord, et kui eraõiguslikud lepingud sõlmitakse eraisikute vahel, siis need peavad igatahes maksma jääma ka sel korral, kui teatavas juriidilises süsteemis muudatused ette võetakse. See on üldiselt tunnustatud juriidiline põhimõte ja selle vastu eksida oleks raske. Tahan Riigikogu liikmetele meelde tuletada, et õiguseteadlikus ajaloos on aga ka siiski niisuguseid juhtumisi, kus suured muudatused eralepingutes ette võeti. See on erakordselt siindinud ja käesoleval korral sellest küll juttu ei ole. Käesoleval olukorral on asjaolu iseenesest teistsugune. Siin ei ole lepingu vahekord tekkinud omavalitsuste ja maakasutajate vahel, vaid siin on teatava seaduseandliku aktiga üle antud maad omavalitsustele ja on sellega ühenduses omavalitsuste peale teatavad kohustused pandud. Kui seaduseandlik kogu leiab, et need tingimused, mis olid enne üles seatud maa ülevõtmise kohta, ei ole õiglasel, tulevad korrigeerida, siis ei ole minu ja üldkomisjoni arusaamise järgi siin

sarnase seaduse tagasiulatava jõuga tegemist, mis teoreetiliselt lubatud ei oleks. Iseäranis tuleb silmas pidada, et kui meie tahaksime uute maade kohta laiendada tasumise küsimust laiemas mõttes, siis meie muidugi asetaksime hoopis teise seisukorda endised maakasutajad, kes niisugust tasu ei saa. Ja kui meie äratundmisele oleme jõudnud, et endine olukord ei ole õiglane, ja tahame seda parandada, siis siin mingisugust traditsioonide rikkumist ei ole. Sellepärast ma kordan, et see korraldus, mis valitsuse ja maakomisjoni poolt vastu võetud, on põhjendatud nii loogiliselt kui ka juriidiliselt, ja sellepärast kordan ettepanekut, see seaduseelnõu vastu võtta.

Koosolek lõpeb kell 21.12 min.

Õige.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

J. Klesment'i ettepanek lükatakse tagasi.

§§ 8, 10 ja sissejuhatus võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

9. Järgmise koosoleku määramine.

Sekretär A. Schulbach'i ettepanekul otsustatakse lõpetada käesolev koosolek ja määrata Riigikogu järgmine koosolek 15 minutit pärast käesoleva koosoleku lõppu. (Päevakord vaata otsuste protokoll nr. 80, lisa nr. 9.)

Juhataja: Lõpetan koosoleku.

Kinnitan.

Koosoleku juhatajad (allkirjad).